EFOP-3.6.2-16-2017-00017

Fenntartható, intelligens és befogadó
regionális és városi modellek

„MI, BALATONIAK…”

A BALATONI TURISZTIKAI KUTATÓINTÉZET
tanulmánykötete

VESZPRÉM, 2018

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A kiadvány a veszprémi Pannon Egyetemen a Balatoni Turisztikai Kutatóintézet (BATUKI) által 2018. november 13-án „Mi balatoniak…” címmel megrendezésre került szakmai rendezvény előadásainak tanulmányait tartalmazza.

A rendezvény az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú "Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek" című projekt keretében valósult meg.

A kiadványt szerkesztette:

Sulyok Judit[1], Banász Zsuzsanna[2], Fehérvölgyi Beáta[3], Hiezl Kitti[4], Szabó Renáta[5]

[1,2,3,4,5]Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar

8200 Veszprém, Egyetem u. 10.

[1]Balatoni Turisztikai Kutatóintézet

[2]Menedzsment Intézet, Kvantitatív Módszerek Intézeti Tanszék

[3,4,5]Gazdálkodási Intézet, Turizmus Intézeti Tanszék

[1]sulyok.judit@gtk.uni-pannon.hu
[2]banasz.zsuzsanna@gtk.uni-pannon.hu
[3]fehervolgyi.beata@gtk.uni-pannon.hu
[4]hiezl.kitti@gtk.uni-pannon.hu
[5]szabo.renata@gtk.uni-pannon.hu

Kiadó:

Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém

A kiadvány megjelenik nyomtatva, és elektronikusan is elérhető az alábbi helyen:

www.gtk.uni-pannon.hu/batuki és www.susmain.uni-pannon.hu

Nyomda: Tradeorg Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft.

2019

ISBN 978-963-396-134-6 (print)

ISBN 978-963-396-135-3 (digitális)

Tartalomjegyzék

Előszó iv

Dombi Gábor 1

Az élményturizmus potenciáljai a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben

Jászberényi Melinda – Kökény László 12

Innovatív Balaton – Fesztiválelemzés a Balaton régióban

Máltesics Péter 25

A Bakony-Balaton Geopark idegenforgalmi elemeinek vizsgálata, fejlesztési lehetőségeinek bemutatása hazai és nemzetközi összefüggésben

Dombi Gábor – Fekete Károly – Oláh Miklós 35

Rövid élelmiszerlánc fejlesztési törekvések Somogy Megyében: Az AgriShort projekt bemutatása

Sándor Péter 44

A Balaton-felvidék Kultúrtáj világörökségi címének elérhetősége a fenntarthatóság figyelembevételével

Lőrincz Katalin – Lang Letícia Anikó – Banász Zsuzsanna 61

A Balaton régió imázsa és a helyi identitás vizsgálata

Banász Zsuzsanna – Biermann Margit 70

A Balaton térsége mint élettér I.: demográfia és munkaerő-piac

Fekete-Berzsenyi Hajnalka 77

A Balaton térsége mint élettér III.: Települési tényezők – fontosság vs. elégedettség

A kötet szerzői:

Banász Zsuzsanna	Pannon Egyetem
Biermann Margit	Pannon Egyetem
Dombi Gábor	Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft.
Fehér Helga	Pannon Egyetem
Fekete Károly	Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft.
Fekete-Berzsenyi Hajnalka	Pannon Egyetem
Jászberényi Melinda	Budapesti Corvinus Egyetem
Kökény László	Budapesti Corvinus Egyetem
Lang Letícia Anikó	Pannon Egyetem
Lőrincz Katalin	Pannon Egyetem
Máltesics Péter	Pécsi Tudományegyetem
Oláh Miklós	Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft.
Sándor Péter	A Balaton Világörökségért Alapítvány

ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

A veszprémi székhelyű Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kar Gazdálkodási Intézetén belül 2015 őszén alakult meg a Balatoni Turisztikai Kutatóintézet (BATUKI). A szakmai műhely előzményét az egyetemen folyamatosan zajló oktatás-kutatási tevékenység adta. A BATUKI fő célja, hogy az eddigi kutatások szintetizálásával, és új primer vizsgálatok végzésével támogassa a Balaton térség életében, ezen belül turizmusában érintett döntéshozók, piaci szereplők munkáját. A BATUKI legfőbb küldetése, hogy a Pannon Egyetem oktatással és kutatással foglalkozó szervezeti egységeként egy innovatív, az elméleti tudást és a gyakorlati tapasztalatokat integráló szakmai műhelyként a Balaton régió turizmusának meghatározó szereplője legyen.

A szakmai műhely tevékenységei közé tartozik, hogy minden év őszén szakmai konferencia keretében ad találkozási lehetőséget a Balaton iránt érdeklődő kutatók, döntéshozók, szakemberek számára. A 2018-ban megrendezett konferenciát követően úgy döntöttünk, hogy az elhangzott előadások alapján tanulmánykötetet jelentetünk meg, ezzel is hozzájárulva a Balaton térség akadémiai elismertségéhez, és a kutatási eredmények széles körű disszeminációjához.

Tartalmas olvasást kívánunk!

Veszprém, 2019. október

A szerkesztők

DOMBI GÁBOR[1]:

AZ ÉLMÉNYTURIZMUS POTENCIÁLJAI A BALATON KIEMELT ÜDÜLŐKÖRZETBEN

[1]kutató-kutatásszervező szociológus, matematikai-statisztikai elemző
BALATONI INTEGRÁCIÓS KÖZHASZNÚ NONPROFIT KFT.

dombigabor@balatonregion.hu

Absztrakt

A jelenleg is zajló Európai Uniós programozási időszak balatoni fejlesztési forrásallokációját meghatározó 1861/2016. Kormányhatározat önálló költségvetési soron nevesíti a Balaton Fejlesztési Tanács által elfogadott területfejlesztési dokumentumokban is szereplő tematikus élménypark kialakítását. Az elmúlt években számos szakmai vitaanyag készült a témában. Jelen tanulmány a balatoni tematikus élménypark létrehozásának keresleti piaci összefüggéseit kívánja feltárni. Bemutatásra kerülnek a legfontosabb belföldi és külföldi küldőterületek sajátosságai, melyek által körvonalazhatóvá válik a későbbiekben létrehozandó attrakció kínálati profilja, potenciális vendégköre, a vendégek költési hajlandósága, valamint egy esetleges fejlesztés volumene is.

Kulcsszavak: *Balaton, élményturizmus, piackutatás, tematikus park, területfejlesztés*

1. Előzmények

Az ATDS – Amusement Tourism Development Strategy, magyar fordításban "Élményturizmus Fejlesztési Stratégia" elnevezésű projekt – az INTERREG Magyarország–Horvátország Határon Átnyúló Együttműködési Program keretében, két szakaszban került megvalósításra.[1] Az első ATDS projekt a 2007–2013 közötti uniós fejlesztési ciklus forrásaiból került finanszírozásra. A program teljes költségvetése 163.208 euró volt, amelynek 85%-át az Európai Unió biztosította. A projekt átfogó céljaként a fenntartható gazdasági fejlődés alapjainak megteremtése és a határ menti térség turizmusának megerősítése került meghatározásra, ezen belül specifikus tematikus cél a határ menti térségben élményturisztikai parkok fejlesztésére irányuló tanulmányok készítése volt a fenntartható fejlődés és a gazdasági növekedés érdekében.

[1] A projekt megvalósításának eseményeiről bővebben: http://www.amusement-tourism.com/news

A projekt vezető partnere a horvátországi Kapronca városa, a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. projektpartnerként vett részt a programban. Az első ATDS projekt keretében családi szórakoztató központ fejlesztésével foglalkozó tanulmány készült Kaproncán, szorosan kapcsolódva a helyben jelentős tradíciókkal rendelkező élelmiszeripar témaköréhez, valamint közös stratégia került kidolgozásra az élményturizmus fejlesztése érdekében a Balaton térségére és Kapronca városára vonatkozóan.[2]

Az ATDS keretén belül korábban elkezdett munka folytatásaként a partneri kör újabb pályázatot nyújtott be, és nyert támogatást. Az ATDS II. projekt megvalósítását az INTERREG Magyarország–Horvátország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2014–2020 finanszírozta. A jelen, második ATDS projekt vonatkozásában a már korábban elkészült megvalósíthatósági tanulmány alapján folytatódott tovább a munka egy négy fővárost felölelő nemzetközi piackutatással, illetve a piackutatás eredményein alapuló költség-haszon elemzés elkészítésével.[3] Jelen dokumentum a piackutatás adatait feldolgozó zárótanulmány összegzése.[4] Az ATDS projekt honlapja a *www.amusement-tourism.com* címen érhető el. A honlap átfogó tájékoztatást nyújt a projektintézkedések megvalósításáról és a projektben elért tervezési eredményekről.

2. Kutatási célok és alkalmazott módszerek

A magyar projektpartner programon belüli specifikus célja egy, a Balaton térségében lehetséges élményturisztikai beruházás nemzetközi piackutatásának elvégzése, illetve a piackutatás eredményein alapuló költség-haszon elemzés elkészítése volt. A tanulmány kérdőívének tervezését és az adatok elemzését a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. Társadalomtudományi Kutatócsoportja végezte, a kérdőíves vizsgálat lebonyolításához szükséges népességminta összeállítását, az adatfelvételt, az adatok elektronikus rögzítését, valamint az lekérdezés által célzott potenciális utazóközönség arányos népességsúlyozását a Kantar Hoffmann Kft. mint közreműködő partner teljesítette.[5]

A tanulmány bevezető, tervezési szakaszában döntést hoztunk az adatfelvétel területi lokalitásairól. Financiális meggondolások alapján elvetettük a teljes országokra kiterjedő reprezentatív lakossági mintavétel alternatíváját, de megtartottuk nemzetközi jellegét, ennek értelmében települési szintre dimenzionált adatfelvétel lebonyolítása mellett döntöttünk. Mivel a területi lokáció kiemelt dimenziója a potenciális küldőterület népességszáma, megvizsgáltuk, melyek azok a települések, amelyek a legmagasabb népességszámmal rendelkeznek, megfelelnek a nemzetköziség, továbbá a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet elérése szempontjából

[2] Projekt összefoglaló magyar: https://www.balatonregion.hu/atds; és angol nyelven: http://www.amusement-tourism.com/atds

[3] Projekt összefoglaló magyar: https://www.balatonregion.hu/atds-ii; és angol nyelven: http://www.amusement-tourism.com/atds-ii

[4] A zárótanulmány a Balaton Fejlesztési Tanács munkaszervezetének, a BIFÜ Nkft kizárólagos szerzői jogvédelme alatt áll. A tanulmányhoz való hozzáférés, tartalomsokszorosítás a munkaszervezet hivatalos engedélye alapján, jogszerű hivatkozás alapján lehetséges.

[5] A Kantar Hoffmann Kft. honlap elérhetősége: http://www.tns-hoffmann.hu/

legkedvezőbb kritériumoknak. Ez utóbbi kritériumot a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet térségétől számított utazási távolságban határoztuk meg. Módszertani döntés eredményeként a távolságszámításhoz Siófok város elhelyezkedését vettük alapul annak függvényében, hogy a térségtől való légvonalban mért távolság nem lehet nagyobb, mint 200 km, illetve a közúton való megközelítés a sebességkorlátozások és az aktuális balesetmentes forgalom figyelembevételével maximum három óra körül alakul.[6] A lehetséges legnagyobb népességszámú települési szintű vendégküldő lokalitásnak ez alapján Magyarország, Ausztria, Szlovákia és Horvátország fővárosa számít.

A tervezési műveletek második szakaszában döntöttünk arról, hogy a négy főváros felnőtt korú, az adott településen állandó lakcímmel rendelkező, 18–79 életév közötti lakosságán belül csak azok véleményeit tárjuk fel, akik kisebb-nagyobb időközönként önálló szabadidős utazásokat tesznek, illetve nem zárkóznak el egy olyan élményturisztikai fejlesztés meglátogatásától, amely esetlegesen a Balaton térségében kerülne kialakításra. Ez a kettős tartalomszűrés a potenciális utazóközönség leválogatását célozta. A célcsoport népességeloszlása eltérhet a teljes népességétől, emiatt a lakossági reprezentativitás biztosítása érdekében arányos népességsúlyozásra került sor. A súlyozás reprezentativitási követelménye egységesen mind a négy lakossági mintára kiterjedően a nemek szerinti megoszlás, az életkorszerkezet, a legmagasabb befejezett iskolai végzettség, valamint a havi nettó jövedelem.[7] Az életkor szerkezeti reprezentativitás vonatkozásban kiemelt figyelmet fordítottunk arra is, hogy a négy különböző ország azonos évre vonatkozó népességadata alapján készüljön és súlyozódjon a minta. Az adatfelvétel a telefonos lekérdezés széles körben alkalmazott módszerével teljesült.[8] A lekérdezési minta elemszám egységesen mind a négy fővárosban 250 fő, összesen 1000 fő. A fővárosonkénti 250 fős potenciális utazóközönség eléréséhez Budapest esetében kilencszer, Bécs vonatkozásában tizennégyszer, Pozsonyban hétszer, Zágrábban huszonhatszor több telefonos kapcsolatfelvételre volt szükség, mint amennyi a mintában rögzített elemszámnak megfelelt. A teljes minta vonatkozásában átlagosan minden tizennegyedik megkeresés bizonyult eredményesnek.

A megadott reprezentativitási követelményeknek megfelelő súlyozás az 1000 fős mintában számszerűsítve mindösszesen 51 főre tehető differenciát eredményezett, nemek szerinti közelítésben ez azt jelenti, hogy a súlyozás 51 férfival többet reprezentál az elemzési szerkezetekben, míg a nők részvétele ugyanennyivel kevesebb. Az eljárás garantálja a valós demográfiai, társadalmi és gazdasági jellemzők szerinti eredménymetszeteket, valamint a következtetések pontosságát. Mivel a vizsgálat egyik kiemelt célja volt a vendégköltés, különböző anyagi-kiadási potenciálok felmérése, illetve az adott vendég által várt kínálati

[6] A külföldi távolságszámításokat az alábbi internetes szolgáltatás segítségével végeztük el: http://tavolsag.1km.net/hu, Budapest esetében: http://www.telepulesektavolsaga.hu. Tűrési határérték +/-15 perc.

[7] A súlyozás műveletét elemszámtartó korrekciós súlyozással zártuk le. Az elemszámtartó korrekciós súly értéke a megfigyelt empirikus adathoz képest növekedett/csökkent érték reciproka.

[8] **CATI** (**C**omputer **A**ssisted **T**elephone **I**nterviewing) szisztéma szerinti, nagyteljesítményű, belehallgatásos ellenőrzés és automatikus tárcsázás révén megvalósuló (random last digit), szakmai felügyelők által vezetett telefonstúdióban számítógéppel támogatott telefonos interjú.

tartalomnak megfelelő élménypark optimális belépődíjának becslése, felkértük a megkérdezetteket e kritériumok és feltételek minél pontosabb körülhatárolására. A válaszokat minden megkérdezett a saját országa szerint érvényes valutában adhatta meg. Ezeket az összegeket az összehasonlíthatóság érdekében a magyar bankok által közzétett 400 napos középárfolyam alapján egységesen forintosítottuk.[9] A jövedelemváltozó értéktartalmát az eloszlástorzulást előidéző hatások[10] kiküszöbölése érdekében természetes logaritmusfüggvény-illesztéssel normalizáltuk. Az adatokat többváltozós matematikai-statisztikai módszerek alkalmazásával dolgoztuk fel,[11] az eredményeket ezek harmonikus összhangja szerint foglaljuk össze külön tárgyalva a szabadidős utazásokra és ezek tervezésére általánosan érvényes jellemzőket, illetve a specifikus, Balaton térségi élményparkra vonatkozó válaszokat. A tanulmány nem tartalmaz kvalitatív célmetszeteket, szakirodalom feldolgozást, alapvetően kvantifikációs profilú, matematikai-statisztikai eszközök alkalmazásával tervezett feltáró alapkutatásnak minősül. A tanulmány elkészítése során felhasznált elemzés-módszertani szakirodalmat a forrásjegyzékben szerepeltetjük (Sajtos – Mitev 2007, Ketskeméty – Izsó – Könyves-Tóth 2011, Dr. Jánosa 2015).

3. A piackutatás eredményei

Az elemzés elsődleges dimenzionáló szempontja az utazónépesség szerinti különbözőségek vagy azonosságok feltárása és térképezése volt. A rövidebb-hosszabb idejű szabadidős utazások ötletszerű, elemi tervezése perszonális érték sorrendiségen alapul. Azt, hogy ez az érték sorrendiség hogyan jön létre és alakul, pszichológiai kutatások témája lehet, de semmiképp nem feladata a jelen piackutatásnak. Amivel mi foglalkozhatunk, az ezek eredményeként megragadható piaci fókuszpontok, amelyeket multiplikatív módon befolyásolhatnak és befolyásolnak gazdasági-anyagi, egészségi-jóléti hatások, a különböző nemzetiségek más és más kulturális beidegződései, az eltérő társadalmi státuszrétegek dimenziói. Nem feltétlenül az a döntő szempont tehát, hogy egy potenciális turisztikai célterületen mit tartanak vonzerőnek, mint inkább az, hogy a potenciális vendég mit ítél annak.

3.1. Szabadidős utazások tervezésében szerepet játszó prioritások

A szabadidős utazásokat generáló vonzerők, válaszadók által meghatározott preferencia sorrendjének élén csupa természeti vonzerő jelenik meg: vízpart, óceánok, tengerek, tavak, folyók, napfény, meleg klíma, természeti ritkaságokkal rendelkező védett területek, vadrezervátumok, natúrparkok, erdők, mezők. Nagyon fontos utazásgenerátor a rokonok, barátok látogatása. Fontos utazástervezési prioritás az épített, akár művészeti örökség

[9] Az árfolyamszámításhoz felhasznált segédforrás: http://napiarfolyam.hu

[10] Az eloszlástorzító, un. outlier értékek egy metrikus mérősorból extrém mértékben eltérő esetek, amelyek jelenléte befolyásolja az átlag és a szórásszámítás eredményeit, ezáltal torzítja a nagy többségre egyébként jellemző statisztikai becslések pontosságát.

[11] Az elemzéshez 25.0 verziószámú IBM SPSS for Windows program került alkalmazásra. A programot az IBM SPSS termékek kizárólagos magyarországi forgalmazója és support partnere, a **Clementine Consulting** Statistical Products Hungary Kft éves rendszerességgel frissített licenszengedélye alapján a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség jogszerűen használja.

megszemlélése, a világvárosok, fővárosok múzeumai, egyházi-vallási remekművei. De hasonlóan lényeges tervezési szempont a gyógyüdülés alternatívája, akár meleg, akár hideg környezetben. Ezek mellett alapvető, de inkább kiegészítő szempont a helyi gasztronómia kínálatának élvezete. A jelen összetételű utazóközönség által kevésbé preferált vonzerők a komoly és könnyűzenei koncertek, kiállítások, vásárok, színház, mozi, sport, szerencsejáték, sok olyan kínálati elem, ami a fővárosok lakossága által széles körben és könnyen elérhető. Ezek közé sorolható a kapott átlagrangsor alapján a szórakoztató tematikus és élményparkok kínálata is. Fontos, hogy nem csupán előre elkészített kérdéseket és válaszlehetőségeket tártunk a megkérdezettek elé, asszociációs válaszokban szabadon is kifejthették véleményeiket. Ez alapján a történelmi és régészeti emlékek, műkincsek, helyi nevezetességek állnak a preferencia rangsor élén, a természet, környezet és élővilág csak a második. Figyelmet érdemel, hogy a rokonok, barátok látogatása, ami a direkt kérdésekben magas értékátlagot kapott, a spontán említések utolsó helyén zárt.

A szabadidős utazásokat megalapozó előzetes tájékozódás legfontosabb forrása az internet. Az internet mellett komoly befolyásoló erővel a rokonok, ismerősök, barátok, kollégák, vagyis az adott utazóvendéghez legközelebb álló személyek véleménye bírhat.

Az utazási irodák, az elektronikus, vagy papír alapú média döntésbefolyásoló ereje mérsékeltnek tűnik. A szabadidős utazások előzetes tervezése legjellemzőbb módon az utazást megelőző egyhónapos időtávban zajlik, a döntési időtáv azonban nemzetiségek szerint különbözik. A szlovák utazóközönség nagyon a rapid hatások alapján dönt, jelentős részük az utazás előtt maximum egy héttel dönt arról, hova utazik. A magyarok döntése kevésbé hirtelen, felülreprezentált az elutazás előtti két-három hét, de legfeljebb egy-két hónappal az utazás előtt születik döntés. Az osztrákok döntési ideje jellemzően negyedévvel az utazást megelőzően születik. A horvát utazóközönség különbözik az előző háromtól, két rétegre bontható e dimenzióban. Az egyik réteg igen gyorsan, akár egy héttel, maximum egy hónappal az utazás előtt dönt, a másik rétegnek azonban ehhez akár éves nagyságrendű idő is szükséges.

A szabadidős utazások során elvárt elengedhetetlenül fontos szolgáltatások rangsorát spontán említések alapján a szálláshely-szolgáltatás, illetve a vendéglátás vezeti. Ezekhez társultan kiemelten fontos a komfortosság érzete, de nem kevésbé jelentős a közlekedés, parkolás, az internet és mobilinternet hozzáférés sem. Az idegenvezetés, utazásszervezés is sok esetben lényeges elem, de nem döntő momentum.

A szabadidős utazások tervezésében szerepet játszó prioritások feltérképezéséről szóló blokk záró kérdésében az utazásokkal kapcsolatos költési szokásokat jártuk körbe.

Ez a költések összegének becslése metszetében egy utazási alkalomra, de minden együtt utazóra vetített módon történt meg, több mint egy tucat mérődimenzió szerint. A legmagasabb költési szándékot a szálláshely-szolgáltatás, az éttermi étel-italvásárlás, a bolti élelmiszer és italvásárlás, valamint az ajándék és emléktárgy vásárlás kapcsán mértük. Mind a négy esetben az összes megkérdezett több mint fele jelezte költési szándékát a teljes vizsgálati mintában. A költések becsült összegének átlaga értelemszerűen a szálláshely-szolgáltatás és a vendéglátás területén a legmagasabb: ez azt jelenti, hogy egy utazási alkalommal az együtt utazókra a teljes

minta szerint átlagosan mintegy 86 ezer Ft-nak megfelelő összeget költenek szálláshelyre, legalább 32 ezer Ft-ot éttermi kiadásokra, 27 ezer Ft-ot bolti vásárlásokra és további mintegy 14 ezer Ft-ot ajándéktárgyakra. Összegszerűen a legalacsonyabb költési opció a strand belépődíjak, a járműkölcsönzés, a borkóstolás és a sportolás esetében mérhető. Ezekben az esetekben a költési szándék hiánya az összes megkérdezett több mint felére jellemző, de a válaszok a városi alminták esetén heterogénebbek a költési szándék kapcsán jelentkező egységesebb véleményekhez képest. A további öt mérési dimenzió alkotja a legheterogénebb költési szándék és összegszerűség szerkezetet, ilyen a természeti, a kulturális és művészeti attrakciók belépődíja, a történelmi és egyházi műemlékek belépődíja, színház, mozi belépődíj, valamint a strandi fürdőzéssel kapcsolatos egyéb szolgáltatások, kölcsönzések díjai.

3.2. Élményturizmussal összefüggő Balaton specifikus szabadidős utazások

A vizsgálat specifikus célját alkotó lehetséges Balaton térségi élménypark fejlesztés eredményeinek összegzését azzal a tényközléssel indíthatjuk, hogy a vizsgálatba került utazóközönség abszolút többsége az adatfelvétel időintervallumáig még soha nem járt a Balatonnál. Ez egyben azt is jelenti, hogy a környező legközelebbi fővárosok potenciális utazóközönsége igen jelentős tartalékot képezhet egy élményturisztikai attrakció lehetséges vendégforgalmát tekintve. Azok, akik eljönnek a tóhoz, legjellemzőbb módon évente, vagy néhány évente érkeznek. Természetesen az, hogy egy potenciális vendég végül eljön a Balatonhoz, vagy ezt nem teszi, számos dimenziótól függ. Nyilván szerepet játszik a döntésben, hogy hallott-e, olvasott-e a térségről, hogy mit hallott és olvasott, és mindezt hogyan értelmezi. Ezzel együtt nyilvánvaló, hogy a Balatonnal más turisztikai desztinációk versenyeznek a vizsgált fővárosok tekintetében, akár a földrajzi közelségükkel, akár a népszerűségükkel, akár attrakciós kínálatukkal.

A balatoni utazások sűrűségét tekintve nem elsődlegesen meghatározóak az anyagiak, sem az életkor, az iskolai végzettség, vagy a gazdasági státusz, legalábbis a vizsgált nemzetközi utazóközönség vonatkozásában. Ugyanakkor az alacsony jövedelmű, inaktív idősebb korúak célcsoportként történő definiálása semmiképpen sem lenne szerencsés, ugyanis ők a leginaktívabbak. A relatíve sűrűbb balatoni utazás csak a magyarokra, és ezen belül is a legfiatalabbakra jellemző. Azok, akik eljönnek a Balatonhoz, egy-egy alkalommal átlagosan négy éjszakát maradnak. Az eltöltött idő a magyaroknál és az osztrákoknál alacsonyabb, mint a főátlag, a szlovákoknál és a horvátoknál viszont magasabb.

A vizsgált személyek hat különböző lehetséges élménypark-tartalomra vonatkozóan fejthették ki, hogy milyen valószínűséggel látogatnának el az adott élménypark felkeresése céljából kifejezetten a Balatonhoz. A legmagasabb átlagértékelést a természet és állatvilág kapta, ezt a vízi szórakoztató élménypark követi, ami után a történelmi tematikájú kalandparkok következnek. Ezt a családi-, gyermek mesepark követi, a rangsort a klasszikus kalandparkok, illetve az extrém sport témájú attrakciók zárják. A véleményalkotás ebben az esetben sem korlátozódott a kérdőívben nevesített tartalmakra, a megkérdezettek szabadon kombinálhatták a válaszaikat, ezzel a lehetőséggel azonban csak minden hatodik vizsgálati alany élt. A szabad asszociációs válaszok széles skálán mozognak, a klasszikus szórakoztató vidámparkoktól a

dinoszaurusz élményparkokon, kutyaparkokon át a szabadulós szobajátékon alapuló kaland- és élményparkig terjed.

A Balatonnál létesülő élménypark legvalószínűbb látogatási gyakorisága a hosszabb időtávonként egyszer előforduló, leginkább éves látogatási hajlandóság esetében magas. Az utazási sűrűséget befolyásoló legfontosabb tényező abban az esetben, ha a vendég az általa preferált élménypark kínálatot kapja, leginkább az anyagiakra deriválható, de nem mellékesek a nemzetiségi különbségek hatásai sem *(1. ábra)*. Számos osztrák válaszadó anyagi lehetőségei alapján megtehetné, hogy sűrűbben látogasson egy balatoni élményparkot, de nem óhajt élni ezzel a lehetőséggel. Akik gyakrabban jönnének, például magyarok, vagy szlovákok, nem rendelkeznek a legerősebb anyagi eszközökkel, de az is igaz, hogy a leggyengébbekkel sem.

1. ábra

Egy Balatonnál létesülő élménypark legvalószínűbb látogatási gyakorisága (%)

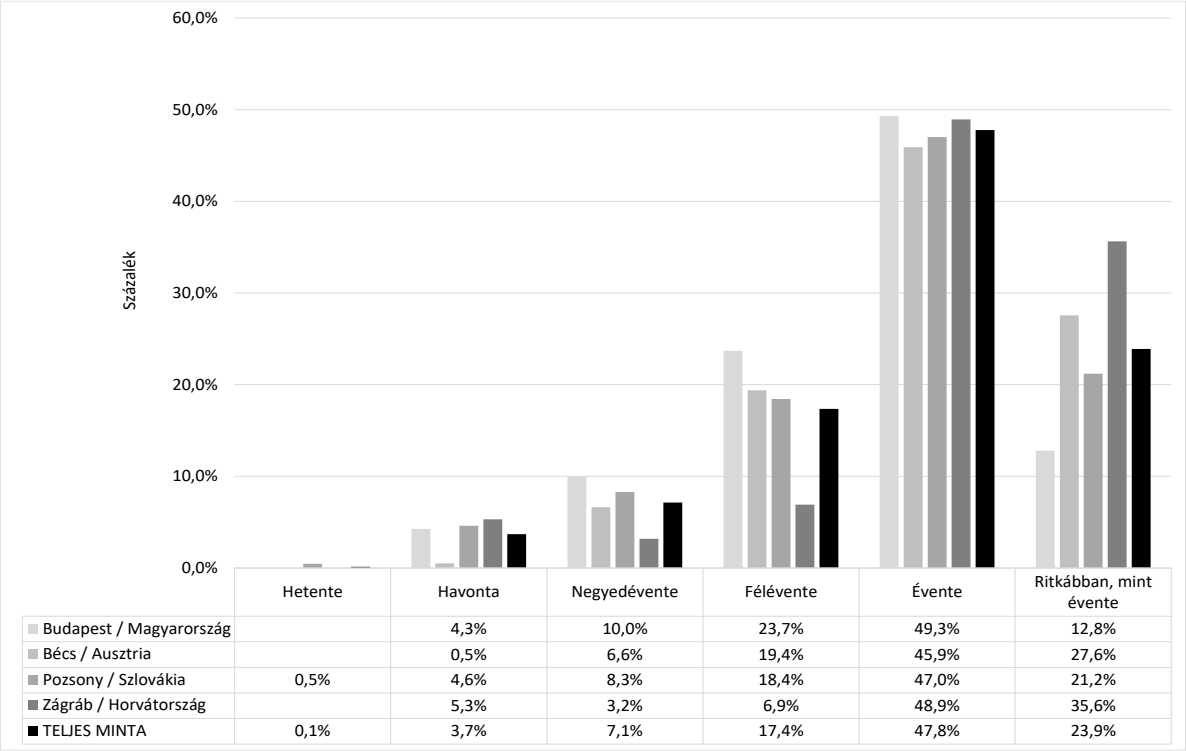

	Hetente	Havonta	Negyedévente	Félévente	Évente	Ritkábban, mint évente
Budapest / Magyarország		4,3%	10,0%	23,7%	49,3%	12,8%
Bécs / Ausztria		0,5%	6,6%	19,4%	45,9%	27,6%
Pozsony / Szlovákia	0,5%	4,6%	8,3%	18,4%	47,0%	21,2%
Zágráb / Horvátország		5,3%	3,2%	6,9%	48,9%	35,6%
TELJES MINTA	0,1%	3,7%	7,1%	17,4%	47,8%	23,9%

Forrás: ATDS II- Élményturizmus fejlesztési stratégia (2018)

A Balatonnál létesülő élménypark felkeresése során az üdülőkörzetben eltöltött legvalószínűbb időtartam adekvát tartalomkínálat mellett legjellemzőbb módon 2-3 nap, az ennél hosszabb lehetséges tartózkodási idő leginkább a pozsonyiakra jellemző *(1. táblázat)*.

Az élménypark felkeresésének naptári periódusok szerinti legvalószínűbb tervezési időszaka hétvégére, vagy munkaszüneti napokkal bővített hosszúhétvégére súlyozható. A nyári szabadságolási időszakban leginkább a magyar és a szlovák vendégkör forgalma növekedne szignifikáns mértékben. Az élményparkba utazás általában jellemző legvalószínűbb társasági összetételében a családok vezetnek, ezek az említések az összes érvényes válasz felében fordultak elő. Ezt követően barátok, ismerősök, tágabb rokonság, munkatársak következnek, néhányan pedig, a kérdőívre adott válaszok szerint egyedül is eljönnének egy vonzó

lehetőségért. Összességében élményturisztikai céllal legjellemzőbb módon a Balatonhoz utazók többsége éves rendszerességgel, hétvégenként 2-3 napra, saját, szűkebb családjával együtt utazna.

1. táblázat

Egy Balatonnál létesülő élménypark felkeresése során az üdülőkörzetben eltöltött legvalószínűbb időtartam alminták szerint (%)

		MINTA				Total
		Budapest / Magyarország	Bécs / Ausztria	Pozsony / Szlovákia	Zágráb / Horvátország	
Ha meglátogatná a Balatonnál létesülő élményparkot, jellemzően mennyi időt maradna a Balatonnál?	Egy napot	28,9	8,9	13,3	48,9	100,0
		18,1	6,3	8,1	37,7	16,8
	2-3 napot	25,6	29,6	25,1	19,7	100,0
		47,9	62,0	45,5	45,1	50,0
	4-6 napot	37,6	28,0	24,7	9,7	100,0
		16,3	13,5	10,4	5,1	11,6
	Egy hetet	19,4	22,2	45,8	12,5	100,0
		13,0	16,7	29,7	10,3	17,9
	Többet, mint 1 hét	33,3	10,0	46,7	10,0	100,0
		4,7	1,6	6,3	1,7	3,7
Total		26,7	23,9	27,6	21,8	100,0
		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: ATDS II- Élményturizmus fejlesztési stratégia (2018)

Szállástípusokat tekintve az apartman, a panzió, a három- és a négycsillagos szálloda, valamint a minősített gyógy- és wellness szállodák azok, amelyeket a vendégek többsége szálláshelyként keres. A magánszálláshelyek vonatkozásában jellemzően megoszlanak a vélekedések, de összességében ezt a szállástípust is többen keresik. Kevésbé preferált szállástípus az ifjúsági szálló, a kemping, az egy- és a kétcsillagos illetve az ötcsillagos szálloda.

A balatoni élményparkhoz utazni szándékozók többsége kérdéseinkre azt válaszolta, hogy jellemzően nem visz magával gyerekeket, sem 65+ éves időskorút. Akikkel mégis utaznának ilyen életkorú kísérők, leginkább a bécsiek és a zágrábiak. A Balatonhoz történő utazás legvalószínűbb közlekedési eszközeként a nagy többség a személygépjárművet nevezte meg, autóbuszt leginkább a horvátok, a vonatot a magyarok és az osztrákok választanák.

A kérdőív kiemelten fontos, egyben utolsó, költési hajlandóságot firtató kérdése a belépőjegyárakra vonatkozott. A megfizetni szándékozott belépődíj összegét mind a négy utazóközönség saját valutája alapján adhatta meg, amelyet az összehasonlíthatóság érdekében forintosítottunk. A kérdés értelmezése során fontos, hogy a belépődíj összege egy személyre vonatkoztatandó, illetve ez esetben a jegy egy teljes napos ott tartózkodásra jogosít. Ez alatt azt értettük, ha a vendég megvette a belépőjegyet, tetszőleges időpontban léphet ki, vagy be az élményparkba a belépő által validált 24 órás időintervallumon belül, naptári naptól függetlenül. A válaszok összesítése alapján kijelenthetjük, az összes megkérdezett mintegy 69%-a, vagyis legalább kétharmada lenne hajlandó valamekkora belépési díjat kifizetni, amennyiben az élménypark kínálata előzetes várakozásainak megfelel *(2. ábra)*.

2. ábra

Belépődíj-fizetési hajlandóság a fővárosi minták szerint (%)

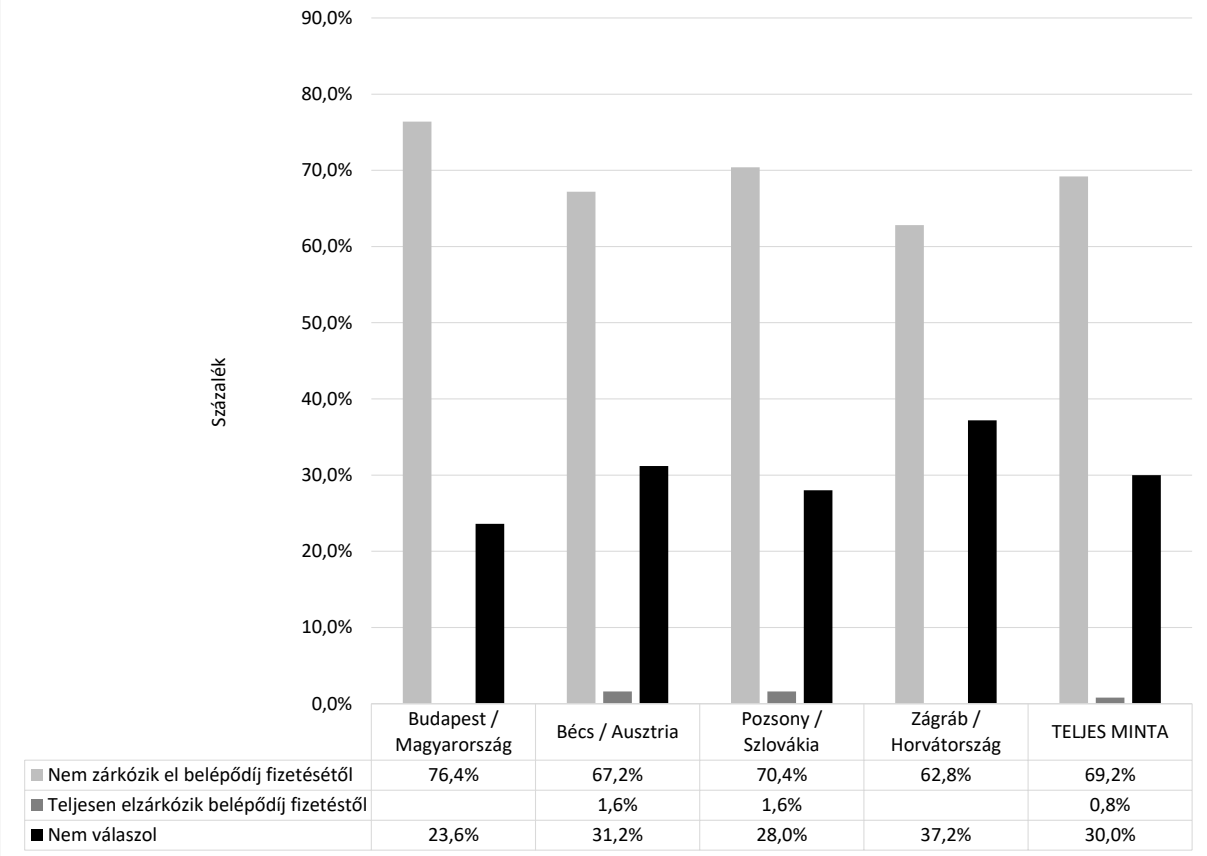

Forrás: ATDS II- Élményturizmus fejlesztési stratégia (2018)

A belépődíjként megnevezett összegek alakulását többváltozós elemzésnek vetettük alá. A Balaton térségi élménypark iránt érdeklődést mutató, oda megfelelő kínálat ismeretében elutazni hajlandó vendégek egy személyre, 24 órás belépésre jogosító jegy díjaként a teljes minta metszetében átlagosan 14.337 Ft-ot fizetnének. Nagyon lényeges azonban, hogy küldőországok szerint eltérőek az egy vendégre jutó átlagértékek. A vizsgálatba vont potenciális magyar vendégek (250) összesen mintegy 880.000 Ft-ot hagynának belépődíj gyanánt egy belépés alkalmával a kasszában. Ez egy vendégre vetítve átlagosan 4.622 Ft-ot jelent. A főátlagot egyértelműen az osztrák vendégkör fizetési hajlandósága emeli meg. A mintában szereplő 250 bécsi illetőségű válaszadó nem kevesebb, mint 6,3 millió Ft-ot fizetne ki belépődíjként. Ez egy osztrák vendégre vetítve átlagosan 38.052 Ft-ot jelent. A pozsonyi vendégek mindösszesen 1.583.644 Ft-ot hagynának a kasszában, ez átlagosan 8.987 Ft-ot jelent. A zágrábi belépőközönség is több mint egymillió Ft-ot költene a jegyárakra, ez egy horvát vendégre 6.800 Ft-os belépődíjnak felelne meg.

Vegyük észre, a 14.337 Ft-os átlagár a paraméterezett minta alapján csak az osztrák vendégek számára lenne megfizethető. Ha az osztrák vendégek többiekhez mért extrém magas jegyár fizetési hajlandóságát nem vesszük figyelembe, hanem csak a magyar, a szlovák és a horvát utazóközönség által átlagosan megfizethető jegyárat, a főátlag 6.742 Ft /nap/ fő. Ez az összeg gyakorlatilag a horvát átlagnak megfelelő. Viszont ez belépőjegyárként még mindig azt jelenti,

hogy az egy belépőre jutó magyar átlag továbbra is 2.120 Ft-tal alacsonyabb, miközben a szlovák átlag 2.245 Ft-tal magasabb. Amennyiben az élménypark majdani üzemeltetői a magyar vendégkört is meg kívánják célozni, érdemes a jegyárakat az átlag magyar fizetési hajlandóság és képesség közelébe szintezni, szem előtt tartva, hogy ez a belépődíj egyes potens vendégcsoportok számára rendkívül, szinte már gyanúsan olcsó. Ezt a gyanút valószínűleg minőségi tartalomkínálattal lehet majd orvosolni.

4. Összefoglalás

A piackutatás eredményeiből származtatható következtetések és javaslatok az alábbiakban foglalhatók össze. Mivel a szabadidős utazások tervezése jellemzően rövid, az utazás előtt egyhónapos időtávban érvényesül, ajánlott a kínálati marketing tartalmak folyamatos frissítése, kitapasztalt forgalomhoz igazított, leginkább életkor specifikus kedvező ajánlati stratégia kidolgozása és célzott kommunikáció lefolytatása. Az élménypark utazó-tervező vendégkörének gerincét élménypark kínálati tartalomtól függetlenül a keresőtevékenységet folytató gazdaságilag aktívak, illetve a kedvező anyagi helyzetű inaktív keresők fogják adni.

A szabadidős utazások tételes élményperspektívája mellett a legfontosabb elégedettségi faktor a komfortosság. A komfortosság dimenziója explicit módon a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás területén öltött testet. A balatoni élményparkot működtetők számára kedvező stratégia lehet együttműködési megállapodásokat kötni szálláshely-szolgáltatókkal, vendéglátóhelyekkel, akár utazási irodákkal is. Fontos üzenet, hogy a magánszálláshelyek minőségkínálati fejlődése esetén nagyon komoly versenytársai lehetnek a kereskedelmi szálláshelyeknek.

A paraméterezett vendégkör által leginkább keresett szálláshely típus az apartman, panzió, illetve a három és a négycsillagos szálloda, ami a Balaton térségében, különösen annak parti és partközeli sávjában számos településen megtalálható, vagy ha ott nem is, 5-10 km-es távolságban igen nagy valószínűséggel. Kifejezetten preferált szálláshelytípus a minősített gyógy- és wellness szálloda, akár ötcsillagos kínálati metszet szerint is, viszont ennek az alternatívának a teljesíthetősége ésszerű távolsági keresztmetszet fényében területi viszonylatok szerint a Balaton nyugati térségére lokalizálná az élménypark helyszínét. Itt azonban a közúti közlekedési feltételek jellemzően gyengébbek. Összességében a Balaton jól megközelíthető parti és partközeli területei tűnnek a legcélszerűbb helyszínválasztásnak. Mivel a vendégek egy része vasúton érkezne, a vendégforgalom lehetséges maximalizálása érdekében szerencsés, ha az élménypark relatív közelségében vasútállomás helyezkedik el, amelytől az élményparkig tömegközlekedési céljárat vezetne.

A szabadidős utazásokat tervező és megvalósító utazóközönség fantáziáját jellemzően rekreatív tematikájú elemek uralják, vízpart, erdők, mezők, természeti ritkaságok, napfény, a rekreációhoz várható kellemes klimatikus viszonyok, mindez különösen egy olyan környezeti-természeti érték, mint a Balaton kapcsán hasznosítható tervezési szempont. Az, hogy megtérülne-e egy családias, de akár extrém élményeket is nyújtó amerikai típusú vidámpark telepítése a Balatonhoz, például óriás hullámvasúttal, ami nemzetiségektől függetlenül több

teljesen spontán említésben körvonalazódott, beruházási tervtől függően külön vizsgálatot érdemel. Önmagában egy családias jellegű élménypark legvalószínűbb módon nem lenne elég vonzó ajánlat egy profittermelés szempontjából fenntartható, kifizetődő élménypark számára.

A Balaton térségi élményparkba elutazni hajlandó, az elvárásoknak megfelelő tartalomkínálat teljesülése esetén belépődíjat megfizetni szándékozó vendégekre átlagosan több mint 14 ezer forintos belépőjegy szintet lehetséges körvonalazni. A belépőjegy szint nem véletlen összefüggésben áll a vendég nemzetiségével, jövedelmi potenciáljaival, iskolai végzettségével és életkorával. Ezek figyelembevételével a 14 ezer forintos belépőjegyár a paraméterezett minta alapján leginkább csak az osztrák vendégek számára lenne megfizethető. A legmérsékeltebb belépőjegy fizetőerő a magyar vendégkört jellemzi, főátlag feletti a szlovák vendégek belépődíj fizetési hajlandósága, míg a horvátoké a teljes minta átlagától alig különbözik. Ezzel párhuzamosan a belépőjegy fizető vendégek relatív többsége magyar lenne. Amennyiben az élménypark üzemeltetői a magyar vendégkört is meg kívánják célozni, a jegyárakat az átlag magyar fizetési hajlandóság és képesség közelébe érdemes szintezni.

Forrásjegyzék

Az ATDS projekt honlapja: *www.amusement-tourism.com*

A Balaton Fejlesztési Tanács munkaszervezetének honlapja: *https://www.balatonregion.hu/*

Sajtos L. – Mitev A. (2007): *SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Alinea kiadó, Budapest.

Ketskeméty L. - Izsó L. - Könyves-Tóth E. (2011): *Bevezetés az IBM SPSS Statistics programrendszerbe.* Artéria Stúdió, Budapest.

Dr. Jánosa A. (2015): *Adatelemzés IBM SPSS Statistics megoldások alkalmazásával.* Saldo Kiadó, Budapest.

JÁSZBERÉNYI MELINDA[1] – KÖKÉNY LÁSZLÓ[2]:

INNOVATÍV BALATON – FESZTIVÁLELEMZÉS A BALATON RÉGIÓBAN

[1] docens, [2] PhD hallgató

[1-2] BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM

[1] jaszberenyi@uni-corvinus.hu
[2] laszlo.kokeny2@uni-corvinus.hu

Absztrakt

A fesztivál-látogatók növekvő száma miatt a fesztivál turizmus, mint turisztikai termék szerepe dinamikusan növekszik Magyarországon. Az utazási motivációk átalakultak, meghatározó elemmé lépett elő a fesztivál-látogatás, mint turisztikai vonzerő. Egy-egy fesztivál hatással van az egyes városok és régiók megerősödésére, amelyek ennek köszönhetően egyre vonzóbbá válnak. Az innováció és a tapasztalatok egyre fontosabb tényezőkké válnak a fesztiválokon. Ebben a tanulmányban az irodalmi áttekintést követően három kutatási kérdést fogunk megvizsgálni: 1) van-e kapcsolat a fesztivál témája és a fesztivál jellege között, 2) inkább innovatív vagy inkább hagyományos-e a fesztivál, illetve 3) az innovativitás foka és a 4E élményelemek között van-e összefüggés, valamint a fesztivál témája és a 4E élményelemek között milyen kapcsolat fedezhető fel. Tanulmányunkban a 4E élménymodell alapján értékeljük a fesztiválok honlapjait a tartalomelemzés módszerrel: melyik tapasztalati elem jelenik meg jellemzően az adott fesztiválon, illetve milyen elemei fedezhetők fel az innovációknak és az innovatív megoldásoknak a kommunikáció terén. Kutatásunk során a Balaton régió fesztiváljait elemeztük. Összesen 97 fesztivál került a mintába. A kapott eredmények alapján mind a három kutatási kérdésünkre igennel válaszolhatunk.

Kulcsszavak: *fesztivál, turisztikai élmény, Balaton, innováció*

1. Bevezetés

Az esemény- vagy rendezvényturizmus meghatározó súlyú turisztikai termékek a szabadidős turizmus területén. Természetesen a rendezvényturizmus fontos szerepet játszik a hivatásturizmusban is, de mi most a szabadidős rendezvények körében vizsgálódunk. Előnyei hasonlóak bizonyos szinten a többi termékhez, azaz bővíti a turisztikai kínálatot és a látogatóforgalmat, így növelve a nemzetgazdasági bevételeket. Megismerteti az ország kulturális örökségeit, hagyományait, szokásait, – sikeres kivitelezés esetén – pozitív hatást

kifejtve az országimázsra. Számos új eseményt hirdetnek meg a főszezonon kívül, amivel csökkentik a szezonalitást. Ez a 2030-ig szóló Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia célja is egyben, amelyben kijelölték a Balaton régió egész éves, állandó bevonását a turizmusba. Gazdasági értelemben a helyi közösségek életére is hatással lehet egy-egy esemény, rendezvény. Az utóbbi években egyre több fesztivált hirdetnek meg országszerte. Fesztivál elnevezéssel általában a többnapos, akár egyhetes, hosszúhétvégés eseményeket illetik. Manapság egyre sűrűbben fordul elő, hogy a rövidebb, akár egy-két napos rendezvényeket is fesztiválnak nevezik. A Magyar Fesztivál Szövetség (a továbbiakban MFSZ) definíciója szerint (2014) *„fesztiválnak nevezhető minden olyan – egy vagy több téma köré szerveződő, rendszeresen megrendezésre kerülő, egy vagy több helyszínen történő, meghirdetett programmal rendelkező kulturális, művészeti, gasztronómiai, sport vagy egyéb – eseménysorozat, amelynek célja, hogy közönsége részére kiemelten színvonalas, értékközvetítő, minőségi, ismereteket is bővítő és egyben szórakoztató, szabadidős közösségi élményt nyújtson”*. A szervezők az egyre szebb és egyre személyesebb, intimebb hangvétellel próbálják a résztvevőket az ország (és akár a világ) bármely pontjáról elcsábítani (Tangit – Kibat – Adanan 2016).

A fesztiválokat lehet csoportosítani témájuk, gyakoriságuk, szervezők típusa szerint (Hunyadi – Inkei – Szabó 2006, Sulyok – Sziva 2009, Kundi 2013), az elért célcsoport nagysága szerint (Kardos 2011), a kulturális konformitásuk szerint (Szabó 2014), a fenntarthatóság szerint (Laing – Frost 2010). Az MFSZ négy különböző műfajt határoz meg: gasztronómiai, művészeti, amatőr jellegű és egyéb, közfesztiválok. Továbbá lehet kategorizálni a kulturális értékteremtés (élményszerzés) foka szerint (Jászberényi – Zátori – Ásványi 2016). Elsősorban ez utóbbi miatt a fesztiválszervezőknek nagy felelőssége van a kultúra megújításában, az alkotás és a bemutatás felkarolásában és az innovációban (De Greef 2008, Ásványi – Jászberényi 2017). Kutatásunk során törekedtünk az innováción keresztüli értékteremtést és élményszerzést vizsgálni tartalomelemzés mentén. A fesztiválturizmusnak – mint akármelyik másik szolgáltatási szektor elemnek – szükséges a folyamatos fejlesztés és az új technológiák használata, amelyet a szervezési, a működési és a strukturális elemeken keresztüli innováció segítségével tehet meg (Stamboulis – Skayannis 2003). Az élményszerzés esetében objektív tényezők alapján lehet értékelni a fesztiválokat az 5E (a legtöbb esetben még a 4E) modell alapján (Pine – Gilmore 1999 és 2011). Ezen alapfogalmak és kategorizálások után az irodalmi összefoglalóban az élmény és a 4E modellt és ennek megjelenését a fesztiválok terén, illetve az innováció szerepét és turizmusban elfoglalt helyét fejtjük ki.

2. Szakirodalmi kitekintés

A legtöbb esetben a fesztiválok fontosságát a turizmusban két oldalról szokták alátámasztani. Egyrészről emlékeket, történeteket generál, szabadjára engedi az emberi lelket és szellemet, kicsit kiszakít a mindennapokból, de olykor mégis felhívja a mindennapok apróságaira a figyelmet a kinagyított keretei között, társadalmi térré és eseménnyé válva tanulhatunk egymástól, illetve megismerhetünk másokat és önmagunkat (Getz 2002). Másrészt hozzájárul egy adott közösség, térség, régió, ország gazdasági bevételeihez, azáltal, hogy a látogatók és

érdeklődők különféle infra- és szuprastruktúrákat vesznek igénybe (Michalkó 2016). Általában ez utóbbi szempontot szokták inkább vizsgálni, de egyéni és társadalmi szinten is érdemes vizsgálni a fesztiválok és a fesztiválturizmus értékteremtő és élményszerző folyamatait.

2.1. A 4E élménymodell

Az élményszerzés fokozatait gyakran szokás tévesen csak a szórakoztatás mélységével magyarázni. Ha valami szórakoztató, akkor az biztosan élménnyel jár (mindezt a színházak világából származtatják). Ennél többről van szó, mert nem szimplán „csak" szórakoztatni kell a közönséget, fogyasztókat, hanem a fő feladat elkötelezetté tenni őket. Mindezt Pine és Gilmore (1999) szerint két dimenzió mentén lehet. Az egyik a vendég részvételének szintjei a passzívtól az aktívig. A másik a kapcsolódás, aminek a két végpontja a felszívódás (abszorpció) és az elmerülés. Ez azt jelenti, hogy hol valósul meg az élmény, azaz a fejben gondolatok szintjén, vagy a fogyasztó teljes valójában, azaz a környezet kapcsolódásának magas fokából (például autó-motor fesztivál, ahol az események, motorzúgások, szagok közepében áll, és éli át az eseményeket az illető). A két dimenzió négy területre osztja a sík teret. Ezek mentén fejezték ki a 4E fogalmait: az „Entertainment" (szórakozás), „Educational" (oktatás), „Esthetic" (esztétika), „Escepist" (eszképizmus) négyesét *(1. ábra)*. Egy frissebb kutatásában Pine és Gilmore (2011) az ötödik E, mint „Economic value"(gazdasági érték, haszon) fogalmát is bevezeti a rendszerbe. Az „Entertainment" fogalom az érzékeinken keresztül passzívan hat, az „Education" esetén a vendég feldolgozza az átélt eseményeket, miközben aktívan részt vesz bennük. Az „Escapism" esetén az utazó aktívan részt vesz egy eseményen egy magával ragadó környezetben, és ezek a tapasztalatok nem csak a „meneküléséről" szólnak. Az „Esthetics" esetében az utazó elmerülési foka magas az adott esemény kapcsán, de passzív a tevékenysége, míg az „Economic value" során, magának az élménynek az értéket határozza meg, azaz mennyire érte meg az adott összeget rááldozni (Pine és Gilmore 1999, 2011). Mindezek a fesztiválok esetében úgy értelmezhetők, hogy az „Entertainment", a fesztivál hangulatát jelenti, a desztináció szórakozási lehetőségeit, a lelkesítés fokát. Az „Education" az ismeretet jelenti a fesztivál témájáról, előadóiról, a desztinációról és a helyi kultúráról, az „Escapism" a kiszakadást, elszakadást a hétköznapokból, teljesen új élmények átélését, teljes bevonódás mellett, az „Esthetics" a desztináció vonzerejét, a helyszín attraktivitását méri, az érzésekre hagyatkozva, míg az „Economic value" a megfizethetőséget és az ár/élmény arány pozitivitását fejezi ki térben és időben. Kutatásunk során úgy döntöttünk, hogy az ötödik E-t nem vizsgáljuk, ugyanis azt csak utólag, az élmény átélése után lehet eldönteni, hogy megérte-e pénzt áldozni a fesztiválra, míg az összes többiről szerezhetünk információkat, ismereteket a szervezőktől a fesztivál kezdete előtt is (Jászberényi et al. 2016).

1. ábra

4E élménymodell

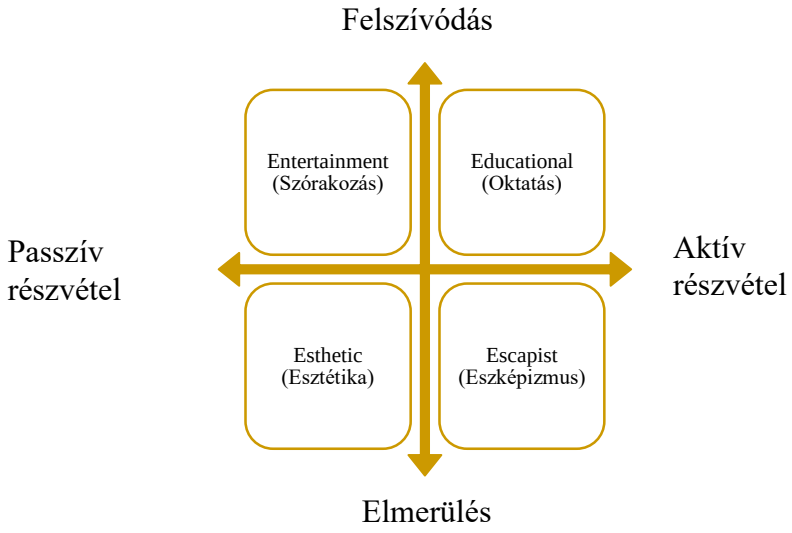

Forrás: Pine és Gilmore, 1999. alapján, Saját készítés

Magában az élmény és a fesztivál közötti kapcsolatban a 4E élmény átélése (Manthiou et al. 2014) pozitív hatást gyakorol az élénk memóriára, ami ennek következtében befolyásolja a hűséget. Az élményelemek minden dimenziója jelentősen befolyásolja a memória frissen tartását. A lojalitást azonban csak a szórakoztató és az esztétikai dimenziók befolyásolják közvetlenül. Egy másik tanulmányban (Semrad – Rivera 2016) kiderült, hogy ha a fesztivál szervezői egy olyan emlékezetes zenei fesztivál élményt kapnak, amely magában foglalja az 5E elemeket, akkor az Y generáció résztvevői valószínűleg pozitív eWOM-t (Electronic word-of-mouth, azaz online szájhagyomány útján) fognak biztosítani a fesztivál és a desztináció tekintetében.

Összességében megállapítható, hogy a hatásos rendezvények maradandó emlékek. Csak akkor beszélhetünk sikerességről és minőségről, ha a fesztivál nem merül feledésbe. Ehhez szükséges, hogy a fesztiválok központi eleme az élmény legyen, ami egy olyan ajánlat, ami emlékezetessé teszi azt. Ha ez az élmény további megosztásra kerül, további emberek között, akkor fenntarthatóvá válik az esemény. Mindezt lehet az innovációval generálni és felgyorsítani.

2.2. Innováció a turizmus szektorban

A hagyományos, elsősorban tömegturizmus fogalma mellett több kutató írja (Green – Chalip 1998, Skayannis 1999, Stamboulis – Skayannis 2003, Anderson – Lundberg 2013), hogy érdemes lenne újragondolni az alternatív turizmus megközelítéseket is, személyesebbé tenni a megjelenéseket, kommunikációt (Stamboulis – Skayannis 2003). Egyre inkább előtérbe kerül a „coproduction” fogalma az élményszerzés terén is (Troye – Supphellen 2012). Az innováció lényege a versenyelőny szerzés. Magát az élményt innovációs kontextusban tudásszerzésnek,

tanulási folyamatnak írják le, illetve Stamboulis és Skayannis (2003) megállapításai rávilágítottak a látogatók prioritásaira a létesítmények és szolgáltatások kiválasztásában, és többet megtudtak a jövőbeni résztvevők szempontjából leginkább hatással lévő létesítmények és szolgáltatások jobb szabályozásáról. Mindez azt jelenti, hogy magát a tanulási, hozzáállási folyamatot szükséges megváltoztatni, hogy egy szolgáltató, adott esetben egy fesztivál innovatívnak legyen nevezhető. Stratégiai szinten szükséges kiépíteni megkülönböztető előnyöket és a reprodukálhatatlan mítoszokat, illetve a tudásalapú termékeket. Az immateriális javakat előtérbe érdemes hozni. A hozzáadott értékek fontosságát is hangsúlyozzák a szerzők, továbbá a „customization" fókuszú szervezést (Yeoman et al. 2014). Szükséges a régi legendákat újra pozícionálni, újra gondolni, újakat kitalálni, valamint beágyazni a helyi közösségbe a helyszínt, szinergiában velük (Jászberényi et al. 2016, Jászberényi – Kökény 2018). A kommunikációt átvezetni a cyber/online térbe, megosztásokkal és a turisták közötti kommunikációval növelve az utóhatást (Hede és Kellett 2011). Végül pedig minden szerzett tapasztalatból tanulni és tovább gondolni kell (De Greef 2008). Manapság pozitívumként lehet megemlíteni, hogy több desztináció a fesztivál koncepciójának megalkotását és bevezetését turisztikai termékfejlesztésként kezeli (Dogan 2012).

Mindezen eredmények és megközelítések alapján szerkesztettük össze a tartalomelemzéshez szükséges szempontokat, és gondoltuk újra a modellt a hagyomány és innováció tengelye mentén.

2.3. Balaton turisztikai régió

Az ÁROP-1.2.11/A-2013-2013-0013 projekt keretében a Balaton Fejlesztési Tanács (BFT) külső szakértők bevonásával meghatározta a Balaton Kiemelt Térség következő hét évre (2014–2020) vonatkozó fejlesztési céljait és elkészítette a 2014–2020 közötti időszakra vonatkozó fejlesztési dokumentumait, amelynek főbb elemei:

- Helyzetértékelés;
- Koncepció;
- Területfejlesztési Program (Stratégia, Operatív Program);
- Projektkidolgozások a kiemelt fejlesztésekre, fejlesztési célokra;
- Balatoni Integrált Területfejlesztési Program – a kiemelt térség fejlesztési programjának az ágazati operatív programokhoz illeszkedő kivonata.

A Balaton Kiemelt Térség adottságai, gazdasági ereje és az országos fejlesztési koncepcióban megfogalmazott kiemelt szerepe miatt jelentős mértékben hozzá tud járulni az országos fejlesztési célok eléréséhez. (BFT 2013)

A térségfejlesztés legfontosabb célja a helyi lakosok környezetének minőségjavulása, vonzó működési környezet kialakítása a térségben tevékenykedő vállalkozások számára, a látogató turisták számának növelése és a lakosok, vállalkozások és a térségbe érkező turisták összehangolását javító intézmények hatékonyságának növelése.

A 2016-os Kormány határozat [1861/2016. (XII. 27.)] a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról és a térségben megvalósítandó egyes fejlesztések megvalósításához szükséges források biztosításáról szól. A Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség tekintetében a következő stratégiai fejlesztési irányok kerültek meghatározásra:

a) turisztikai fejlesztések,

b) gazdaság és innováció,

c) egészséges Balaton termékek,

d) vízminőség, biztonság,

e) közlekedési infrastruktúra,

f) területfejlesztés,

g) humánerőforrás-fejlesztés,

h) közúti, vízi, légi közlekedési infrastruktúra és járműpark fejlesztése és

i) turisztikai szolgáltatások fejlesztése.

Mindebben fontos szerepet játszanak a kulturális események, rendezvények, a zenei fesztiválok és az ezekhez tartozó további attrakciók. A térség fejlesztése során a magasabb fajlagos költésű célcsoportot szeretnék nagyobb arányban elérni. A jelenlegi élményígéretek között találhatjuk a „Nyári családi vakáció”, a „Balatoni aktív kikapcsolódás”, a „Baráti gasztroélmények”, valamint a „Hévízi feltöltődés” fogalmakat (MTÜ 2017).

3. Kutatásmódszertan

Korábbi kutatásokban főként megkérdezéses módszereket használtak. Ezekben elsősorban az 5E hatásait, megjelenéseit keresték (Cole – Chancellor 2008, Manthiou – Lee – Tang – Chiang 2014, Semrad – Rivera – Croes 2015, Semrad – Rivera 2016, Tangit – Kibat – Adanan 2016). Ezen cikkekben eléggé hasonló és jól strukturált tényezők (itemek) alapján vizsgálták a 4E vagy 5E elemeit, könnyen érthető módon. A legjobb tudomásunk szerint az innováció területét nem mérte senki sem konkrétan, hogy milyen hatással van egy fesztiválra az innováció, vagy milyen elemek mentén jelenik meg. Éppen ezért úgy gondoltuk, bevezetésképpen a hazai fesztiválok honlapjait vizsgáljuk meg, hogy megállapítsuk, egyáltalán megjelenik-e bármiféle innovációval kapcsolatos szempont. Ezt követően megvizsgáltuk, hogy a 4E (mint már korábban kifejtettük az 5. E-t nem vizsgáljuk) hogyan mérhető tartalomelemzés során.

Kutatásunk jellegéből adódóan a következtető, azon belül is a leíró módszert alkalmaztuk. Ezen belül két kategóriát különböztet meg a szakirodalom: a megkérdezésest és a megfigyelésest. A megfigyeléses módszertant választottuk, amikor az emberek magatartásának, tárgyaknak, eseményeknek szisztematikus módon történő rögzítése egy adott jelenséggel kapcsolatos információszerzése a cél. A tartalomelemzés jelentése a kommunikáció megfigyelhető tartalmának objektív, szisztematikus és kvantitatív jellemzése. A tartalomelemzés olyan esetekben megfelelő metódus, amikor a megfigyelés tárgya nem valamilyen magatartás vagy fizikai objektum, hanem a kommunikáció. Az elemzés egységei lehetnek szavak, jellemzők,

témakörök, hely és idő mérése vagy a kommunikáció tárgya. Az elemzési egységek besorolására kategóriákat, szabályokat hoznak létre, és így darabolják egységekre a megfigyelt kommunikációt (Malhotra – Simon 2009, Gyulavári et al. 2014). A minta nagysága enged következtetni arra, hogy kvantitatizáljuk, számszerűsítsük a kapott eredményeket, de elsősorban inkább általánosságokat vonhatunk le majd a kapott eredményekből.

A megfigyelésünket a *programturizmus.hu/kategoria-fesztival.html* honlapon található fesztiválok esetében végeztük el. A tartalomelemzést két oldalról közelítettük meg. A 4E elemeit Manthiou et al. (2014), Semrad et al. (2015), Semrad és Rivera (2016) alapján állítottuk össze úgy, hogy mindegyik elem három-három elemet tartalmazott. Az innovációs elemeket Stamboulis és Skayannis (2003) alapján vizsgáltuk, amelyből hét elem vonatkozott az innovált fesztiválokra, míg négy elem az általunk hagyományosnak vélt fesztiválokra. Ezen kétoldali megközelítés alapján összesen három kutatási kérdéssel éltünk a szakirodalom és a saját kutatói intuícióink alapján.

KK_1: Van-e kapcsolat a fesztivál témája és aközött, hogy a fesztivál inkább innovatív vagy inkább hagyományos?

KK_2: Van-e kapcsolat a 4E elemei és aközött, hogy a fesztivál inkább innovatív vagy inkább hagyományos?

KK_3: Van-e kapcsolat a fesztivál témája és a 4E elemei között?

Kutatásunk során ezekre a kérdéseinkre kerestük az igazoló vagy az elutasító választ. Az elemzés során a Khi-négyzet teszthez tartozó Cramer V értékeket 0,2 alatt gyengének, 0,2 és 0,5 között közepesnek, míg 0,5 felett erősnek értékeltük (Kim 2017).

4. Eredmények

Összesen 97 fesztivált vizsgáltunk meg a tartalom elemzés során. Elemzésünk során külön vizsgáltuk az innovációval kapcsolatos jellemzőket, a korábban említett, Stamboulis és Skayannis (2003) cikk alapján és a Pine és Gilmore (1999) modelljében szereplő 4E tényezőit. Az innovációval kapcsolatban nyolc állítás meglétét kerestük, amelyből öt jellemezte egy adott fesztivál innovációs szintjét, míg három vonatkozott a hagyományos elemek meglétére *(1. táblázat)*.

1. táblázat

Az innovációt és a hagyományosságot mérő állítások

	Innováció fokát mérő állítások (5)
1.	Valamilyen digitális technológiát használnak a fesztiválon
2.	A látogatókat egyedien kezeli, próbálja többféleképpen megszólítani a közönséget
3.	Egyedi/újszerű/érdekes ötleteket jelentet meg a programok között
4.	A cyber/online teret próbálja bevonzani [megosztás, hotspot, wifi, app-ok]
5.	Régi történetek mesélnek, de új design-nal
	Hagyományosságot mérő állítások (3)
6.	Tradíciót követ [főleg hagyományos kivitelezéssel]
7.	Régi/meg nem újuló ötletek [legalább 10 évesnél régebbi az elmúlt évtized online térhódítása miatt]
8.	Klasszikus témák, klasszikus köntösben, egyszerű ötletek

Forrás: Stamboulis és Skayannis, 2003. alapján saját készítés

A 4E meglétét a következő szempontok szerint néztük, mindegyik fogalomnál 3-3 jellemzővel *(2. táblázat)*.

2. táblázat

4E élmény elemekhez tartozó állítások

4E élmény elemek			
Entertainment (Szórakozás)	**Educational (Tanulás)**	**Escapist (Eszképizmus)**	**Esthetic (Esztétika)**
Szórakoztatónak / látványosnak tűnik a fesztivál	A honlapon található információk kíváncsivá tesznek a fesztivál iránt	„Elszabadulhatsz ebből a világból” érzést kelt	A helyszín attraktívnak tűnik
Lelkesítőnek hat a weboldal és annak információi	A fesztiválon többet tanulhatok a zenéről/főzésről/ borokról stb. a téma szerint	Érdemes ellátogatni, mert új élményeket szerezhetsz	Az információk alapján tetszetős a környezete
Maga a desztináció is megmozgat az információk alapján	Úgy tűnik a helyi kultúráról is többet tudhatok meg	Azt sugallja, ha ide elmész, elfelejthetsz minden más hétköznapi dolgot	A kapott információk alapján érzéseim szerint vonzónak tűnik a helyszín

Forrás: Manthiou et al. 2014, Semrad at al., 2015, Semrad and Rivera, 2016, alapján saját készítés

Ha három állításból kettőnek megfelelt az adott fesztivál, akkor eleget tett az adott élménytípusnak.

Először a fesztiválok innovációs jellegét néztük meg. Kutatói döntés alapján úgy gondoltuk, hogy a háromból kettő hagyományos fesztivál jellemzőt (a 7-et és a 8-at) kétszeres súllyal

tesszük bele az elemzésünkbe, mert hiába használ egy fesztivál Facebook alkalmazást, ha régi/meg nem újuló ötletek alapján szervezik a fesztivált, vagy klasszikus témát klasszikus köntösben tálalnak a szervezők, akkor az nagyobb mértékben hagyományos fesztivál, mint innovatív. Így ha egy ilyen állítás jellemezte az adott fesztivált, akkor azt semlegesíteni két innovativitást jellemző állítás tudott. Ezen kiértékelések után ötfokozatú skálát hoztunk létre (hagyományos; inkább hagyományos; ugyanannyira hagyományos, mint innovatív; inkább innovatív; innovatív) a fesztiválok besorolása érdekében. A véletlenszerűen kiválasztott 97 elemű mintából 12 db (12,4%) a hagyományos, 35 db (36,1%) az inkább hagyományos, 28 db (28,9%) az ugyanannyira hagyományos, mint innovatív, 18 db (18,6%) az inkább innovatív és 4 db (4,1%) az innovatív. Ezek alapján a balatoni fesztiválok inkább hagyományosak, mint innovatívak (48,4% az, ami hagyományosabb, mint innovatívabb).

Az irodalmi összefoglalóban feltárt kategorizálások figyelembe vétele mellett a 97 elemű mintában szereplő fesztivált kutatói döntés alapján hat kategóriába soroltuk. A legnagyobb számban a gasztronómiai témájú fesztiválok vannak jelen a mintában (37 darab, 38,1%), majd az össznépi (25 darab, 25,8%), a harmadikként az egyéb kategóriába esők [például Szőlőskör, Töklámpás] (15 darab, 15,5%), míg a maradék három kategóriánk a zenei (12 darab, 12,4%), a művészeti (6 darab, 6,2%) és a gyermek fesztiválok (2 darab, 2,1%) már kisebb szeletet tettek ki a mintában. Ha témák szerint szeretnénk vizsgálni, hogy melyik téma köré épülő fesztiválok azok, amelyek inkább innovatívak, akkor szignifikáns különbségekről beszélhetünk, 10%-os szignifikancia szint mellett [p érték 0,096] (kis mintás, kereszttáblás elemzés, mert a Likert skálát Kovács [2011] alapján nominál változónak kell vennünk), azaz van különbség a fesztivál témája és annak innovációs foka között, de csak kismértékben. Ez a kapcsolat gyenge (Cramer V értéke 0,271), és a cellák 80%-a tartalmaz 5-nél kevesebb értéket, így feltételekkel kell elfogadnunk az eredményeket (ezt magyarázza a kisebb minta). Ha konkrétan megnézzük a számokat, akkor is láthatjuk a különbségeket, mert míg a gasztronómiai fesztiválok inkább hagyományosak (17 hagyományos, 15 semleges, 5 innovatív), addig a zenés-táncos fesztiválok inkább innovatívak (8 innovatív, 1 semleges, 3 hagyományos). Ezek alapján elmondhatjuk, hogy megfigyelhetőek bizonyos trendszerű folyamatok a témák szempontjából az innováció tekintetében, így alátámasztásra került KK_1.

Élmény átélési oldalról vizsgálva az innovativitást, megállapíthatjuk, hogy KK_2 teljesül, mert van kapcsolat a 4E elemei és aközött, hogy inkább innovatív vagy hagyományos egy fesztivál. Statisztikai értelemben elemenként vizsgálva támasztottuk alá KK_2-t. Az „Entertainment" jellemzővel a fesztiválok 66,0%-a bír, „Escapism"-mal 59,8%, „Esthetics"-szel 60,8%, míg „Education"-nel csak 51,5%. A Balaton térségében magasabb az „Education" jellegű fesztiválok mintában szereplő aránya, mint az országos szintű elemzésben (Jászberényi – Ásványi – Kökény, 2018). Ezek után kereszttáblás elemzéssel vizsgáltuk a különbségeket, kapcsolatot. Az „Entertainment" esetében van szignifikáns különbség a fesztivál során átélhető lehetséges élmények és aközött, hogy a fesztivál inkább innovatív vagy hagyományos. 1%-os szignifikancia szint mellett, közepes erősségű kapcsolat a Cramer V érték (0,433) szerint és a cellatartalom szerint is elfogadhatóak az eredmények. Az „Escapist" esetében ugyancsak van szignifikáns különbség a két vizsgált változó között 1%-os szignifikancia szint mellett, közepes

erősségű kapcsolat a Cramer V érték (0,485) szerint és a cellatartalom szerint is elfogadhatóak az eredmények. Az „Esthetic" esetében szintén van szignifikáns különbség a két vizsgált változó között 1%-os szignifikancia szint mellett, gyengén közepes erősségű kapcsolat a Cramer V érték (0,346) szerint és a cellatartalom szerint is elfogadhatóak az eredmények. Az „Educational" esetében szintén 1%-os szignifikancia szint mellett van kapcsolat, a Cramer V értéke 0,382, ami gyengén közepesnek mondható. A kapott eredményeket tovább vizsgálva megállapítható, hogy az „Entertainment" és „Escapist" jellegű élmények hangsúlyosabban az „innovatív", „inkább innovatív" fesztiválokat, míg a másik két élmény elem inkább a hagyományos fesztiválokat jellemzi.

Végül a harmadik kutatási kérdésünk során is szingifikáns eredményt kaptunk. Ekkor azt vizsgáltuk, hogy van-e kapcsolat a fesztivál témája és az átélt élményelem típusai között. Az „Entertainment" és „Escapist" típusú élmények során nem volt szignifikáns kapcsolat a fesztivál témájával. Az „Esthetic" esetén 5%-os szingifikancia szinten van kapcsolat, amely gyengén közepes erősségű (Cramer V 0,344), az „Education" elemnél pedig 10%-os szingifikancia szinten van kapcsolat, 0,310-es Cramer V értékkel. „Esthetic" elemekkel bír többnyire a gasztronómiai, a művészeti, az egyéb és a gyermekeknek szóló fesztiválok többsége (53% felett), míg „Educational" elemekkel az összművészeti, az egyéb típusú és a gyermekeknek szóló fesztiválok (64% felett) vannak többségben. Mindezek alapján a KK_3 is elfogadható, még ha feltételekkel is, mert csak két élményelem esetén volt szingifikáns kapcsolat.

5. Konklúzió

Mindhárom kutatási kérdésünket el tudtuk fogadni, bár a harmadikat feltételekkel, mert csak két esetben volt szingifikáns kapcsolat a négyből. Megfigyelhető, hogy a mintánkban szereplő zenés-táncos vagy egyéb kategóriájú fesztiválok szignifikánsan inkább innovatívak, mint hagyományosak, szemben a gasztronómiai témájú fesztiválokkal. A kapott eredmények tükrében az is látható, hogy az „Entertainment" és az „Escapist" dimenziók elsősorban az innováltabb fesztiválokra jellemzőek, míg a másik két esetben ez fordítva jelentkezik. Ez azzal magyarázható, hogy e két dimenzió jellemzői jobban magukban foglalják vagy utalnak az innovációra jellemző állításokra, így felelhető bizonyos hasonlóság köztük. Ha a gyakorlatban nézzük meg, valószínűleg egy zenei fesztiválra előbb mondják a látogatók, hogy az innovált és egyben szórakoztató, vagy kiszakít a világból, mint egy gasztronómiai fesztiválra. Látható azonban, hogy a gasztronómiai fesztiválok is lehetnek valamennyire szórakoztatóak, vagy kiszakíthatják a látogatókat a mindennapokból, mert mindkét esetben több mint 50%-osan jellemző ezek a dimenziók. Mindez azzal is magyarázható, hogy a térségben rengeteg borhoz köthető gasztronómiai fesztivált találtunk, amely magas minőségű és igényes honlappal rendelkezik. Leszögezhető, hogy az „Esthetic" jellemző is inkább a zenés-táncos és művészeti fesztiválokra jellemző, és mint olyan, ezek innovatívan is hatnak egy-egy szép látványelemmel, online megjelenéssel, kivitelezéssel. Összességében azt látjuk, hogy inkább hagyományos jellegű fesztiválok jellemzik a balatoni térséget. Elsősorban ez a kommunikációjukról mondható el, mert elképzelhető, hogy az a fesztivál, amelyik hagyományosan kommunikál,

kreativitás nélkül, az közben egy innovatív fesztiválélményt nyújt. Mi elsősorban a kommunikációs teret vizsgáltuk, mert a 21. század kihívásai során fontos, hogy egy fesztivál (vagy bármilyen szolgáltatás) az online térben is figyelemfelhívó legyen, és azt kommunikálja amilyen, mert mindez már befolyásolhatja az előzetesen átélt élményt. A mintánkba számos zenei fesztivál is bekerült, amelyek kommunikációja az eredmények tudatában innovativitásra szorulhat, ami egy fejlesztési lehetőség. Jelenleg úgy tűnik, hogy a használt és a becsatornázott honlapok a legtöbb esetben nem élményszerűen, szórakoztatóan, hanem „csak" informatívan kommunikálnak. A honlapokon keresztül elérhető információk pedig nem mutatnak be a fesztiválokon olykor valóban elérhető élmény elemeket (VR lehetőség, online nyereményjáték, helyszíni fotóverseny stb.), ezzel még kevésbé nyújt élményt a honlapok tartalmainak böngészése.

A tartalomelemzés a megadott szempontok, állítások ellenére egy szubjektívebb módszer. Lehetséges, hogy bizonyos fesztiválok alkalmaztak újításokat, de azt kutatásunk során nem éreztük annak, vagy nem hangsúlyozták eléggé. Lobenwein Norbert egy korábbi interjúban elmondta (Jászberényi et al. 2018), hogy mindennek az alapja a kommunikáció, még ha nem is újít a fesztivál, mert nem is szeretne, akkor azt is hangsúlyozni érdemes, hogy miért nem. Érdemes a továbbiakban nagyobb mintát vizsgálni a még szofisztikáltabb eredmények érdekében, illetve kérdőíves megkérdezéssel a keresleti oldalt is be lehetne vonni egy kutatásba, hogy a látogatókra hogyan hat egy-egy innovatív jellegű megoldás, valamint milyen élmény dimenziót él át.

Forrásjegyzék

1861/2016. (XII. 27.) Kormány határozat.

Ásványi K. – Jászberényi M. (2017): The role of rural cities' festivals in the development of regions *DETUROPE: Central European Journal Of Tourism And Regional Development 9*. 3 pp. 177-187., 11 p.

Balaton Fejlesztési Tanács honlapja. https://www.balatonregion.hu/aktualis-fejlesztesi-dokumentumok. Letöltve 2019.02.15.

Cole, S. T. – Chancellor, H. C. (2008): Examining the festival attributes that impact visitor experience, satisfaction and re-visit intention, *Journal of Vacation Marketing*. Vol. 15 No. 4, 2009, 323–333.

De Greef, H. (2008): *The European Festivals Association – challenges in times of diverging expectations.*

Dogan, E. (2012): City as spectacle: The festivalization of culture in contemporary Istanbul. *Young Minds Rethinking the Mediterranean. 69.*

Getz, D. (2012): *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events.* 2nd ed. Abingdon: Routledge.

Green, C. – Chalip, L. (1998). Sport tourism as the celebration of subculture. *Annals of Tourism Research.* 25(2), 275–291.

Gyulavári T. – Mitev A. Z. – Neulinger Á. – Neumann-Bódi E. – Simon, J. – Szűcs, K. (2014): *A marketingkutatás alapjai.* Akadémiai Kiadó, Budapest. ISBN 978 963 05 9888 0.

Hede, A. M. – Kellett, P. (2011): Marketing communications for special events: Analysing managerial practice, consumer perceptions and preferences. *European Journal of Marketing*. Vol. 45. Issue: 6, 987– 1004.

Hunyadi Zs. – Inkei P. – Szabó J. Z. (2006): *Fesztivál-világ, NKA-kutatások 3 - Fesztivál-világ.*

Jászberényi M. – Zátori A. – Ásványi K. (2016): *Fesztiválturizmus.* Akadémia Kiadó, Budapest.

Jászberényi M. – Ásványi K. – Kökény L. (2018): Innovation and experience creation in the festival tourism pp. 146– 153. p. 8 *In: András I. – Rajcsányi-Molnár, M. (szerk.) East – West cohesion II.: Strategical study volumes. Subotica, Szerbia : Čikoš Group, (2018) p. 160.*

Jászberényi M. – Kökény L. (2018): Hagyomány, mint érték megjelenése a magyar és Kárpát-medencei fesztiválturizmusban. *In: Józsa, László; Korcsmáros, Enikő; Seres, Huszárik Erika (szerk.) A hatékony marketing: EMOK 2018 Nemzetközi Tudományos Konferencia konferenciakötete.* Komárno, Szlovákia. Selye János Egyetem, 340– 346.

Kim H. Y. (2017). Statistical notes for clinical researchers: Chi-squared test and Fisher's exact test. *Restorative dentistry & endodontics*, 42(2), 152–155.

Kundi V. (2012): Fesztiválok gazdasági hatásmérésére alkalmazott nemzetközi és hazai modellek bemutatása. *Tér és Társadalom.* Vol. 26(4), 93–110.

Laing, J. – Frost, W. (2010): How green was my festival: Exploring challenges and opportunities associated with staging green events. *International Journal of Hospitality Management.* 29(2), 261–267.

Magyar Fesztivál Szövetség (2014): Bemutatkozik a Magyar Fesztivál Szövetség, Magyar Fesztivál Szövetség „Szakmai Napok 2014". *2014. március 19. http://slideplayer.hu/slide/1929036/.* Letöltve 2019.02.15.

Malhotra, N. K. – Simon J. (2009): *Marketingkutatás.* Akadémia Kiadó.

Magyar Turisztikai Ügynökség (2017): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030.*

Manthiou, A. – Lee, S. – Tang, L. – Chiang, L. (2014): The experience economy approach to festival marketing: vivid memory and attendee loyalty, *Journal of Services Marketing.* Vol. 28 Issue: 1. 22–35.

Pine, B. J. – Gilmore, J. H. (1999): *The Experience Economy.* Harvard Business School Press, Boston, Ma.

Pine, B. J. – Gilmore, J. H. (2011): *The Experience Economy, Updated Edition.* Harvard Business Review Press, Dallas, TX, U.S.A.

Programturizmus honlapja: https://www.programturizmus.hu/kategoria-fesztival.html. Letöltve: 2018.10.03.

Semrad, K. J. – Rivera, M. – Croes, R. (2015): The five E's in festival experience in the context of Gen Y: Evidence from a small island destination, *Revista Española de Investigación de Marketing ESIC.* (2015)19. 95–106.

Semrad, K. J. – Rivera, M. (2016): Advancing the 5E's in festival experience for the Gen Y framework in the context of eWOM. *Journal of Destination Marketing & Management.*

Stamboulis, Y. – Skayannis, P. (2003): Innovation strategies and technology for experience-based tourism, *Tourism Management.* 24(2003). 35–43.

Sulyok J. – Sziva I. (2009): A fesztiválturizmus nemzetközi és hazai tendenciái. *Turizmus Bulletin.* Vol. 13, Iss 3.

Szabó J. Z. (2014): A fesztiváljelenség. *Typotex kiadó, Budapest, 283.*

Tangit, T. M. – Kibat, S. A. – Adanan, A. (2016): Lessons in Managing Visitors Experience: The Case of Future Music Festival Asia (FMFA) 2014 in Malaysia, *Procedia Economics and Finance.* 37 (2016) 52–57.

Troye, S. V. – Supphellen, M. (2012): Consumer Participation in Coproduction: "I Made It Myself" Effects on Consumers' Sensory Perceptions and Evaluations of Outcome and Input Product. *Journal of Marketing.* March 2012, Vol. 76, No. 2. 33–46.

MÁLTESICS PÉTER[1]:

A BAKONY-BALATON GEOPARK IDEGENFORGALMI ELEMEINEK VIZSGÁLATA, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEINEK BEMUTATÁSA HAZAI ÉS NEMZETKÖZI ÖSSZEFÜGGÉSBEN

[1]PhD hallgató

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, FÖLDTUDOMÁNYOK DOKTORI ISKOLA I. ÉVFOLYAM

Témavezető: Dr. Szabó Géza egyetemi docens

petermaltesics91@gmail.com

Absztrakt

A Balaton-felvidéki Nemzeti Park területére számos turisztikai terméktípus illeszthető rá, aminek köszönhetően hazánk egyik legkeresettebb célterületévé vált mind az aktív lehetőségek, mind a kulturális látnivalók tekintetében. A természeti értékek ebben az antropogén hatásokkal kevésbé érintett, rendkívül nagy geodiverzitással jellemezhető területen keltenek érdeklődést, hogy megannyi látnivalóval szolgáljanak a kíváncsi turistának, és mindezt úgy, hogy ezen értékek szinte minden időszakban fellelhetőek a térségben. Jelentős tudományos értékről van itt szó, aminek oktató célú bemutatása az ember tudásanyagát bővíti: földtani képződmények és felszínalaktani formák illetve az ezeket kiegészítő egyéb, földrajzi helyhez köthető természeti tényezők, mint a növény- és az állatvilág. Fontos szerephez jut továbbá a természeti viszonyok feltárásán túl a társadalmi és kulturális nézőpont, mivel a társadalmi hagyományok olyan rétegesen sokszínű képet alkotnak, amelynek keretébe a helyi népesség különleges életmódja, gazdálkodása, természeti környezetének közvetlen megőrzése illeszthető be, a fenntarthatóság és a fenntartható fejlődés elveinek előmozdítása pedig az életük szerves részét képezi. A tájegységeken belül számos kérdés felmerülhet az esetleges akadályok leküzdésének érdekében, mint például hogy a támogatás és az infrastrukturális fejlesztések zöme a városközpontokban realizálódik, illetve gondot jelenthet a part mentén kialakult tömegturizmus térnyerése és az ebből adódó tóparti környezetszennyezés.

A vizsgálat szempontjából a geológiai bemutatóhelyek szolgálnak a leglényegesebb információforrással, ugyanis ezek lehetnek a jelentős földtudományi örökséggel rendelkező ún. geológiai parkok alappillérei. Összehasonlítási alapot nyújtva érdemes megfigyelni néhány nemzetközi példát is, amelynek segítségével konklúziót alkothatunk abból, hogy a kereslet-

kínálat és a vonzerő tényezőin keresztül hogyan lehet a kezdeményezés külföldi példáját magyar gyakorlatba ültetni. Megnézzük, mi mindent nyújthat számunkra egy geopark.

Kulcsszavak: *geopark, Bakony-Balaton, fenntartható turizmus, geoturizmus*

1. Bevezetés

A geopark egy olyan élő és élettelen természeti adottságokban különösen gazdag és ezáltal különösen védett terület, amelynek földtani és felszínalaktani értékeinek és ritka esztétikai kincseinek előfordulásával elsősorban a tudományos kutatásnak és az ökotudatosságra való oktatásnak, illetve a 'szelíd turizmus' természetjárásának, az emberi hatások alól mentes természeti értékek fennmaradásának nyújt prioritást.[12]

A kutatásban vizsgált Bakony-Balaton Geopark, ami jogilag a Balaton-felvidéki Nemzeti Park csoportja alá tartozik, 3244 km^2 területen fekszik, a Dunántúli-középhegység részeként több egységre tagolható, e térségek egy részét kívánom feltárni és kielemezni. Az érintett területek alá tartozik a Balaton-felvidéken belül a Pécselyi-medence, a Tihanyi-félsziget, a Káli-medence, a Tapolcai-medence és a Somló-hegy. Ezen belül is a Balaton-felvidéki Nemzeti Park és ezzel együtt a geopark központi bemutatóhelye a Monoszlón létesített Hegyestű Geológiai Bemutatóhely, ami az egykori bazaltvulkánok kőzettani fáciesét ismerteti a vendéggel, és ezen kívül számos természetjárásban gazdag programot nyújt minden korosztálynak. A turisztikai termékskálán az ökoturizmus terméktípusa alatt szükséges meghatároznunk pontosan, hogy mi is a park feladata a turizmus rendszerelméletében, az aktív jellegű természetjárás pedig milyen szempontból kapcsolódik jelen esetben az ökoturizmushoz. Azonban a természeti háttér kínálata mellett a helyi gazdák és szervezők társadalmi hátteréről, történelmi hagyományairól, munkaerő-piaci helyzetéről és jóléti igényeiről is szükséges szót ejteni, ehhez pedig szervesen hozzákapcsolódik a helyi lakosság és a turisták aktív gazdasági és kulturális kölcsönhatása.

Fontos megemlítenünk, hogy jelen terület rengeteg energiát fektet bele, hogy a fenntartható gazdaság és termelés segítségével a helyi termelőket juttassa valamilyen mértékű gazdasági előnyhöz, amely előállított érték azután 'visszaforog' a lokális gazdaság szintjére. A későbbiekben még lesz arról is szó, hogy esetleg milyen nemzetközi példán keresztül kivitelezhető egy ilyen park turisztikai elemeinek reális mértékű és ésszerű kibővítése. A jelenlévő környezeti elemek védelmére különösen kiemelt feladat jut, ami a Balaton-felvidéki Nemzeti Park felelősségén túl a látogatókat is érinti.

A terület egy kis része kiérdemelten kapta meg az Európa Diplomát a nemzetközileg kiemelkedő eszmei értékei és az ezek védelmére fenntartott természetvédelmi kezdeményezései miatt, ennek ellenére sajnos számos tájvédelem alatt álló térséget elhódított az ember a tömeges igényeket (ki)szolgáló turizmus és az egyre bővülő piaci érdekek számára.

[12] http://www.geopark.hu/geoturak/geotura-miben-mas

2. Célkitűzés és kutatási módszerek

Jelen tanulmány feladata elsősorban a geopark fogalmára, vonzerőire, látogatottságára és egyéni sajátosságaira építve az, hogy egy követhető és kivitelezhető irányvonalat kínáljon egy köré fűzött kutatás komplex kiértékelésének érdekében. A legfontosabb, hogy pontosan tisztázzuk, jobban mondva feltárjuk a fogalmat és megnézzük, hogy ez miért is ilyen jelentős a turizmus résztvevői számára.

A turisztikailag jelentős forgalmú, természetileg rendkívül sokrétű tájak áttekintését értem jelen feladatom céljának, mivel a kevésbé frekventált területek közel sem szolgálnak annyi információval, hogy eredményes következtetést lehessen belőlük levonni a turizmus kínálati oldalának bővítése kapcsán. A kutatásban vizsgált Bakony-Balaton Geopark, mely jogilag a Balaton-felvidéki Nemzeti Park csoportja alá tartozik, 3244 km^2 területen fekszik és a Dunántúli-középhegység részeként több egységre tagolható, e térségek egy részét kívánom feltárni és kielemezni. Fő célom elsősorban a turisztikailag jelentős forgalmú, természetileg rendkívül sokrétű tájak áttekintése. Célkitűzésként feladatom a látogatókat vonzó ötletek és fejlesztések ismertetése, illetve a vonzerők és természeti-kulturális értékek bemutatása. Társadalmunk egyik jelentős kérdése, hogy hol és hogyan van arra lehetőség, hogy a természet kínálta pozitív energia és információ teljes mértékű fizikai és szellemi feltöltődést és így boldogságérzetet nyújtson. E lehetőségek ésszerű fejlesztése és kivitelezése véleményem szerint a turizmusföldrajz örök feladata lesz, az ötletek tárháza pedig kimeríthetetlen, hiszen a cél az, hogy minél több érdeklődővel megismertessük a Bakony-Balaton Geopark és ez által a nemzeti park végtelenül komplex világát.

A geopark jobb kihasználtságának és turisztikai értékeinek bemutatása érdekében, csak hiteles és a legjobban kihasználható vizsgálati eszközökre hagyatkozhattam, így elengedhetetlenné vált számomra a primer kutatást elősegítő gyakori és személyes terepmunka, amelynek segítségével helyszíni megfigyelést és dokumentálást végeztem, míg a terepbejáráson túl személyes interjúkat készítettem a Bakony-Balaton Geopark túravezetőivel a konkrét fejlesztési lehetőségekről. A kutatás megalapozásához másodlagos kutatási módszerek alátámasztó információira is szükség volt, így megfelelő forrásinformációt szolgáltatott számos szakirodalmi értekezés tanulmányozása és elemzése, a különböző szakvélemények összevetése, újszerű szakmai információk megismerése, amelyek megbízható forrásai egy földrajzi kérdéskörű vizsgálatnak. Már meglévő és dokumentált adatok tették egyszerűbbé a terepmunkát, többek között helyi fenntarthatósági esettanulmányok (Huszti 2005), a térség fenntartható turizmusát bemutató diplomamunka (Jakab 2005), éves szintre lebontott statisztikai adatok[13] és egy nemzetközi geoturisztikai esettanulmány-kötet (Erfurt-Cooper 2010). Számos információt közvetít a tájlehatárolásról és bizonyos terepi objektumok felkutatásáról a Cartographia kiadó turistakalauz sorozata (Baross et. al 2011).

Lényeges, hogy a szakirodalmi források mindig az adott résztémában nyújtottak információt, kiemelve ezzel azt, hogy egy még feltáratlan tudományterület összefüggéseiről van itt szó.

[13] http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyorbalaton.pdf

3. Eredmények – A kezdeményezés háttere

Az ökoturizmus és az aktív turizmus két különösen jól elválasztható terméktípus, hiszen előbbi alapja az érintetlen környezet oktatói és tudományos célú megőrzése, míg utóbbi térhasználata fokozottan intenzív, és ezzel az intenzitással befolyásoló hatással van az ökológiai folyamatokra (Aubert 2011). Hazánkban egyre bővülő tendencia természeti területeink védetté nyilvánítása. Magyarországon 2006-ban 10 nemzeti park, 36 tájvédelmi körzet és 142 természetvédelmi terület volt hivatalosan védettség alatt (Michalkó 2007), míg a 2014. évi adatok szerint 10 nemzeti park, 39 tájvédelmi körzet és 169 db természetvédelmi terület sorolható be az országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal védett természeti területeink közé[14]. De mi is tulajdonképpen a geopark, hogyan tudjuk megragadni a fogalom lényegét? A választ több részből alkotjuk, ugyanis itt egy sok összetevős szerveződésről esik szó, amire több magyarázat és megfogalmazás helyesen értelmezhető. Léteznek nemzetközileg használt megfogalmazások globális és európai szinten, illetve magyar kifejezésében is, csak kicsit másképpen egészíthető ki e fogalom (Michalkó 2007). Itt egy olyan ökológiai területről van szó, amely lényeges geológiai örökséget foglal magában és ezek védelméért, rekreációs, oktatási és kutatási célú stratégiákat alkalmaz *(1. ábra)*.

„A geopark egy olyan jól lehatárolható földtanilag sokszínű terület, mely ritka, esztétikailag kiemelkedő geológiai és geomorfológiai értékein, tehát 'geodiverzitásán' keresztül rekreációs, tudományos és oktatási célokat szolgál a geoturizmus részesei számára. Mindezt úgy teszi, hogy törekszik fenntartani a helyi gazdaság fejlődését a földtani, a történelmi, a kulturális és az ökológiai értékek jelentőségének tudatosításával, mindemellett pedig bevonja a helyi közösségeket és szervezeteket a környezeti nevelésbe, oktatásba és tudományos kutatásokba[15]".

1. ábra

A geoturizmus rendszere

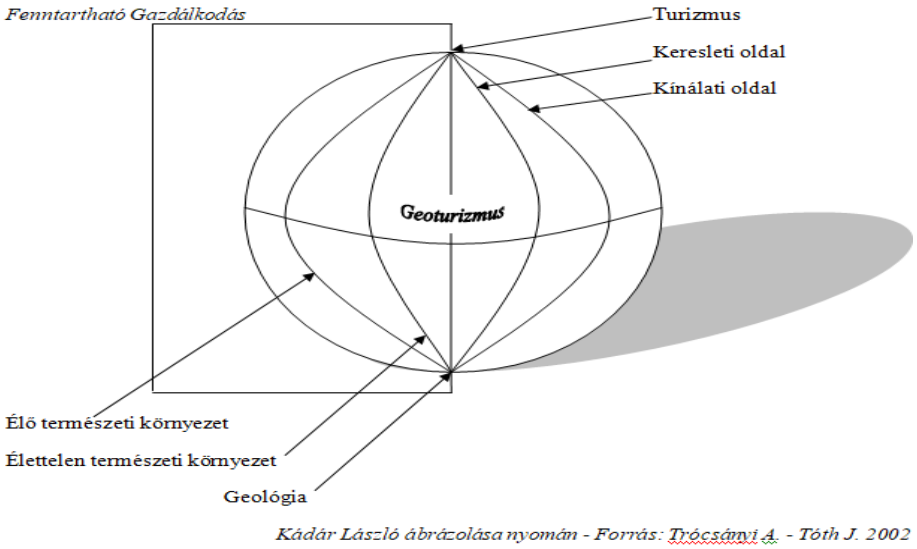

Forrás: Kádár László ábrázolása nyomán szerzői szerkesztés (2014)

[14] http://www.termeszetvedelem.hu
[15] http://www.geopark.hu/home/mi-a-geopark

4. A földtani örökség természeti értékeinek védelme

Gyakorlati megvilágításban a geopark egész területe szigorú védettség alatt áll, mivel a látogató a természeti környezetben jelen lévő élő és élettelen jelenségek zavartalan bioritmusban működő helyét keresi fel, ahol a környezeti folyamatok lemásolása és társadalmi szintre való átültetése személyes tapasztalati példákon keresztül lehetséges. Ezt a tényezőt figyelembe véve a geopark területén a látogató csak információt gyűjt – megfigyel, ezért *bármilyen kőzet, ásvány, ősmaradvány gyűjtése, illetve élő faj egyedeinek gyűjtése, azok élőhelyének megzavarása, vagy károsítása a geotúra szereplői számára nem megengedett és büntetendő tevékenység*[16].

A terület rendkívül változatos *biodiverzitásán* túl a geológiai sokszínűség, *'geodiverzitás'* szellemében meg kell őriznünk a területi képet, miközben a természet folyamatait tanulmányozzuk és ültetjük át a gyakorlatba, nem csak a turizmuson belül, hanem a terület- és településfejlesztés, a közigazgatás, az oktatás és a többi társadalmi funkcióban is. A fogalom egyfajta újszerű paradigmát takar, amelynek megértése és elsajátítása a geoparkok mozgatóerejét és működését jelentik.

„A fenntartható fejlődés olyan világnézetű paradigma, melyhez a jogot úgy kell érvényesíteni, hogy a ma élő és a jövő nemzedékek fejlődési és környezeti szükségletei egyaránt kielégítést nyerjenek." (Feladatok a XXI. századra, 1993).

Az intézmény a partnerhálózat kiszélesítését szorgalmazva immár nagyszámú együttműködési megállapodást kötött a helyi piac azon szereplőivel, akik elfogadják és betartják a geopark csoport által előírt szabályrendszert. Cserébe a partner egy bizonyos jelképes összeg fejében használhatja a geopark márkajelzését jelentő logo-t és folytathatja turisztikai tevékenységét (Korbély 2014).

5. Egy nemzetközi példa megvalósítása – Naturtejo Geopark

Az egyik legszebb szemléltető példát a portugál területen fekvő Naturtejo Geopark nyújtja, amely 4617 km^2 területen fekszik Castelo Branco megye területén a Tejo folyóvölgyében[17]. 2006 szeptemberében lett tagja az EGN (European Geoparks Network) szervezetének, azóta pedig egyre nagyobb kapacitással, egyre több programmal és a természettel teljes összhangban működik a geopark az értékmegőrzésen, az oktatáson és a turizmus fenntartásán. Az itt található természeti örökség felszínformái, földtani felépítettsége, őslénytani leletei mutatják a természeti elemek alakító tevékenységének ősi bizonyítékait. A geopark magában foglalja a Tejo völgyének nemzetközi természetvédelmi területét, ami Natura Network 2000 címet kapott, illetve fontos madárrezervátum, amely a terület ökológiai sokszínűségét hangsúlyozza. Itt van jelenleg Portugália egyik legsűrűbb túraútvonal hálózata, amely lehetőséget biztosít a terület gyalogos bejárására. Penha Garcia területén található a *Fosszília-út*, Segura vidékén a *Bánya-út*, amely az ókori Róma idejében aranylelőhely volt, illetve külön részegységet képeznek a

[16] http://www.geopark.hu/home/mi-a-geopark
[17] http://www.naturtejo.com/en/

Conhal-i ösvények. A Vilha de Rodao-ban létesült kulturális és fejlesztési központban egy interaktív bemutatóműhely segítségével nyerhetünk bepillantást a terület természeti fejlődésébe és az emberi technológia megjelenésébe[6]. Számos geológiai pont található a park területén, mint például az *Almourão* kapu (lépcsőzetes teraszon bevágódó folyó áttöréses szakasza), a 618 m magasan található *Galego* kilátóhely (egy völgy feletti kvarcit-sziklán található *Zebro* kilátópont), vagy éppen egy hasonló kvarcit kristályos kibúváson fekvő Penha Garcia kastély.

6. Fejlesztési megoldások a Bakony-Balaton Geopark területén

A felszíni kincseiben gazdag terület több részegységre tagolható és minden területi egység a saját egyedi vonásainak hordozója, így érdemes lenne megvizsgálni, milyen eszközökkel és milyen úton történhet a helyi turizmus fejlesztése *(2. ábra)*.

A *Káli-medence* egy olyan lehatárolható tájcsoportja a geoparknak, ahol a még élő falusi hagyományok, a magyar tradíciók megőrzése rejtett természeti ritkaságokkal párosul. A *Hegyestű Geológiai Bemutatóhely* egy már létező látványeleme a park földtörténeti múltját idéző vulkáni aktivitásnak. A 337 m-re magasodó monogenetikus vulkáni kürtő a megkövült 'élő vulkanizmust' mutatja be, a bazaltbánya épületében berendezett kiállítás pedig a bányászat folyamatait szemlélteti.

2. ábra

A Bakony-Balaton Geopark tagoltsága tájegységek szerint

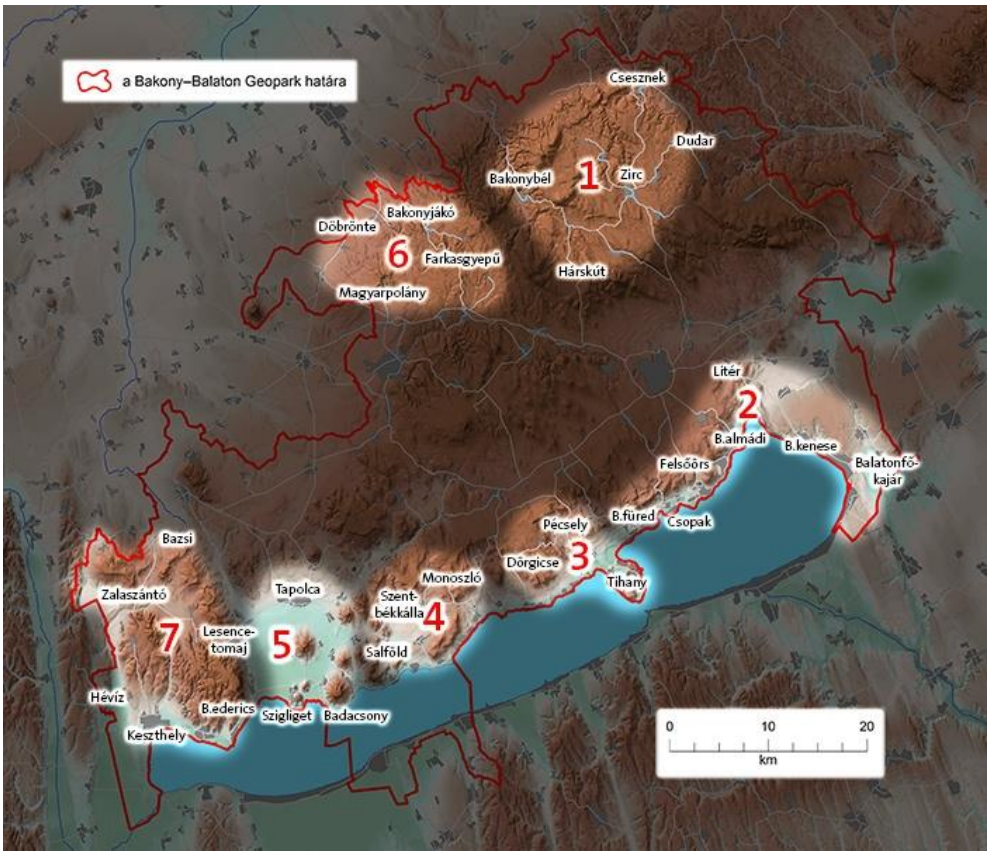

Forrás: Bakony – Balaton Geopark hivatalos weblapja
http://www.geopark.hu/geoturak/geotura-miben-mas (letöltés ideje: 2017.10.30)

A geopark kezdeményezésére felállított bemutatótáblák tájékoztató jelleggel és képszerű ábrákkal segítenek elképzelni és megértetni az egykori folyamatok működési elveit.

A kőpark bemutatója által egy valóságos geológiai időutazáson vehetünk részt, ahol a legfontosabb kőzeteket, vulkáni- és felszínfejlődési folyamatokat ismerhetjük meg közelebbről. A bányaépület múzeumi kiállítássá történő minősítése a Balaton-felvidéki Nemzeti Park érdeme. A helyi közösségek fontos hangsúlyt fektetnek a háztáji gazdálkodáson belül folytatott biogazdálkodásra, amelynek szép példája valósulhatott meg a Nemzeti Park által a *Salföldi Major* gazdaságában. A majort Salföld településének határában építették, ahol őshonos hazai állatfajtákat tenyésztenek[18]. A medenceterület sajátos gondja, hogy a földrajzi távolságok nagyobbak a bemutatóhelyek és az egyes turisztikai gócpontok között, így rövid idő alatt nehezen bejárható térségről van szó.

A *Tapolcai-medence* legjelentősebb, a nemzeti park által megvalósított újszerű beruházása a *Tapolcai-tavasbarlang Látogatóközpont,* amely a város alatt húzódó karsztvízhálózat által formált barlangrendszer mészkőformáit mutatja be. A barlangi tó 1982 óta természeti védelem alatt áll a ritka geológiai, geomorfológiai, vízrajzi és zoológiai egyedisége miatt, így szükség is van ezen értékek megóvására[19].

A természeti képződményt felújított állapotában 2014 nyár elején adták át, amely a geopark részeként egy rendkívül fontos bemutatóhelye a felszín alatti karsztosodásnak, így csónakos geotúra keretében szakvezetéssel is megtekinthető a látogatóközpont. A magasabb idegenforgalmi potenciál miatt a geopark folyamatosan dolgozik a tanösvények helyreállításán, de ami igazán lényeges lehet a tájegység turizmusfejlesztésében, azok az újító jellegű ötletek, vagy kezdeményezések, például olyan geotúrák kivitelezése, amelyek valami újszerű és pozitív élményt jelentenek környezetük számára. A portugál példa alapján ilyenek lehetnek a *hajós – csónakos geotúrák* és szakmai bemutatók a medence balatoni partvonala mentén, az *éjszakai fejlámpás geotúrák* tiszta idő esetén, vagy a nemzetközi kékszalag vitorlásverseny ideje alatt szervezésre kerülő *kékszalag geotúra,* amelynek különleges látványeleme a felülről remek látványt kínáló vitorlásrajok fehér vitorláinak tengere a tó tükrén (Sárdy 2014).

A *Balaton Riviéra,* amely az északi tópart északkeleti és keleti előterét fedi le, ugyancsak nagyszerű alkalmat kínál a földtani túrák lebonyolítására, ennek ellenére a Balaton-felvidéki Nemzeti Park igazgatósági székhelyén kívül (aminek külső kertje egy bemutatóhely) csak a Tourinform irodák szolgálnak információval a helyi adottságokat illetően. A térség ökoturizmusa kissé háttérbe húzódik, és nagy szerephez jut a tóparti fürdőzés, különösképpen a családosok és a külföldiek szezonális látogatása. Legfontosabb teendők azonban a települések bevonása a természetjáró turizmus vérkeringésébe, a hálózati infrastruktúra fejlesztése és a lehetséges, alulról jövő kezdeményezésként megjelenő szerveződések összefogása, mivel a geo- és ökoturizmus gondolata számos településben kelt érdeklődést – mint azt az úrkúti vállalkozói egyesületek és a felsőörsi civil szerveződések példái is mutatják (Korbély 2014).

[18] http://www.kali.hu/salfoldmajor/
[19] http://www.bfnp.hu/magyar/oldalak/tapolcai_tavasbarlang/1/1

Alsóörs település jó példát mutat az ilyen jellegű civil kezdeményezések terén, ugyanis a Vörös-kő geotúrába beleépített *borászati látogatás* is hasonló jellegű alulról jövő kezdeményezés.

3. ábra

Védett területek a Geopark intézményén belül

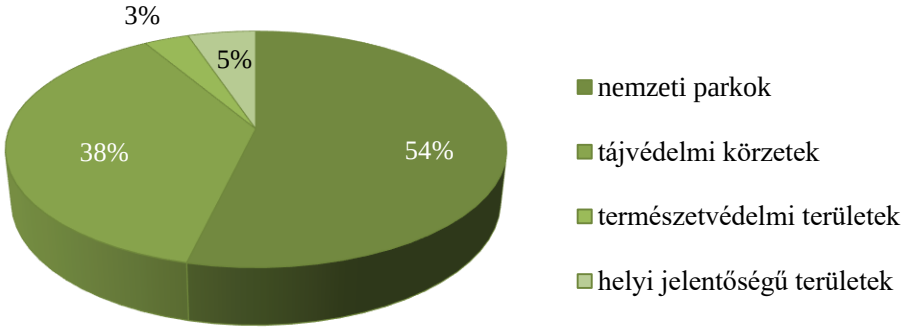

Forrás: Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatósága
http://www.bfnp.hu/uploads/static_page/documents/DocumentText_1139/BfNPI-2013jelentese.pdf (letöltés ideje: 2017.10.30)

7. A tanulmány összefoglalása

A geopark elsősorban a tudományos kutatásnak és az ökotudatosságra való oktatásnak, természetjárásnak, az emberi hatások alól mentes természeti értékek fennmaradásának nyújt prioritást[20].

Az intézményi hálózat rendkívül fontos küldetése, hogy a világon fennmaradt valamennyi földtanilag sokszínű, felszínformáiban jelentősen gazdag, élővilágában nagyfokú diverzitással bíró területét védelem alá helyezze, azt megőrizze a tudatos környezetszeretetre való nevelés és a teljes mentális és fizikai megtisztulás céljából a jelenlévő és az eljövendő generációk számára (3. ábra). Ennek tudatában a Bakony-Balaton Geopark olyan feladatot vállalt magára, amelyben a sokféle vulkáni, vagy mészkővel borított, erdősült, vagy akár sztyepp-jellegű és vizes élőhelyein túl a helyi társadalom közösségeinek szokásait, életmódját és megélhetését hívatott egy szerveződés alá bevonva megmutatni és teljes mértékben megőrizni a helyi termelők és beruházók támogatásával (Korbély 2014).

A geoparkok működésének megértéséhez elengedhetetlenül szükséges nézőpont a holisztikus szemlélet, hiszen minden folyamat a természeti szabályozó működésének jegyében, az ökoszisztémák rendszere alatt mehet végbe olyan mechanizmusok által, melyek teljesen kompatibilisek a természettel. Ebből kifolyólag minden olyan folyamat, amely tájhasznosítással vagy intenzív tájműveléssel jár, az emberi tevékenységek csekély mértékű beavatkozásával már

[20] http://www.geopark.hu/home/mi-a-geopark

hozzájárul a táj degradációjához, és a természetes folyamatok megváltoztatását, de akár károsítását és pusztítását is eredményezheti.

A Bakony-Balaton Geopark középpontjában ennek a természetközpontú szellemiségnek a jegyében vizsgáltam az érintett geopark által ötletszerűen felvázolt fejlesztési lehetőségeket bizonyos területeken már meglévő, vagy még kialakítás alatt lévő fejlesztési koncepciókkal, illetve külföldi példa megvizsgálásával. Az egyedi és újszerű ötletek még vonzóbbá teszik, vagy tehetik a geoparkot, így azt gondolom, hogy további kutatások szükségesek ahhoz, hogy a geoparkban lévő fejlesztési potenciálok feltárásra és megvalósításra kerüljenek.

Forrásjegyzék

Aubert A. (2011): *Turisztikai trendek és térszerkezet Magyarországon*. Publikon Kiadó, Pécs. 122–123.

Baross G. – Habán I. – Gellai M. (2011): Balaton-felvidék, Keszthelyi-hegység – A Balaton-felvidék és a Keszthelyi-hegység rövid ismertetése. *Cartographia Tankönyvkiadó*, Budapest. 3–8.

Huszti L. (2005): Egy önmagára talált kistérség: a Nyugat-Balaton régiójának fenntartható fejlődést ígérő példái. *Helyi fenntarthatósági esettanulmányok.* 38–52.

Jakab V. (2005): A Balaton és a fenntartható turizmus. *PTE szakdolgozat*, Pécs

Michalkó G. (2007): Magyarország modern turizmusföldrajza. *Dialóg Campus Kiadó*, Budapest – Pécs.

P. J. Erfurt-Cooper (2010): Global Geotourism Perspectives 2010 – *Active Geothermal and Volcanic Environments as Tourist Destinations*. 33–47.

Korbély B. – ex.verb (2014): A Bakony-Balaton Geopark rövid ismertetése.

Sárdy J. – ex.verb (2014): A geopark fogalma.

Internetes hivatkozások

[1] : Balaton-felvidéki Nemzeti Park: A Geopark definíciója, http://www.geopark.hu/geoturak/geotura-miben-mas (letöltés ideje: 2017.10.30)

[2] : A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet társadalma és gazdasága 2014 http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyorbalaton.pdf (letöltés ideje: 2017.11.05)

[3] : A magyar állam természetvédelmi hivatalos honlapja, http://www.termeszetvedelem.hu (letöltés ideje: 2017.11.05)

[4] : Balaton-fevidéki Nemzeti Park: A Geopark munkája, http://www.geopark.hu/home/mi-a-geopark (letöltés ideje: 2017.10.30)

[5] : Balaton-fevidéki Nemzeti Park: A Geopark munkája,

http://www.geopark.hu/home/mi-a-geopark (letöltés ideje: 2017.10.30)

[6] : Geopark Naturtejo: A portugál geopark hivatalos weblapja, http://www.naturtejo.com/en/conteudo.php?id=2 (letöltés ideje: 2017.11.05)

[7] : Salföldi Major információs weboldala: http://www.kali.hu/salfoldmajor/(letöltés ideje: 2017.11.05)

[8] : Balaton-felvidéki Nemzeti Park: A Tapolcai Tavasbarlang, http://www.bfnp.hu/magyar/oldalak/tapolcai_tavasbarlang/1/1 (letöltés ideje: 2017.11.05)

DOMBI GÁBOR[1] – FEKETE KÁROLY[2] – OLÁH MIKLÓS[3]:

RÖVID ÉLELMISZERLÁNC FEJLESZTÉSI TÖREKVÉSEK SOMOGY MEGYÉBEN: AZ AGRISHORT PROJEKT BEMUTATÁSA

[1] kutató, [2] kutató, [3] kutatásvezető
[1-2-3] BALATONI INTEGRÁCIÓS KÖZHASZNÚ NONPROFIT KFT., TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORT

[1] dombigabor@balatonregion.hu
[2] karoly.fekete@balatonregion.hu
[3] olahmiklos@balatonregion.hu

Absztrakt

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet aktuálisan egyik legerőteljesebben kommunikált fejlesztendő ágazati szegmense a gasztroturizmus. Az ennek fontos bázisát képező magas minőségű helyi termelői termékek előállítása, marketingje, piacra jutása és értékesítése emiatt is kiemelt jelentőségűvé vált, amellett, hogy a térség háttértelepülésein érdemi helyi gazdasági potenciállal is bír. A Balaton északi partján és a Balaton-felvidék háttértelepülésein az elmúlt évtizedben komoly eredményeket felmutató, közösségi-hálózati alapon szerveződő rövid élelmiszerlánc kezdeményezések jöttek létre, amelyek mára a turisztikai vonzerőleltár részévé váltak. A térség Somogy megyei területein azonban csak foltszerűen vannak ilyen jellegű kezdeményezések jelen, holott mind a térségi gasztronómia, mind a helyi termék előállítók részéről kimutatható igény jelentkezik egy jól szervezett, közösségi alapokon működő helyi termék értékesítési hálózatra.

Kulcsszavak: *Balatoni Gazdapiac, helyi gazdaságfejlesztés, helyi termék, INTERREG, közösségi értékesítés, rövid ellátási lánc, területfejlesztés, vidékfejlesztés*

1. Az AgriShort projekt célja

Egy térségi rövid élelmiszerlánc-hálózat létrehozásának megalapozása az INTERREG V-A Magyarország-Horvátország Együttműködési Program keretében támogatott *„AgriShort - Rövid élelmiszer láncok és a versenyképes agrárgazdaság létrejöttének megalapozása térségi és intézményi együttműködések életre hívásával”* című projekt célja. A mintegy 206 ezer eurót meghaladó teljes költségvetéssel rendelkező, 2017 májusa és 2018 augusztusa között végrehajtott projekt ötletgazdája és vezető partnere a horvátországi Muraköz megye fejlesztési ügynöksége, a REDEA volt. Délnyugati szomszédunkat képviselte továbbá Kapronca megye

fejlesztési ügynöksége, a PORA. Magyar oldalról Zala megyét a Zala Termálvölgye Egyesület képviselte, amely szervezet Zalaszentgrót és térségének LEADER akciócsoportjaként funkcionál, míg Somogy megye részéről a Balaton Fejlesztési Tanács munkaszervezete, a Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft. működött közre projektpartnerként. A program keretében megvalósult rendezvényeken a hazai és nemzetközi vidékfejlesztő szcéna szereplői, rövid élelmiszerlánc szakértők, a gasztronómia kiemelt reprezentánsai is részt vettek, tapasztalataikkal, tanácsaikkal segítve a projektpartnerek munkáját[21].

A partnerek az elfogadott pályázati dokumentációban azt a vállalást tették, hogy egy, a fejlesztés programterületét érintő specifikus agrárgazdasági helyzetelemzés eredményeinek feltárását követően az érintett szakmai intézmények bevonásával olyan ágazati hálózatépítő munkát hajtanak végre, amelynek eredményeképpen minden érintett megyében létrejön egy termelőket tömörítő, közösségi stratégiai alapon működő rövid élelmiszerlánc (RÉL) együttműködés. Értelemszerűen mind a négy érintett megyében más bázisról indult ez a szervezőmunka és ennek, valamint a területi szükségszerűségeknek, adottságoknak és feltárható fejlesztési igényeknek megfelelően a programterület négy szegmensében eltérő tartalmú, de azonos közösségi tervezési logikai elveken alapuló RÉL szervezetek jöttek létre[22]. Jelen tanulmány a Balatoni Integrációs Közhasznú Nonprofit Kft. az AgriShort keretében kifejtett aktivitásait és annak térségi hatásait kívánja bemutatni.

2. A helyzetelemzési modul fontosabb eredményei

2.1. A helyzetelemzés módszertana

A projekt végrehajtásának első szakaszában a beavatkozási területek, a potenciális célok és a célcsoportok meghatározása érdekében a programterületen átfogó helyzetelemzés elkészítésére volt szükség. E helyzetfeltáró munkarészben első közelítésként a meglévő szakirodalom valamint stratégiai környezet kritikai szempontokat is érvényesítő bemutatását, valamint a térségi – ez esetben Somogy illetve Zala megyei – agrárstatisztikai adatok elemzését terveztük. Ugyanakkor mindezek mellett a projekt programterületének mélyebb megismerése érdekében terepi kérdőíves adatfelvételt is integráltunk a kutatási tervbe, amihez tapasztalt kérdezőbiztosok segítségét vettük igénybe[23]. A kérdőíves felmérés két fókuszcsoportban zajlott. Egyrészt 70 somogyi és zalai termelőt kerestek fel a kérdezőbiztosok, másrészt 50, magas szintű gasztronómiai minőséget képviselő vendéglátóhelyet vontunk vizsgálat alá. A két célcsoport párhuzamos analízisét egy Somogy és Zala megyéhez szorosan köthető területi specifikum miatt tartottuk fontosnak – ez pedig a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben tapasztalható, médiában is gyakorta kommunikált, és a desztinációról kialakított

[21] A teljesség igényével: Moya Kneafsey, Inzsöl Renáta, Kujáni Katalin, Szabados Zsuzsanna, Szabó Dorottya, Csapody Balázs, Huszti Levente, Kajner Péter, Kükedi Zsolt, Németh Nándor, Tózsa István, Zalatnay László.

[22] Lásd: http://nyitottportak.hu/, https://www.facebook.com/NajboljeZMedimurja/, https://mz.najboljelokalno.com/, https://kkz.najboljelokalno.com/

[23] Az adatfelvétel a Saturnus-M Bt. közreműködésével zajlott, dr. Kovács Ernő és dr. Lőke Zsuzsa vezetésével.

marketingképben is egyre hangsúlyosabban szereplő gasztroturisztikai aspiráció. A gasztronómiát turisztikai attrakciós kínálatában kiemelten kezelő üdülőkörzet számára kulcsfontosságú, hogy legyen elegendő mennyiségű és minőségű termelői alapanyaga a vendéglátóhelyeknek.

2.2. Termelői helyzetkép

A somogyi és zalai programterületen végzett, 70 fő megkérdezésével történt termelői célcsoport vizsgálat eredményei a következők szerint foglalható össze. A válaszadók jellemzően őstermelők és/vagy kistermelők, ez a két kategória azonban átfedéseket takar. Iskolai végzettségük jellemzően középfokú, de harmaduk felsőfokú végzettséggel rendelkezik. A mintában szereplő termelők által művelt földterület átlagosan 22 hektár, de leggyakrabban a 2 hektáros területet említették, tehát a vizsgált minta jellemzően klasszikus kisgazdaságokat takar. A termékprofil domináns tényezője a zöldség és a gyümölcs. A legkeresettebb, legnépszerűbb termékek körét egy-egy termelő esetében nyilvánvalóan befolyásolja a termékprofil, annak ellenére, hogy többrétegű rangsorolásos választ kértünk a termelőktől, minden rangsorban abszolút többséget alkot a zöldség és a gyümölcs, ezek különböző feldolgozott variációi. Az előállított termékek köréből következik, hogy a szezonalitás hatásai okoznak némi problémát az értékesítésben, de ez a válaszok alapján közel sem jelent megoldhatatlan nehézségeket, annál is inkább, mivel a termelők közel kétharmadának van egész évben előállítható terméke is. A termelők mintegy háromnegyede úgy gondolja, megvan az az esélye, hogy terméke keresett legyen akár a csúcsgasztronómiai igényű vendéglátásban is, más kérdés, hogy valóban rendelkezik-e ilyen speciális csúcsgasztronómiai termékkel.

A termelők számára nagyon fontos érték a hagyományőrzés, hogy termékeik tükrözzék a tájegységük jellemzőit. A termékértékesítés legjellemzőbb módozata a háznál, telephelyen történő eladás, a termelői piacon való értékesítés, illetve a vevőkörhöz való kiszállítás. Az értékesítés földrajzi spektruma zömében átfedi a vizsgálati térséget, de ennél hálózatszerűen lényegesen nagyobb, akár országhatárokat is átszelő lehet. Fontos megjegyezni, hogy a termelői kapacitások területén jelentős szabad potenciálokat azonosítottunk, tehát a működő gazdaságok jelentős része is képes lenne további termékek piacra juttatására. A termelők promóciós tevékenysége igen mérsékelt, a válaszadók közel kétharmada egyáltalán nem fordít időt és figyelmet a marketingtevékenységre. A minden évben rendszeresen folytatott promóciós tevékenység csak minden tízedik termelőre bizonyult igaz megállapításnak.

Megállapításaink szerint a termékértékesítésben szerepet játszó legfontosabb tényezők a bizalom, a vásárlóval való személyes kapcsolat, a működés kiszámíthatósága, valamint a termék-előállítás módja és körülményei. A kérdőív felvételének idején csak minden harmadik termelő értékesítette a termékét a vendéglátásban, ez legjellemzőbb módon egy vagy több hagyományos étterem, csárda, de számottevő ezek között a gasztroturisztikai kiadványokban is minősített kiváló étterem. A vendéglátóhelyekkel való partnerkapcsolatokat a bizalom, a kiszámíthatóság, a minőségre törekvés, a személyes kapcsolatok, valamint az árképzés uralják, ezekhez képest akár a földrajzi távolság, a gazdasági átláthatóság, a hírérték vagy a szezonalitás

is kisebb jelentőségű. A termelők többsége nem tagja semmilyen termelői együttműködésnek vagy hálózatnak, habár a működő szervezeti, kapcsolati network érdekes hálózatosodási viszonyokba enged betekintést. A helyi termék előállítók leggyakrabban a településükön illetékes falugazdásszal ápolnak szoros szakmai kapcsolatot. A termelők alapvetően nyitottak a helyi együttműködésekben való részvételre, az ettől való teljes elzárkózás a minta alapján legfeljebb minden kilencedik termelőre becsülhető. A termelők kétharmada határozott igennel válaszolt arra a kérdésre, amely a rövid ellátási lánc (REL) vagy rövid élelmiszerlánc (RÉL) fogalmak jelentésének ismeretére irányult, harmaduk viszont nem találkozott még ezzel a fogalommal.

2.3. A vendéglátó szektor jellemzői

A vendéglátó célcsoport vizsgálata alapvetően – néhány általános működési jellemző mellett – a termelői alapanyagok és termékek felhasználására irányult. A vizsgált vendéglátóhelyek többsége nincs egész évben nyitva, csak a nyári idegenforgalmi főszezon három hónapjában működik valamennyi. A vendéglátók elsöprő többsége fontosnak nevezte a helyi, regionális termékek éttermi kultúrában való felhasználását. Legjellemzőbb módon az adott tájegység ízvilág-kínálatának természetességében látják álláspontjuk indokát, lokálpatriótának nevezik magukat, ez vezeti gasztro-filozófiai meggondolásaikat. A megkérdezett vendéglátók kétharmada szerepeltet az étlapon helyi termelőktől származó alapanyagból készült ételeket. A helyi termelőktől beszerzett leggyakoribb árucikkek a bor, a zöldség és gyümölcs, pékáruk, sajtok, húsáruk, savanyúságok. A vendéglátóhelyek legfontosabb eszmei célkitűzése, mintegy küldetése a minőségre törekvés, a vendégek felé a vendégszeretet közvetítése, a barátságos környezet és ezek nyomán a vendégek elégedettsége.

A helyi termelőkkel való üzleti kapcsolatok száma a vendéglátók több mint kétharmada esetében tíznél nem több, legjellemzőbb az egy és öt közötti. A vendéglátók több mint fele termel saját maga számára is felhasználható konyhai nyersanyagot, de ez éttermenként jellemzően igen csekély mennyiségnek tekinthető. A helyi termelőktől beszerzett alapanyagok távolságának vizsgálata az adott vendéglátóhelytől, figyelemreméltó összefüggéseket tárt fel. A helyi termék fogalmi definícióját sok esetben az előállítás helyétől számított 40 km-es sugarú körre vetítve ábrázolják, és ezt alkalmaztuk a kérdések szintjén mi is a vizsgálatunkban. Azonban a vizsgált mintában felhasznált termékek többsége legjellemzőbb módon nem 40, hanem 50 km sugarú körön belülről érkezik, de ez az érték igen nagy szórást mutat, bőven találunk településeket, vagy tájegységeket a felhasználás helyétől számítva akár több száz kilométer távolságban is. A termelőkkel való együttműködés kialakításának legfontosabb szempontjai a megbízható termékminőség és mennyiség, ugyanakkor az, ha a termelő földrajzi értelemben közel helyezkedik el a felhasználás helyéhez, nagy előny, de nem jelent kizárólagosságot. A legtöbb vendéglátónak van minőségbiztosítási gyakorlata a helyi termelőkkel való együttműködés kapcsán, ez többnyire próbavásárlás, termékminta kérés, kóstolás útján alakul ki.

Az, hogy milyen akadályai lehetnek a helyi termelők által előállított termékek éttermi-vendéglátóipari felhasználásának, nagyon sokirányú megközelítést követel. Hangsúlyos szerepet játszik az ingadozó termékmennyiség, a logisztikai, szállítmányozási kapacitás, de említésre került a jogszabályi környezet, a kapcsolati háló hiányosságai, vagy a szezonalitás. Kevésbé gyakori akadály az ingadozó termékminőség, az élelmiszerbiztonság, az együttműködési készség hiánya, a nem bizonyítható termékeredet, vagyis a vásárlói bizalmatlanság[24].

A helyzetelemzés eredményei rámutattak arra, hogy Zala és Somogy megyében egyaránt jelentős további potenciálok mutathatók ki a termelői termékek minőségi vendéglátásban történő értékesítése vonatkozásában. A termelői alapanyagokat felhasználó éttermek igénye a minőségi termelői termékek iránt továbbra is jelentős, sőt növekvő. Az alapvető problémát az értékesítési csatornák kiépületlen volta, a térségi hálózatok mozaikossága jelenti. Ezt a problémát nemcsak a vendéglátásban történő értékesítésben dokumentálhatjuk, hanem a termelők az egyéb rövid ellátási formák tekintetében is megnevezték (például piac, háznál történő értékesítés, házhozszállítás).

A Balaton déli partján számos hagyományos és termelői piac működik, azonban színvonaluk, a megvásárolható termékek köre és ezek minősége meglehetősen változó. Emellett jellemzően egyik piac kapcsán sem azonosítható a déli parton érdemi turisztikai vonzerő-érték, holott ez az északi part piachelyszínein, a változó minőségű termékkör ellenére elsősorban Káptalantótiban, Tihanyban adott (de említhetnénk a gyenesdiási vagy a hévízi piacot is). Az elmúlt évek termelői piac fejlesztési pályázatainak is köszönhetően a déli parton számos településen jöttek létre kihasználatlan, alulhasznosított települési infrastruktúra-elemek (például Ságvár, Kőröshegy, Balatonszárszó, Balatonföldvár, Balatonboglár), amelyek változó és gyakran ellenőrizetlen termékkörükkel, minőségi kritériumok szerint nem megválogatott termékeikkel a balatoni termelői termékek presztízsét, a közösségi értékesítési formák potenciáljait, nimbuszát is rombolják.

Emellett a kérdéses eredményességgel működő déli parti termelői piacok nyitva tartása jellemzően nem összehangolt, számos esetben azért csekély a termelői és vásárlói érdeklődés egy-egy piac iránt, mert éppen az adott napon több piac is üzemel. Az AgriShort keretében elkészített helyzetelemzés eredményei is igazolták, hogy a Balaton déli partján a termelői termékek keresleti és a kínálati oldala csak részben fed át. A termelői termékek értékesítési csatornái sok esetben bővítésre szorulnak, és ez az igény dokumentálhatóan a keresleti oldalról is megjelenik. E jelenségek együttes jelenléte pedig átfogó, koncepciózus, rendszerszemléletű megoldást kíván, amely koncepció csak úgy lehet életképes, ha az érintett szereplők minél szélesebb köre bevonásra kerül.

Mindemellett meg kell jegyezni, hogy a kínálati oldal a Balaton déli partján is jelentős fejlődésen ment keresztül, sok esetben gazdagodott, azonban az értékesítési csatornák bővülését

[24] A részletes helyzetelemzés elérhető a Balatoni Integrációs Kft. Társadalomtudományi Kutatócsoportjánál, valamint az alábbi linken: http://agrishort.eu/sites/default/files/file/agrishort_tanulmany_bifu.pdf

is generáló termelői érdekérvényesítés és az ennek gyökerét jelentő partneri együttműködés még alacsony fokú. Annak ellenére is, hogy Somogy megyében pozitív példaként említhető a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) munkatársai által szervezett „Helyi Termék Nap" vagy „Gasztrotali" rendezvény. E már meglévő kezdeményezések tapasztalatai, kialakult hálózatai jó alapot biztosíthatnak egy összehangolt közösségi, turisztikai és gasztronómiai igényeket is ellátó multifunkcionális élelmiszerellátó tér fejlesztésére. E problémakör számára kíván megoldást nyújtani az AgriShort projekt keretében széles körű szakmai összefogással kidolgozott „Balatoni Gazdapiac" kezdeményezés.

Az AgriShort program során feltárásra került a térségben meglévő szakértői, intézményi és termelői hálózat, valamint ezek szándékai, érdekei és célkitűzései is. Világossá vált az, hogy a termelői érdekek, a termékek minőségbiztosítása, a termékek piacra jutásának hatékonysága, promóciója és marketingje jelenleg nem megfelelő. Mindezek javításához azonban a termelők és az őket segítő intézmények, javarészt forrás- és kapacitáshiány miatt csak csekély mértékben tudnak – minden igyekezet és elkötelezettség ellenére – hozzájárulni. Ezért a „Balatoni Gazdapiac" partnerségi, közösségi alapon kívánja ezekre a kihívásokra megtalálni a választ, szabályozott és minőségbiztosított termelői együttműködést, eredményesen működő szakértői hátteret megteremtve a helyi termék értékesítés szereplői számára.

3. A „Balatoni Gazdapiac" célja

A „Balatoni Gazdapiac" célja olyan, közösségi alapokon, széleskörű szakmai összefogáson alapuló, kezdetben dél-balatoni termelői piac-hálózat, és hosszútávon többcsatornás közösségi értékesítési rendszer kialakítása, amely a magas minőségű termelői élelmiszertermékek számára kíván teret biztosítani. E termékek egyrészt kielégítik a térségben prosperáló magas minőségű gasztronómia igényeit a termelői termékek egy helyben, egy közösségi márkanév alatt, de az egyedi termelői arculat megőrzése mellett történő széleskörű megjelenítésével, másrészt, megjelenésük kreatív módja miatt, turisztikai vonzerőként is funkcionálnak az érintett településeken.

A „Balatoni Gazdapiac" munkaterv első lépésként a hagyományos piaci rendezvények megszervezését, lebonyolítását és promócióját célozza azokon a településeken, ahol a turizmus és az infrastrukturális alapok biztosítottak. Hosszútávon azonban nem csupán piacszervezési funkciót látna el. Ennek oka, hogy azonosítható olyan termelői igény, amely kiemelten az online értékesítés közösségi lehetőségeinek megteremtését, valamint a későbbiekben egy agrologisztikai központ („food-hub") létrehozását tartja kívánatosnak. Éppen emiatt a koncepció úgy épül fel, hogy a piaci rendezvények szervezésével párhuzamosan a fentiekhez szükséges feltételeket is meg kívánja alapozni. E széles spektrumot átfedő tevékenységkörhöz, a közösségi értékesítés működtetéséhez ugyanakkor egy önálló termelői csoport létrehozása szükséges. Az alább bemutatásra kerülő projektterv a „Balatoni Gazdapiac" márkanév alatt futó termelői értékesítési rendszer létrehozására fókuszál. Kidolgozásában a Balatoni Integrációs Kft. munkatársai mellett részt vett Kujáni Katalin RÉL szakértő, a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara szakértői, valamint a Gazdapiac kezdeményezésben érintett termelők is.

1. ábra

A Balatoni Gazdapiac logója

Forrás: http://balatonifutar.info/?m=201810&paged=2 (2018)

4. A projektterv megvalósításának kezdeti lépései

4.1. Munkacsoport megalakítása

E munkacsoport alkotja meg a Gazdapiacokhoz kapcsolódó termelői és infrastrukturális kritériumrendszereket, alkotja meg és fogadja el az arculati elemeket, javasol a programba bevonandó termelőket. A munkacsoport 2018 júniusában megalakult, tagjai:

- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (Weisz Margit, Schumacher Henrietta, Szalai Mihály),
- Termelők képviselői (Vrancsik Tibor, Krista Zoltán),
- Balatoni Szövetség (Balassa Balázs elnök),
- Balatoni Integrációs Közhasznú NKft. (Oláh Miklós, Fekete Károly).

A munkacsoport munkáját Kujáni Katalin RÉL szakértő segíti, aki az AgriShort projekt egészében szakmai mentorként működött közre, mind a magyar, mind pedig a horvát projektpartnerek munkáját segítve.

A munkacsoport 2018 májusától 2018 augusztusáig látta el a fenti feladatokat, amely a „Balatoni Gazdapiac" hálózat megalapozását célozza. A munkacsoport az AgriShort projekt 2018. augusztus 31-i zárása után a tervek szerint „Dél-Balatoni Helyi Termék Hálózattá" alakul, ezt követően fél éves rendszerességgel ülésezik. A hálózat maga választja ki tagjai közül a piacszervezőket[25].

A munkacsoport – illetve később a Dél-Balatoni Helyi Termék Hálózat – ajánlásokat és kritériumokat fogalmaz meg a programba bevonandó termelőkre vonatkozóan, amelyet a RÉL csoport számára előterjeszthet. A Hálózat tagjai (például NAK Somogy, Balatoni Integrációs

[25] A hálózat funkcióját a gyakorlatban a 2018. novemberében megalakult Somogyi Helyi Termék Egyesület tölti be. Bővebben: www.shte.hu; https://www.facebook.com/somogyihte/

Kft.) alapvetően menedzsment és szaktanácsadói feladatokat láthatnak el a későbbiekben a RÉL csoport életében.

4.2. Termelői RÉL csoport létrehozása

Mivel a térségben ilyen jellegű rövid élelmiszerlánc kezdeményezések eddig csak kisebb mértékben alakultak ki, mindenképpen szükséges valamilyen szervezeti formát újonnan kialakítani a rövid élelmiszerlánc együttműködésnek. Ennek a partnerségnek a termelői és hálózati bázisát a tervek szerint a somogyi Helyi Termék Nap és Gasztrotali adja. A rövid élelmiszerlánc közösség működtetéséhez az eddigi tapasztalatok és vélemények mérlegelése alapján egy termelői csoport létrehozása lehet szükséges, amely egyrészt érvényesíti a termelői érdekeket és a RÉL közösségben megalkotott szabályrendszert, másrészt részt vesz a piacszervezésben, a termékmenedzsmentben. E termelői csoportnak meg kell határoznia saját működési szabályait, céljait és tevékenységeit, amelynek kialakításában, valamint a csoport működésének általános szakmai segítésében aktívan részt vesz az AgriShort munkacsoportból megalakuló Dél-Balatoni Helyi Termék Hálózat. 2018 augusztusában első lépésként 10 termelő írta alá azt a szándéknyilatkozatot, amely a termelői csoportban történő részvételt vetíti előre.

5. A projekt sikertényezői

A „Balatoni Gazdapiac" koncepciója csak akkor lehet eredményes, ha a Balaton térségében működő stakeholderek mindegyike azonosulni képes vele, gazdasági, intézményi és közösségi érdekeivel egyezőnek tartja, valamint a koncepció által meghatározott keretek között képes alakítani a projektmegvalósítást. Emiatt tartjuk szükségesnek egyrészt munkacsoport felállítását, ahol az érintett szereplők tematizált közösségi tervezés jelleggel készíthetik elő a projekt megvalósítását. Ugyanakkor a munkacsoport felállítása után szükséges egy termelői csoport felállítása, akik a későbbi RÉL közösség magját alkothatják, a termelői érdekeket és szándékokat képviselik és a termék-előállítás letéteményesei.

Különösen a projekt kezdeti szakaszában szükséges a stakeholderekkel megértetni a projektből származó, őket érintő előnyöket. A projekt sikeres megvalósításának kiemelten fontos kritériuma, hogy az első szakaszt – rövid távú beavatkozások – követően milyen kisösszegű forrásokból gazdálkodhat a RÉL szervezet, a helyi termék hálózat, illetve főként a piacszervező. Emellett a másik kulcstényező a hálózat koordinációjának kialakítása, és a szervezők személyének kiválasztása, amely kritérium talán a legfontosabb a helyi gazdaságfejlesztést célzó projektek sikere szempontjából.

A gazdapiac-együttműködésben résztvevők tudatában vannak annak, hogy sok éves munka áll előttük, és a projekt számos buktatón kell hogy keresztülmenjen. Azonban a legfontosabb tapasztalat talán éppen az volt, hogyha a kritikák és kérdőjelek nyíltan felszínre kerülnek egy közösségi projekt megalapozásakor, és azokra a szakértők érdemi, megalapozott és a várható eredményeket, hatásokat hitelesen prezentáló válaszokat képesek adni, akkor olyan negatív történelmi konnotációkkal terhelt kezdeményezések is egyhangú támogatást tudnak kapni, mint egy mezőgazdasági termelői-értékesítési közösségi együttműködés. Mi sem bizonyítja ezt jobban, hogy 2018. december végén bejegyezésre került a 19 fős taglétszámot számláló

Somogy Megyei Helyi Termék Egyesület, amely elsődleges feladataként a somogyi Helyi Termék Napok működtetését és a Balatoni Gazdapiacok megszervezését valamint egy eredményesen működő termelői-értékesítési közösség létrehozását jelölte meg.

Forrásjegyzék

„Adj helyet a helyinek" – Hálózati mozgalom a helyi termék polcok életre hívására, Elemző háttéranyag. Pannon Helyi Termék Nonprofit Kft., 2013. http://docplayer.hu/425422-Adj-helyet-a-helyinek-halozati-mozgalom-a-helyi-termek-polcok-eletre-hivasara-elemzo-hatteranyag.html

Balázs B. (2011): A helyi élelmiszer-hálózatok fejlesztése *In: Kerekes S. (szerk.) et al.: A fenntartható fogyasztás környezeti dimenziói*. Aula, Budapest. 277–304

Balázs B. – Benedek Zs. (2014): Az élelmiszertermelés relokalizációjának térbeli-társadalmi különbségei Magyarországon. *Tér és Társadalom*. 28. évf. 4. szám. 63–76.

Benedek Zs. (2014): A rövid ellátási láncok környezeti hatásai. *Magyar Tudomány*. 2014/8. szám. http://www.matud.iif.hu/2014/08/19.htm

G. Fekete É. (2009): *Helyi termékek előállítása és értékesítése a Zala Termálvölgyében, Kutatási zárótanulmány*. http://zalatermalvolgye.hu/sites/default/files/helyi_termek_tanulmany_zalatermalvolgye_0.pdf

Juhász A. – Szabó D. (2012): *A piacok, vásárcsarnokok és vásárok elhelyezkedése és jellemzése a termelői piacok kiemelésével*. Agrárgazdasági Kutatóintézet, kézirat.

Kujáni K. (2014): Az alternatív élelmiszer-ellátó rendszerek meghatározásának és csoportosításának tényezői. *Gazdálkodás*. 58. évfolyam 1. szám.

Kujáni K. (2014): *Fenntarthatósági és rövid ellátási lánc modellek alkalmazásának hazai vizsgálata – adaptációs lehetőségek a homokháti tanyavilág esetében.* Doktori értekezés, Szent István Egyetem Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Gödöllő.

Póla P.: *Rövid élelmiszer láncokkal a vidék fejlesztéséért.* http://www.mvh-hacs.hu/media/r/d/003/040/helyi-piacok-Mecsek-Volgyseg-Hegyhat.pdf

Póla P. (2016): Helyi piacok és a vidéki turizmus fejlesztése. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok.* I. évf. I. szám 2016. http://www.regscience.hu:8080/xmlui/bitstream/handle/11155/1379/pola_helyi_2016.pdf?sequence=1

Szabó D. (2014): A rövid ellátási láncban rejlő veszélyek és lehetőségek Magyarországon. *Acta Carolus Robertus*. 2014/2. 109–118.

Tájékoztató a kistermelők élelmiszer-előállítással kapcsolatos lehetőségeiről. Vidékfejlesztési Minisztérium Budapest 2013. http://elelmiszerlanc.kormany.hu/download/3/7e/50000/Kistermel%C5%91i%20t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3%202013.pdf

SÁNDOR PÉTER[1]:

A BALATON-FELVIDÉKI KULTÚRTÁJ VILÁGÖRÖKSÉGI CÍMÉNEK ELÉRHETŐSÉGE A FENNTARTHATÓSÁG FIGYELEMBEVÉTELÉVEL

[1]kurátor

A BALATON VILÁGÖRÖKSÉGÉÉRT ALAPÍTVÁNY

sandor.p@gmail.com

1. A világörökségi cím eredete és kapcsolata a fenntarthatóság fogalmával

1.1. A világörökségi cím eredete, célkitűzései

Hosszú történelme során, a Földön számos olyan természeti formáció és emberi alkotás jött létre, amelyek a geológiai folyamatok, az evolúció és az emberi kultúra fejlődésének egyedülálló állomásai. Az idő vasfoga, az időjárás viszontagságai és az ember – gyakran felelőtlen – tevékenysége azonban azzal a veszéllyel fenyeget, hogy ezek az értékek megsérülhetnek, vagy akár nyom nélkül eltűnhetnek bolygónk felszínéről. (Nagy et al. 1997)

A világ kulturális és természeti örökségét nemcsak a hagyományos okok fenyegetik megsemmisítéssel, hanem egyes – főként az utóbbi évszázadban felerősödő – tényezők, mint az urbanizációs robbanás, a fokozódó környezetszennyezés, az emberi hanyagság, a háborús konfliktusok, amelyek miatt számos pótolthatatlan közös kincsünk végveszélybe került.

Mivel az egyetemes értékű kulturális és természeti örökség megfelelő védelme nemzeti szinten – ahol az ország gazdasági, tudományos, valamint műszaki erőforrásai nem elégségesek – gyakran nehézségekbe ütközik, olyan kollektív segítségnyújtás biztosítása hárul a nemzetközi közösségre mint egészre, amelynek összhangban kell lennie a korszerű tudományos módszerekkel. Ez a felismerés hívta életre a Világörökség Egyezményt, egy egyedülálló jogi eszközt, ami a világ kulturális és természeti értékeinek megóvásáért globális felelősségvállalást tükröz.

Az Egyezmény „a világ kulturális és természeti örökségéről” története visszavezet az Assuan-i gát építésének időszakába, Egyiptomba. A gát építése miatt jelentős területek kerültek víz alá, fontos régészeti, műemléki értékekkel együtt – ez lett volna a sorsa az Abu-Simbel-i sziklatemplomnak is, amelyik az egész világörökségi „lavinát” elindította. Nemzetközi hírű szakemberek és az ENSZ Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) hívására hirtelen összefogtak a világ országai, és nem könnyen, de összeadták a sziklatemplom

darabokra bontásának és áthelyezésének nem kis költségét, mert Abu-Simbel nem veszhetett el.

Ez a drámai tapasztalat hívta életre a világörökség gondolatát. Abu-Simbel rádöbbentette a világ kultúrájáért aggódókat és a kultúráért felelős nemzetközi szervet, az UNESCO-t arra, hogy az egyes nemzetek birtokában mekkora érték, az egész emberiség elidegeníthetetlen és pótolhatatlan közös kincse van, amelyek sorsa a nemzetek közös ügye, megőrzésüket intézményesen kell biztosítani. A megőrzés jogi keretét 1972. november 16-án az UNESCO párizsi konferenciáján elfogadott, a Világ Kulturális és Természeti Örökségének Megóvását Célzó Egyezmény adja, amelynek aláírói elsődleges célként – a világörökség definiálásán túl – az emberiség kulturális és természeti örökségének védelmét határozták meg.

1.2. A világörökségi cím és a fenntarthatóság kapcsolata

A világörökség embléma *(lásd 1. ábra)* a kulturális és természeti értékek kölcsönösségét, kapcsolódását szimbolizálja: a középső négyzet az emberi kéz alkotása, míg a kör a természetet jelzi, ám a kettő szervesen összekapcsolódik. Az embléma kör alakja a Földre utal, de a védelem, megőrzés szimbóluma is egyben, vagyis közös gyökerekből táplálkozik a fenntarthatóság fogalmával.

1. ábra

A világörökség magyar logója

Forrás: Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság Titkárság

Világörökségnek minősül mindaz, amit az emberiség egyetemes kincsnek tart, hiszen minden nemzetnek vannak sajátos helyi értékei, amelyek mégis egyetemes jellegűek, így méltók a nemzetközi megbecsülésre és figyelemre. Ha e kincsek közül elpusztul akár csak egy is, helyén örökre foghíj marad az emberiség történetében, és tőlünk a következő generációk öröklik a hiányt.

Az UNESCO világörökség mozgalmának és a fenntartható fejlődésnek a célja azonos, hogy a jövő számára megkönnyítse és elősegítse a múlt értékeinek megőrzését, mivel különösen mai, gyorsan fejlődő világunkban számos veszély, környezeti katasztrófa, rombolás, megsemmisülés fenyegeti.

A fenntartható fejlődés alapvető célja a szociális jólét, a méltányos életfeltételek lehetőségének biztosítása a jelenlegi és a jövőbeli nemzedékek számára, ami csak úgy lehetséges, ha közben fenntartható módon hasznosítjuk a természeti erőforrásokat, elkerüljük a káros hatásokat, és különösen a környezet állapotában bekövetkező visszafordíthatatlan változásokat. A világörökségi helyszínné nyilvánítás ideális eszköz ennek a célnak az elérésére, hiszen fokozott figyelmet irányít az adott épített örökségre, tájra és megőrzésére. A világörökség egyezményt elfogadó országok kiemelten foglalkoznak, többet költenek az értékmegóvásra, fenntartásra, kutatásra, felújításra.

A Balaton-felvidéki Kultúrtáj világörökségi várományos helyszín (továbbiakban BFK) az ember és a természet kíméletes földhasználaton alapuló, és így a fajok és élőhelyek tekintetében nagyfokú biológiai változatosságot fenntartó, harmonikus együttélésének egyedülálló példája. A világszerte elismert tájképi értékeket 1500 éves múltra visszatekintő szőlőkultúra teszi páratlanná és méltóvá arra, hogy a jövőben bekerülhessen az emberiség egyetemes örökségét megtestesítő világörökségek közé, hosszú távon garantálva a helyszín megóvását és fenntartható fejlődését.

2. A Világörökség Egyezmény jelentősége, intézményrendszere

A Világörökség Egyezmény a maga nemében páratlan jogi eszköz, amely szigorú kritérium- és ellenőrző rendszerrel rendelkezik. A világörökségi helyszínné nyilvánítás fokozott figyelmet irányít az adott épített örökségre, tájra és megőrzésére. Amennyiben egy helyszín világörökségi oltalom alá kerül, a részes állam garanciát vállal az örökség folyamatos védelméről, a szükséges pénzügyi források biztosítására és a megfelelő ellenőrző mechanizmusok kialakítására. Fontos, hogy az érintett térség élni tudjon a cím nyújtotta lehetőségekkel, és úgy váljon a turizmus kiemelt célpontjává, hogy az értékeit, hagyományait megőrizhesse az utókor számára.

2.1. A világörökségi intézményrendszer bemutatása

A Világörökségi Listára történő jelölést a tagország kezdeményezheti az Egyezmény végrehajtó szervezeténél, a párizsi székhelyű Világörökség Bizottságnál. Magyarországon jelenleg átalakulóban van a világörökségi ügyek koordinációja, korábban a Miniszterelnökség alá tartozó Kulturális Örökségvédelmi és Kiemelt Fejlesztési Főosztály volt felelős a világörökségekkel kapcsolatos tevékenységekért.

A felvételi rendszer szerint az országoknak meg kell adniuk az előzetes javaslati szándéklistát, az ún. Várományos Listát, és a továbbiakban annak megfelelően kell a felvételeket előkészíteni és benyújtani. A jelenlegi és a potenciális hazai világörökségi helyszínek esetében a Budai Várban működő Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság Titkársága végzi a koordináló munkát.

2.2. Világörökségi kategóriák, a felvételi kritériumrendszer

A Világörökségi Listára kiemelkedő jelentőségű és egyetemes értéket képviselő kulturális és természeti örökségi helyszínek kerülhetnek fel, amelyek nemcsak egy adott ország, hanem az egész emberiség számára egyedi jelentőséggel bírnak. A jelenlegi szabályozás szerint a kritériumokat két csoportban foglalták össze, ezek alapján egy helyszín vagy kulturális, vagy természeti örökség kategóriában kerülhet fel a Világörökségi Listára. Az előbbinél a legfontosabb kritériumnak a „hitelesség" (történelmi autentikusság) számít, míg a természeti örökség esetében az „integritás" (érintetlenség, sértetlenség).

2018. szeptemberéig 1092 helyszín felvételéről döntöttek, amelyek közül 845 kulturális, 209 pedig természeti kategóriában felelt meg az Egyezmény kritériumainak. 38 helyszín besorolása „vegyes", azaz ezek mind a kulturális, mind a természeti örökség feltételeit teljesítik.

2. ábra

Világörökségi helyszínek megoszlása kategóriák szerint (2018. szeptember)

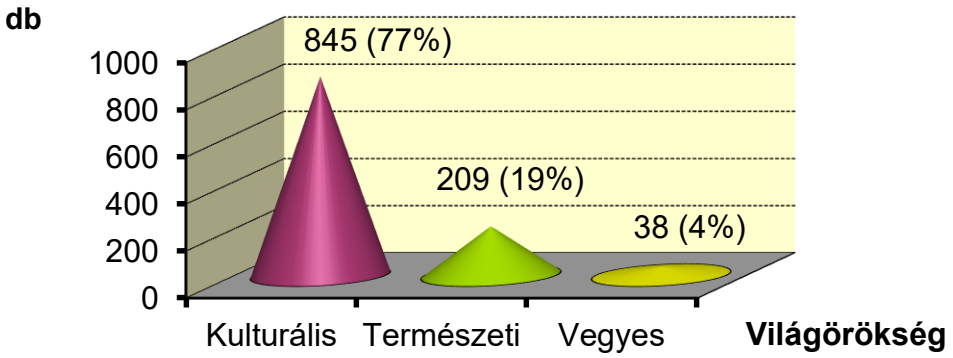

Forrás: UNESCO World Heritage Centre

Ahhoz, hogy egy adott kulturális vagy természeti érték világörökség legyen, meg kell felelnie a kiválasztási feltételeknek. E kritériumokat a szervezet működési szabályzata rögzíti, a Bizottság időről időre felülvizsgálja, és szükség esetén módosítja. Külön-külön állapították meg a kulturális és a természeti értékek elbírálásának feltételeit.

2.2.1. Kulturális örökség

Kulturális örökségnek az Egyezmény értelmében olyan

- műemlékek (építészeti, monumentális festészeti vagy szobrászati művek, régészeti elemek);
- (épület)együttesek (összefüggő vagy különálló építmények);
- helyszínek (az ember, vagy az ember és a természet közös alkotása)

minősülhetnek, amelyek megfelelnek a hitelesség (történelmi autentikusság) kritériumának és a következő hat kritérium legalább egyikének:

(i) az emberi alkotószellem remekműve (például a Tadzs Mahal, Akropolisz);

(ii) egy meghatározott időszakon vagy kulturális területen belül jelentős mértékben hatott az építészet / a technológia / a műemlékek / a városterveze / a tájkialakítás fejlődésére (például Budapest Duna-parti látképe és a Budai Várnegyed);

(iii) egyedi (de legalábbis kivételes) megtestesítője egy élő vagy már letűnt civilizációnak (például Pécsi ókeresztény sírkamrák vagy a Tokaji történelmi borvidék);

(iv) egy építészeti stílus / együttes / technológia, vagy az emberiség történelme egy vagy több korszakát tükröző táj kiemelkedő példája (például Pannonhalmi Bencés Főapátság, Hortobágy);

(v) egy vagy több kultúrát képviselő, hagyományos emberi letelepedés vagy területfoglalás kiemelkedő példája (például Hollókő, a Hortobágy és a Fertő kultúrtáj);

(vi) kapcsolódik kivételes, egyetemes jelentőségű eseményekhez vagy élő hagyományokhoz, ideákhoz vagy meggyőződésekhez, művészeti vagy irodalmi művekhez – ez a kritérium csak egy másik kritériummal együtt alkalmazható (például Pannonhalmi Bencés Főapátság).

A kulturális örökségek között tartjuk számon az ún. kultúrtájakat (történeti tájakat), amelyek az ember és a természet kölcsönhatása révén alakultak ki – azaz emberkéz alkotta őket, de a természeti hatásokkal szervesen együttműködve. A kultúrtájaknak három fajtáját különböztetjük meg:

- az ember által tudatosan megtervezett és kialakított tájképek, beleértve az épületekhez vagy épületegyüttesekhez kapcsolódó kerteket és parkokat is (például a Versailles-i kastély kertje);
- olyan tájak, amelyek fejlődőképesek, és egy fejlődési folyamatot tükröznek, amelyek jelenlegi formája természetes környezetükhöz való kapcsolódásuk vagy arra való reagálásuk révén alakult ki (például a rizsteraszok Ázsiában, és ide tartozik a Hortobágy, a Fertő kultúrtáj és a Tokaji történelmi borvidék is);
- ún. társult értékeket hordozó (asszociatív) kultúrtájak, amelyek vallási, művészeti vagy kulturális jelenségeikkel kötődnek a természeti elemekhez (például a Tongariroi hegyvidék Újzélandon, amelynek vallási jelentősége van a maorik számára).

2.2.2. Természeti örökség

Természeti örökségnek az Egyezmény értelmében olyan

- esztétikai vagy tudományos szempontból rendkívüli értékű fizikai és biológiai képződmények vagy képződménycsoportok;
- a tudomány vagy a megőrzés szempontjából rendkívüli értékű geológiai és fiziográfiai képződmények, a kihalástól fenyegetett állat- és növényfajták lakó- ill. termőhelyéül szolgáló, pontosan körülhatárolt területek;
- természeti tájak

minősülhetnek, amelyek megfelelnek az integritás (érintetlenség, sértetlenség) kritériumának és a következő négy kritérium legalább egyikének:

(i) egy fontos, nagy földtörténeti korszak megtestesítője, beleértve Földünk kialakulásának és fejlődésének geológiai folyamatait (például az Aggteleki-karszt barlangjai)

(ii) meglévő ökológiai rendszer, amely végigkíséri a földi, vízi, part menti és tengeri állat- és növényvilág kialakulását és fejlődését (például a Hawaii Vulkánok Nemzeti Park)

(iii) rendkívüli természetes szépségű és esztétikai jelentőségű természeti jelenség vagy terület (például a nepáli Sagarmatha Nemzeti Park a Mount Everesttel);

(iv) a biológiai sokrétűség „in situ" megóvása szempontjából legjellegzetesebb, legjelentősebb természeti lelőhely (például a Galapagos-szigetek).

2.2.3. „Vegyes" világörökségi helyszínek

Jelenleg 38 olyan helyszín található a Világörökségi Listán, amely kulturális és természeti javak kiemelkedően gazdag keveréke, így egy ún. vegyes kategóriában került felvételre. (például a Kakadu Nemzeti Park, a Meteorák sziklakolostorai)

2.3. A világörökségi cím előszobája – a Várományos Lista

A Világörökségi Listára kerülés jelentős előkészületi munkákat követel meg. Bárki javasolhatja egy kulturális vagy természeti örökség felvételét. Hazánkban a javaslatot a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottságához kell benyújtani. Magyarország mint részes állam a várományosi helyszínekről tájékoztatja az UNESCO Világörökség Bizottságot, amely azt jóváhagyja és regisztrálja.

Azok a tagállamok, amelyek területén már egynél több helyszín található, egy évben csak egy új helyszínt jelölhetnek, míg az egy, vagy világörökségi helyszínnel még nem rendelkező államok akár többet is. Az országhatárokon átnyúló, két vagy több ország közös javaslatára felterjesztett helyszíneket, illetve meglévő világörökségek kiegészítéseként pályázó helyszíneket e korlátozásnál nem veszik figyelembe.

3. A világörökségi cím hatásai

A világörökség cím elnyerésével elvitathatatlanul új dimenziók jelentek meg az érintett térség életében. Ez a jövőre nézve egyrészt olyan új, önként vállalt kötelezettségeket jelent, amelyeknek állandóan és folyamatosan meg kell felelni (az elnyert címet el is lehet veszíteni), másrészt pedig – a térség ismertségének kiszélesedése, világméretűvé válása következtében – eddig nem látott, új lehetőségek megragadását teszi lehetővé. A világörökség státusz nem jár közvetlen anyagi előnnyel, sőt: éppen hogy kötelezettségeket ró az államra, amely vállalja, hogy a világörökség részét képező tájat, illetve épületet eredeti állapotában megőrzi. Haszon közvetett úton, az idegenforgalmi többletbevételek és a megnyíló pályázati források révén keletkezik.

3.1. A világörökségi cím előnyei

A világörökség számos előnnyel jár, többek között egyedülálló lehetőséget teremt a nemzetközi védelem alá helyezett műemléki területek egyedülálló értékeinek megőrzésére és fejlesztésére. Anyagi támogatással nem jár, de élénkíti a beutazó turizmust külföldről és belföldről is

egyaránt, hiszen a „világörökség-turizmus” napjainkra az egyik legjövedelmezőbb idegenforgalmi ágazattá vált világszerte. Míg 2000-ben a 630 világörökségi helyszínt 600 millió turista kereste fel, 2015-ben már közel egymilliárd turistát számláltak világszerte. A világörökségi helyszínek mindig az utazás legfőbb vonzerői közé tartoztak. Az utóbbi évtizedekben bekövetkező technikai fejlődésnek, a növekvő életszínvonalnak, a bővülő szabadidőnek köszönhetően az emberek soha nem utaztak annyit, mint teszik manapság.

A cím értékét tovább növelheti, hogy az UNESCO Világörökség Bizottsága a helyszínek számának korlátozására törekszik, 2002-ben fogadták el a szabályt, miszerint minden ország az adott évben csupán egy helyszínt jelölhet a címre, amit évente mindössze 40 helyszín nyerhet el.

Jellemző az is, hogy a legigényesebb, magas költési hajlandósággal rendelkező turisták látogatják ezeket a helyeket. A 2000-es évek második felétől a pályázati rendszerek új vonása, hogy a világörökségi helyszínek pályázhatnak fejlesztési forrásokra. A nemzetközi figyelem egyben a kiemelt védelem biztosítéka is lehet. A világörökség részét képező műemléki kincsek, továbbá látképek, táji értékek megőrzését, nívójuk fenntartását segíti elő a kialakítás alatt lévő monitoring rendszer. A magyar világörökségi helyszínekről elmondható, hogy a cím elnyerése óta jelentősen megnövekedett az érdeklődés irántuk.

3.2. Kötelezettségek, veszélyek

Természetesen a cím elnyerése – mely után pénzt nem, de szakmai segítséget adnak, és a turisztikai bevételek növekedésével is számolni lehet – kötelezettségekkel is jár. Példaként a budai várrekonstrukciós elképzeléseket lehet felhozni: a Szent György tér, a Sándor-palota felújításáról a kormány köteles volt konzultálni az UNESCO-val. Világörökségi Listára kerülő helyszíneknek tudniuk kell, hogy nem lesz más az érintett természetvédelmi, műemlékvédelmi magterületek és védőterületek (pufferzóna) helyzete, mint amennyire ma is kezelni és védeni kell e területeken lévő értékeinket, de komolyan kell venniük a védett területek kezelését, fenntartását.

Negatív példaként jelenik meg hazánk turizmusában a magyarországi helyszínek közül az elsők között – 1985-ben – világörökségi címet elnyert helyszín: Hollókő. Évente 100-120 ezer fős turistaforgalom zúdult a lakossági és a turisztikai infrastruktúrában egyaránt elmaradott Nógrád megyei településre. A megnövekedett vendégforgalom ellenére a kívánt pozitív társadalmi hatás – a népességmegtartó erő növekedése, a lakosság jövedelmének növekedése – nem következetett be. A fejlesztési elképzelésekben sokáig nem vették figyelembe a helyi lakosság érdekeit, értékeit, problémáit. A vendégek szinte kizárólag kirándulási céllal érkeznek, hosszabb tartózkodást nem terveznek, a turizmusban értékesített áruk és szolgáltatások többsége nem helybeli, egy része nem is a kistérségből származik. Az addig jellemző problémákat (például népességelvándorlás) súlyosbítják a turizmus egyéb negatív hatásai. A Hollókőn megjelenő turizmus a helyi lakosságból keveseket érint, a település mára a fentről, kívülről irányított fejlesztés iskolapéldájává vált. A kedvezőtlen folyamatok visszahatottak a világörökségi címre is, az „elbazárosodás”, a falu eredeti jellegének elvesztésének veszélye

miatt az UNESCO a 2000-es évek elején sürgős beavatkozást kért, illetve kilátásba helyezte Hollókő levételét a listáról.

3.3. A világörökségi cím hatása a Balaton Régió26 turizmusára

A nemzetközi turizmusban azon terméktípusok dinamikus növekedése figyelhető meg, amelyek az egyediségre, a nemzeti sajátosságokra építenek. Ezeket a belső erőforrásokat hasznosítja a kulturális turizmus és az annak részeként értelmezett világörökség-turizmus.

Az örökségturisztikai adottságok közül kiemelkednek a világörökségi emlékek, amelyek amellett, hogy kiemelt védettségben részesülnek, a legnagyobb turistavonzó hatókörrel rendelkeznek. Ebben a kettősségben fogható meg a termékfejlesztésüknek legfőbb problematikája. A nemzeti turizmusfejlesztési politikák is kiemelt vonzerőként kezelik az örökségturisztikait, napjainkban idegenforgalmi attrakciókká történő fejlesztésük folyik.

A turizmus rendszerében a tényezőellátottság a kínálati oldalon, elsődlegesen a vonzerőben jelenik meg. Az örökségturizmusban kiemelt pozícióval rendelkeznek a világörökségi címet elnyert helyszínek, amelyek unikális vonzerőt képviselnek. A Világörökségi Listán lévő értékek számának gyarapodásával önmagában a világörökségi cím ma már nem elegendő a sikeres és hatékony turizmus lebonyolításához, viszont kitűnő fejlesztési bázist nyújt.

Az örökségturisztikai termékfejlesztésben központi megoldandó feladatként az jelenik meg, hogy milyen módszerrel lehet a világörökségi védettségű helyszíneket turisztikailag hasznosítani, ügyelve a fokozott védelmükre. A megoldás a látogatómenedzsment módszereinek széles spektrumú alkalmazása lehet. Nagy feladat hárul a látogatóközpontokra − hazánk, és a Balaton Régió ebből a szempontból is hátrányban van −, a bemutatást és megértést segítő módszerekre, eszközökre, az interpretációra. A pufferzónában (világörökségi védőövezetben) található vonzerők hozzájárulhatnak a központi attrakció terheltségének csökkentéséhez, miközben az egységes és harmonikus termékkép kialakítását segítik.

A termékfejlesztésben általános problémaként jelentkezhet − akár természeti, akár kulturális jellegű objektum esetén − az, hogy hogyan lehetséges egy térben nem összefüggő helyszínt egységessé összeállítani. A térbeli távolság lehet pár száz méter (például Pécs ókeresztény sírkamrái) vagy több kilométer (például a Tapolcai medence tanúhegyei Tihany−Hévíz közös jelölésnél). Kisebb távolság esetén lehetséges valamilyen módszerrel a helyszínek közvetlen, fizikai összekapcsolása. Ha nagyobb az áthidalandó tér, akkor kiemelt szerep hárul az attrakció-, ezen belül is a látogatómenedzsment módszereire. A marketingtevékenységben még fontosabb az egységes arculat kialakítása, ami az egységet, az összetartozást teszi nyilvánvalóvá.

A kulturális örökségi helyszíneken hangsúlyosabban, de a természeti helyszínek esetében is a termékfejlesztés kiemelt elemei lehetnek a rendezvények, amelyek látogatást generálhatnak,

[26] A Balaton Kiemelt Térség (Régió) területi lehatárolását a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) adja. A BKÜ-t 180 település alkotja, melyek közül 18 városi ranggal rendelkezik. A régió területén 3 megye (Somogy, Veszprém, Zala) osztozik. A térség 2000-től önálló területrendezési tervvel és szabályzattal rendelkezik: 2000. évi CXII. tv. - Balaton törvény.

hosszabbíthatják a tartózkodási időt, élővé tehetik a turisztikai attrakciót, tehermentesíthetik a magas védettségi fokkal rendelkező világörökségi helyszínt.

Az atmoszféra, a település hangulata, a rendezvények, a helytörténeti hagyományok, az értékek tisztelete és ápolása összetartó erőt jelentenek, és térséghez kötődést eredményeznek. A helyi identitástudat erősítése a lokálpatriotizmus, a tradíciók, a hagyományok tiszteletéhez is hozzájárul, támogatja a térségi kohéziót, amely a Balaton Régió fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír.

3.4. A BFK fenntartható turisztikai jövőképe a világörökségi cím tükrében

A Balatoni turizmus jövőképe kétarcú. Egyfelől a tömegturizmusra, az egynapos látogatókra épülő szolgáltatók nagy számát figyelhetjük meg, ezekre az alacsony ár és a közepes vagy annál gyengébb színvonalú kiszolgálás a jellemző. A turisták nagy része így is elégedett, hiszen a Balaton nyújtotta élmény kárpótolja.

Másfelől viszont a szolgáltatók egy része egyre jobb minőségű tevékenységet végez, ennek szellemében épült és működik több vendéglátó- és szálláshely, amelyek árfekvése sem engedi meg, hogy tömegturisztikai bázissá váljanak.

A Balatoni tömegturizmus – amely a legnagyobb problémát okozza környezeti hatását és az infrastrukturális terheltséget tekintve – visszaszorítására a fenntartható turizmus egyik alapelvét, a szezon széthúzását és meghosszabbítását kellene megvalósítani. A szálláshelyek kihasználtsága így nem fog csak a nyári csúcsszezonra korlátozódni, a szállásadók bevételei és működése kiegyenlítettebben folyhat.

A világörökség területének csak akkor van jövője, ha az érintett településeknek is van jövője. Ehhez szükséges, hogy a szőlészet és bortermelés, a kulturális értékek és az erre épülő turizmus a települések életében jövedelmező munkalehetőséget adjon, emellett olyan alternatív fejlesztések is teret nyerjenek, amelyek a világörökségi értékeket nem károsítják, de hozzájárulnak az itt élő lakosság életminőségének javulásához.

A kívánatos fejlesztési irányvonal ezért a minőségi turizmus fejlesztése, a fenntartható turizmus elveit figyelembe véve és követve. Ehhez a törekvéshez a világörökségi cím elnyerésével jól használható eszközrendszerhez jut a Régió: egy nagy nemzetközi presztízsű, hírnevet jelentő cím megteremtheti a minőségi turizmus fejlesztésének alapját.

4. A Balaton-felvidéki Kultúrtáj jelenlegi státusza, esélyei

4.1. Történeti áttekintés, kiemelkedő egyetemes érték meghatározása

A Balaton-felvidék három lépésben került a hazai világörökségi várományos helyszínek közé. Elsőként 1993-ban a Tihanyi félsziget önálló jelölésként, majd tíz évvel később a Hévízi tóval és a Tapolcai-medence tanúhegyeivel kiegészülve került felterjesztésre. A Balaton törvény 2008. évi módosítása pontosította és konkretizálta az előírásokat, kijelölte a világörökségi várományos övezetet. Végül a jelenlegi területi lehatárolás – Balaton-felvidéki Kultúrtáj néven – a várományos helyszínek jegyzékének 2015. évi felülvizsgálatát követően jött létre, ami magában foglalja a Tihanyi-félszigetet, Aszófőt, Örvényest, a Tapolcai-medencét, a Káli-

medencét és a Hévízi-tó természeti illetve kulturális örökségi védettség alatt álló területeit, Balatonfüred reformkori városrészének műemléki védelem alatt álló területét, továbbá a keszthelyi Festetics Kastélyt, a kastélyparkot és a Georgikon-major történeti épületegyüttesét.

3. ábra

A Balaton-felvidéki Kultúrtáj (BFK) áttekintő térképe

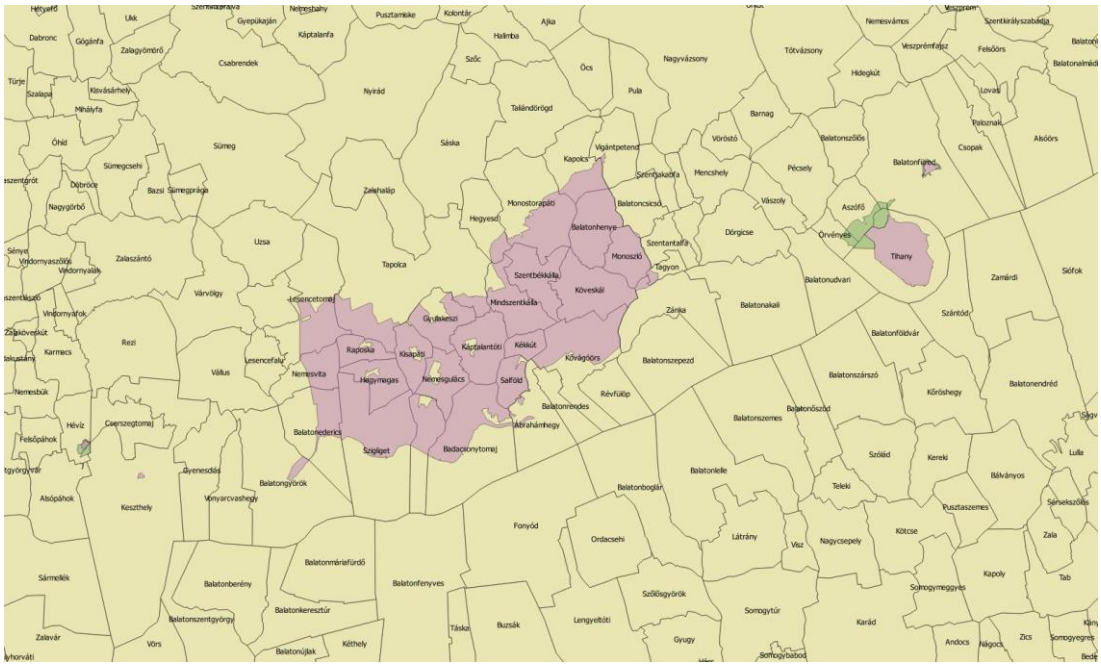
Balatonfüred
Tihany
Balatonfüred-Csopak
Balatonrendek
Balatonszepezd
Balatonakali
Balatonudvari
Balatonszemes
Balatonszőlős
Balatonederics
Balatongyörök
Balatonmáriafürdő
Balatonberény
Balatonkeresztúr
Balatonszentgyörgy
Balatonújlak
Balatonfenyves
Balatonlelle
Balatonboglár
Balatonszárszó
Balatonföldvár
Balatonszőlős
Balatonhenye
Balatoncsicsó
Balatonvilágos
Balatonszőlős
Balatonszőlős
Balatonszőlős

jellemző képet mutatnak régi borospincéikkel, nádtetős parasztházaikkal, templomaikkal és modern, de a tájba jól illeszkedő épületeikkel.[28]

4.2. A Balaton-felvidéki Kultúrtáj fenntartható fejlődését veszélyeztető tényezők

4.2.1. A fejlődés káros következményei (beépítések, mezőgazdaság, bányászat)

Az Országgyűlés által már elfogadott törvényeknek (például a beépített- és a természeti környezet védelméről, a szőlőművelésről és borkezelésről szóló törvényeknek) köszönhetően a tervezett terület védett részein – amely egyben a Badacsonyi történelmi borvidék része – tilos bármilyen fejlesztés, ami természetvédelmi – különösen szőlészeti – szempontból veszélyeket rejt magában. (Kopek – Futó 1998)

A Tapolcai-medence tanúhegyeinek koronája országos védettségű területnek minősül, ami megtiltja olyan épület, építmény, nyomvonalas létesítmény, berendezés létesítését vagy üzembe helyezését, amely a terület jellegét és állapotát veszélyezteti, károsítja, vagy ott a tájképi egységet megbontja.

Komoly veszélyt jelent a bazalthegyek közvetlen környezetében tapasztalható intenzív beépítési hullám, hiszen a korábbi tájjelleg módosul, és a táj esztétikai értéke is jelentősen csökken. A kivételes értékű Pannon-táj további rombolása a telekosztások szigorításával, illetve az építés feltételeinek szabályozásával megállítandó. (Megyei Területfejlesztési Tanács 2001)

A tanúhegyek térségében található települések által készített általános rendezési tervek némelyike jelentős nagyságú, a szerves településfejlődés mértékét meghaladó belterület-növekedést mutat. A belterület-növelési szándékok mellett igen erőteljes az igény – elsősorban a parti településeken – a privatizáció és kárpótlás során felaprózódott külterületek beépítésére. (Balaton kiemelt üdülőkörzet Területrendezési Terve, 2008)

4.2.2. Környezeti károsító tényezők (szennyezés, klímaváltozás)

A BFK térsége a már felhagyott bányászaton kívül egyéb jelentős ipari terhelésnek nem volt kitéve, így számottevő környezetszennyezési kockázattal nem kell számolnunk. Az országban a rendszerváltást követő nehézipari teljesítmény visszaesés miatt a térség levegőminőségi mutatói is nagymértékben javultak, így a levegőben terjedő szennyezések kockázata is csökkent.

A BFK településein a környezetkímélő gázprogram végrehajtása befejeződött, viszont a csatornázottság még mindig sajnálatosan alacsony. A térségi kommunális hulladékok elhelyezése és feldolgozása jelenleg megoldott, viszont a jövőre nézve problémát jelenthet a 158 térségi település hulladékát befogadó Királyszentistváni Regionális Hulladékkezelő Központ esetleges bezárása.[29]

[28] www.hirbalaton.hu
[29] www.veol.hu

4.2.3 . Természeti katasztrófák (földrengések, árvizek, erdőtüzek)

A térségben nincs potenciális természeti katasztrófa veszély. Néhány kisebb kiterjedésű erdőtűz pusztít a száraz időszakban, ezzel a nemzeti park szakemberei és a helyi lakosok megbirkóznak.

A terület vízrajzi és domborzati adottságainak köszönhetően árvízveszély nem fenyeget, a magas belvíz következményei pedig inkább áldásosak a nedvességkedvelő élővilág számára. Bár maga a Tapolcai-medence, amelyből ezek a szép formájú vulkáni hegyek kiemelkednek, mély fekvésű terület. Ha a Balaton erősebben megáradna, minthogy tette azt – az idézett írásos dokumentumok szerint – számos esetben az elmúlt időszakban, vize elönthetné az egész medencét (Nagy 1968). A tó vízszintjét is szabályozó Sió-csatorna megépítésével ennek a kockázatnak a valószínűsége elhanyagolható.

4.2.4. Turisztikai kockázatok

Az idegenforgalom a Balatonnak köszönhetően igen jelentős. Évente több mint kétmillió látogató érkezik a tóhoz, ezek többsége belföldi látogató. Problémát jelent, hogy az idegenforgalom meglehetősen egyenetlenül jelentkezik egy éven belül. A júliusban idelátogató vendégek száma például 19-szerese a februári vendégforgalomnak. (KSH 2016)

Célszerű lenne a szezonális aránytalanságokat kiegyenlíteni, mert az időben és helyben egyaránt koncentrált idegenforgalom komoly antropogén terhelést jelent a befogadó természeti környezetnek. Badacsonyban például a látogatók 90%-a „leragad" már az alsó szinten: a strandon és a borsoron. A maradék 10% eljut a Kisfaludy-házhoz. Csupán 5% kapaszkodik fel a bazaltorgonák lábáig, és mindössze a látogatók 2%-a megy tovább: föl a tetőre vagy a salföldi kőtengerig.

Reális veszély továbbá a tömegturizmus erősödését kísérő giccsesedés, ami a terület egyéni karakterét csorbítja. Probléma a turizmust kiszolgáló infrastruktúra korszerűtlensége és elhanyagoltsága, a turistautak lehangoló állapota, a lepusztult támfalak, illetve a kezeletlen vízárkok, vízmosások elszomorító látványa. (Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság)

5. Fenntarthatóságot szolgáló célkitűzések és javaslatok

A fenntarthatatlan gazdasági növekedés okozta válság nem orvosolható növekedéspárti elképzelésekkel a Balaton térségében sem. Tudatosítani kell a társadalom szereplőiben, hogy ennek a sekély tónak a vízgazdálkodását nem lehet a folyamatosan változó emberi igényekhez igazítani, hanem az igényeket kell összehangolni a Balaton és a körülvevő táj jó állapotának fenntartásával. A Balatont érő terhelések az utóbbi évtizedekben jelentősen csökkentek, a vízszintszabályozás és a természetes part alacsony aránya, a nádasok visszaszorulása továbbra is kockázatokat jelent a tó fenntarthatóságára. A közös célok kitűzése és effektív megvalósítása érdekében kompromisszumot kell teremteni egyfelől a zöld és társadalmi szempontok elkötelezettjei, másfelől az alapvetően gazdasági növekedést előtérbe helyezők között.

5.1. A BFK fenntartható fejlesztését segítő célkitűzések

5.1.1. A helyzetelemzés alapján a következő fenntarthatósági célokra épülhetnek a fejlesztések

- A természeti- és kulturális vonzerők megőrzésének hosszú távú biztosítása;
- A települési önkormányzatok kapcsolatainak erősítése, közös Világörökségi Gondnokság felállítása, ami összehangolhatná a jelöltségből adódó feladatokat, fejlesztéseket, jogalkotási munkát;
- A történelmi Badacsonyi borvidék hírnevének visszaállításához szükséges minőségi fejlesztések;
- A táj karakterével harmonizáló, hagyományos stílusú épületek építésének támogatása;
- A minőségi- és fenntartható turizmus feltételeinek megteremtése, és fejlesztése a természeti környezet legkisebb terhelése mellett;
- A BFK kiemelkedő egyetemes értékeinek megóvását, fenntartható fejlesztését garantáló Világörökségi Kezelési Terv kidolgozása, betartatása.

5.1.2. A BFK fenntartható fejlesztését elősegítő javaslatok

Nem kívánatos:

- A partközeli területsávban a táj-, természet- és a környezetvédelem szempontjából értékes területek beépítése;
- a táj jellegének, a zárt településszerkezet jellemzőinek megőrzése érdekében az egybefüggő urbanizált sáv kialakulása;
- a belterületek, települések közötti szabad felületek (mezőgazdasági, illetve erdőterületek) beépítése;
- a volt nagyüzemi mezőgazdasági területek sűrű beépítése.
- A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Terve által megrajzolt jövőkép a turizmus – vízparti sávban tapasztalható – területi koncentrációját és terhelését úgy orvosolná, hogy a vízparttól távolabb eső területeket is bekapcsolná a turisztikai desztinációk közé. A térségre vonatkoztatva ez új autóutak építését, az idegenforgalom jelentős növekedését jelentené, ami minden bizonnyal a természeti környezet degradálódását eredményezheti.
- A régi szőlőhegyek felaprózódtak kisparcellás szőlőterületre, amelyek közül az elmúlt évtizedekben a vízparthoz közeliek hétvégi-házas üdülőterületté alakultak át. Ezért jelentős kiterjedésű a szőlőterületeken belül a vegyes felhasználás, többnyire jelentős mértékű beépítéssel párosulva.

Kívánatos:

- A turizmus által érintett területek arányos terhelése,
- a sajátosságokat, egyediséget jelentő táji elemek, értékek eredeti jellegben történő megőrzése,
- a települések szerves és korlátozott növekedésének, fejlesztésének biztosítása,

- a turizmus minőségi színvonalát növelő fejlesztések támogatása, a tömegturizmus ellenében. A mennyiségi turizmus céljaira épült létesítményekből a minőségi idegenforgalom számára is vonzó környezetet és üdülési célú intézményeket létrehozni.
- A tulajdonmegosztás miatt jelentős területek hevernek parlagon, ezek sorsát sürgősen rendezni kellene.
- A szőlőkataszter szerinti I. osztályú területeken mindenáron fékezni kell a további felaprózódást és a sűrű beépítést.
- A szőlőművelés alá vont területeknél a szabad felületek növényi takarását mielőbb meg kell oldani, amely az ülepedő por mennyiségének csökkenését eredményezi, és várhatóan a talajeróziót is csökkenteni fogja.
- A nagyrészt elbontott támfalrendszer visszaállításával szintén a talajerózió veszélye csökkenthető, másrészt a bazalthegyek különleges mikroklímáját lehetne maximálisan érvényre juttatni, ami elősegíthetné a történelmi Badacsonyi borvidék hajdani hírnevének visszaállítását és a világörökségi pályázat kedvező elbírálását.

5.2. Világörökségi Kezelési Terv mint a fenntarthatóság garanciája

A világörökségi cím elnyerésével garantálható a BFK kiemelkedő egyetemes értékeinek hosszú távú megóvása és fenntartható fejlesztése. A cím elnyeréséig kívánatos volna kidolgozni és elfogadtatni a BFK Világörökségi Kezelési Tervét, amellyel biztosítható, hogy a szükséges védelmi intézkedések, jogi garanciák már a felterjesztést megelőző időszakban rendelkezésre állhassanak. A kezelési terv szükségessége és főbb célkitűzései az alábbiak szerint foglalható össze.

5.2.1. A kezelési terv szükségessége

- A kezelési terv elkészítése a világörökségi jelölés elfogadásának feltétele;
- A kezelési terv elkészítése egy sor szükséges intézkedés alapja:
    - Az értékek nyilvánosságának biztosítása.
    - Biztosítja a helyi és a nemzeti közösség számára a világörökségi célok megvalósulásának folyamatos monitorozását.
    - Biztosítja a felelősöket megjelölő alapdokumentumot.
- Folyamatos tervezés, programkészítés és finanszírozás útján támogatja a megőrzést, fejlesztést és a Világörökségi Listára felvett területek világörökségi értékeinek a jövő generációi számára való átadását. (Máté – Frankó 2005)

5.2.2. A kezelési terv célja

A kezelési terv célja a Világörökségi Listára kerülés alapjául szolgáló értékek megőrzése, feltárása és fejlesztési célokba integrálása, az erre szolgáló intézményrendszer létrehozása és működésének szabályozása. Ennek érdekében, a feltárandó, feltárt és megismert értékek megőrzésére, kibontakoztatására, hasznosítására és fenntartható fejlesztésére – összhangban a Világörökségi Konvenció elvárásaival és ajánlásaival – kezelési tervet kell készíteni.

A kezelési terv feladata, hogy a hatályos magyar törvényekre, jogszabályokra, önkormányzati rendeletekre támaszkodva az országos, regionális és önkormányzati tervekkel valamint azok

cél- és eszközrendszereivel összhangban, és az érintettek közös elhatározásával meghatározza a világörökségre felterjesztett terület jövőképét, a követendő stratégiát, a rövid-, közép-, és hosszú távú célokat.

Főbb feladatok:

- A világörökségi terület kezelési céljainak meghatározása az értékek – időhatárok nélküli – konzerválásának és feljavításának érdekében.
- Átfogó képet kell alkotni a világörökségi terület minőségéről, jelentőségéről, állapotáról és potenciáljairól.
- A világörökségi érdekek tudatosítása és a világörökségi értékek megismertetésének – megértésének – biztosítása.
- Meg kell állapítani a világörökség kulturális és gazdasági előnyeit.
- A kezelést és használatot a világörökség valamennyi értékét kiegyensúlyozó, fenntartható megközelítési módon kell körvonalazni.
- A világörökség megőrzésére és fejlesztésére prioritásokat megjelölő, holisztikus és stratégiai szemléletű program kidolgozása.
- A generációkon átívelő tervezés biztosítása, ütemezése, finanszírozása. (Máté – Frankó 2005)

5.2.3. Javaslat a BFK Világörökségi Kezelési Tervének előkészítésére

A Balaton Világörökségéért Alapítvány szakértői a fenti helyzetelemzés alapján Világörökségi Kezelési Terv kidolgozásával, illetve elfogadtatásával látják szavatolni a BFK világörökségi várományos helyszín kiemelkedő egyetemes értékeinek és attribútumainak megőrzését, fenntartását, illetve világörökségi szempontokkal összhangban lévő fejlesztését. A Balaton Világörökségéért Alapítvány a Világörökségi Kezelési Terv előkészítésére az alábbi ütemezés szerint tesz javaslatot:

- Megalapozó Dokumentáció (MAD) elkészítése, a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományos helyszínekről szóló 315/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet 1. sz. melléklete alapján.
- Az elvégzett komplex vizsgálatok alapján a BFK jelenleg hatályos
    - világörökségi koncepciójának,
    - a Kiemelkedő Egyetemes Érték (KEÉ) meghatározásának, illetve
    - területi lehatárolásának felülvizsgálata, valamint javaslattétel a jövőbeni eredményes pályázat érdekében szükséges módosításokról.
- A véglegesített helyszínre vonatkozóan Előzetes Világörökségi Kezelési Terv (EKET) kidolgozása, világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományos helyszínekről szóló 315/2011. (XII. 27.) Korm. rendelet 2. melléklet alapján.
- A MAD és az EKET tervezetéről széleskörű társadalmi egyeztetés lefolytatása (helyi világörökségi fórumok megtartásával) a világörökségi terület használatában és megőrzésében érintett szereplőkkel.

- A világörökségi várományos területen a kiemelkedő egyetemes érték és attribútumai megőrzését, fenntartását, világörökségi kezelését szolgáló beavatkozások, előírások meghatározása, illetve javaslattétel a jelenlegi kezelést szolgáló szabályozási eszközök módosítására.

6. Összegző megállapítások

„Senki sem különálló sziget; minden ember a kontinens egy része, a szárazföld egy darabja; ha egy göröngyöt mos el a tenger, Európa lesz kevesebb, éppúgy, mintha egy hegyfokot mosna el, vagy barátaid házát, vagy a te birtokod." Hemingway egy csodálatos idézetet választott „Akiért a harang szól" című híres regénye mottójául. Ennél szebb szavakat azt hiszem, nem is lehetne írni összegzésként. Hiszen „Európa" helyére oly könnyű a „Világot" behelyettesíteni, és amíg a háborúk, a gondatlan bánásmód és a pénzhiány miatt olyan értékek tűnhetnek el a föld színéről, vagy indulhatnak pusztulásnak az emberiség szeme láttára, mint a Mostari híd vagy a Szigetköz, közös örökségünk veszélyben van. (Nagy et al. 1997)

Egy új évezred kezdete igazán alkalmas pillanat arra, hogy fellépjünk a kulturális örökség megőrzéséért, amelynek egyes részei évszázados, esetleg évezredes múltra tekintenek vissza. Mindnyájunkon múlik – akik ma a világ kultúrkincsének élvezői vagyunk –, hogy cselekedjünk ezen örökség megőrzéséért és fenntartásáért az eljövő generációk számára is.

Különösen aktuális ez a kérdés hazánkban, ahol a rendszerváltás óta jórészt megszűntek azok az állami garanciák és finanszírozási források, amelyek biztosíthatnák az ország területén található, de az egész emberiség számára pótolhatatlan kulturális és természeti értékek hatékony védelmét. Reális a veszélye annak, hogy ezek a – gazdasági élet számára általában haszontalan – értékek fennmaradását komoly veszély fenyegeti az üzleti világ részéről és a máig jellemző forráshiány okán.

A jogi szabályozás által garantált védelem a gyakorlatban sokszor elégtelen módon valósul meg, így sokszor célravezető egyéb eszközöket keresni a terület illetve vagyontárgy hosszú távú megőrzése érdekében.

A Világörökség Egyezmény egy ilyen – a maga nemében páratlan – jogi eszköz, amely szigorú kritérium- és ellenőrző rendszerrel rendelkezik. Amennyiben egy helyszín világörökségi oltalom alá kerül, a részes állam garanciát vállal az örökség folyamatos védelmére, a szükséges pénzügyi források biztosítására, és a megfelelő ellenőrző mechanizmusok kialakítására.

A cím elnyeréséig kívánatos volna kidolgozni és elfogadtatni a BFK Világörökségi Kezelési Tervét, amellyel biztosítható, hogy a szükséges védelmi intézkedések, jogi garanciák már a felterjesztést megelőző időszakban rendelkezésre állhassanak.

A világörökségi cím tudatos tervezés és turisztikai termékfejlesztés segítségével hozzájárulhat a BFK fenntartható fejlesztéséhez, ami multiplikátor hatásával az egész régió társadalmi-gazdasági fellendülését alapozhatja meg. Végeredményben a teljes Balaton arculat újjászületését, megújulását segíthetné elő a sikeres pályázat nyomán elnyert világörökségi cím.

Forrásjegyzék

Balaton kiemelt üdülőkörzet Területrendezési Terve. Budapest, 2008.

Balaton-felvidék kultúrtáj: Tihanyi-félsziget, Tapolcai-medence, Káli-medence, Hévízi-tó és Balatonfüred reformkori városrésze Kiemelkedő Érték Meghatározása.

Éves kutatási jelentés a Tapolcai-medencéről. Veszprém BFNP Igazgatóságának archívumából.

Dr. Kopek A. – Futó J. (1998): *Badacsonyi tanösvény.* Veszprém. 1998.

KSH (2016): *Veszprém megye statisztikai évkönyve*. Veszprém.

Máté Zs. – Frankó Á. (2005): *Tapolcai medence tanúhegyei térsége – a Hévízi tó és a Tihanyi-félsziget geológiai öröksége.* Budapest.

Megyei Területfejlesztési Tanács: *Veszprém-megye és kistérségei stratégiai programja*. Veszprém, 2001.

Nagy É. – Buris L. – Domina I. (1997): *A Világörökség*. Budapest.

Nagy J. (1968): *A Tapolcai medence kialakulásáról, éghajlatáról.* Veszprém megyei Múzeumi közlöny 7. sz. 39–54.

A „Balaton-felvidéki kultúrtáj" Világörökségi Várományos Helyszín a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén – összefoglaló információk (www.hirbalaton.hu)

Bezárják a királyszentistváni hulladéklerakót, www.veol.hu, 2018.03.15.

LŐRINCZ KATALIN[1] – LANG LETÍCIA ANIKÓ[2] – BANÁSZ ZSUZSANNA[3]:

A BALATON RÉGIÓ IMÁZSA ÉS A HELYI IDENTITÁS VIZSGÁLATA

[1] intézetigazgató egyetemi docens, [2] BA hallgató, [3] egyetemi adjunktus
[1-3]PANNON EGYETEM, GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR,
[1-2]GAZDÁLKODÁSI INTÉZET, TURIZMUS INTÉZETI TANSZÉK,
[3]MENEDZSMENT INTÉZET, KVANTITATÍV MÓDSZEREK INTÉZETI TANSZÉK

[1] lorincz.katalin@gtk.uni-pannon.hu
[2] lang.leticia@gmail.hu
[3] banasz.zsuzsanna@gtk.uni-pannon.hu

Absztrakt

Jelen tanulmány a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség imázsát vizsgálja. Az adatok a helyi lakosok körében 2018-ban végzett primer kérdőíves felmérésből származnak (ahol a mintát 844 fő véleménye képezi). A kutatás célja annak feltárása volt, hogy a Balaton térségben élők tipikusan: e térség mely településeit tartják a legvonzóbbnak; mire gondolnak először a település, illetve a Balaton nevének hallatán; mire büszkék leginkább a településen, illetve a Balaton térségben. Az elemzések alapján az alábbi megállapítások tehetők: (i) Balatonfüredet, Tihanyt és Siófokot tartják a legvonzóbbnak, (ii) a település nevéről a település adottságaira gondolnak először, és a településük kapcsán ezekre a legbüszkébbek, (iii) a Balaton nevének hallatán a nyárra asszociálnak, (iv) a Balaton térségben a természeti adottságokra a legbüszkébbek.

Kulcsszavak: *Balaton térség, vonzó települések, imázs, helyi lakosság, kérdőíves felmérés*

1. Bevezetés

Egy 2016 decemberi kormányrendeletben (GOV 2016) meghatározták Magyarország kiemelt turisztikai fejlesztési térségeit, amelyek közt a Balaton is szerepel, 174 településsel (melyből 42 található a Balaton-part mentén). Ez nem keverendő össze a Balaton kiemelt üdülőkörzettel (amely 179 települést foglal magában), bár 170 településben átfednek.

Jelen kutatás tárgyát a Balaton, mint kiemelt turisztikai fejlesztési térség képezi, melyet a továbbiakban Balaton régióként említünk *(lásd 1. ábra)*.

A kutatás célja a Balaton régió imázsának feltérképezése a helyi lakosság körében.

1. ábra

A Balaton kiemelt fejlesztési turisztikai térség térképe

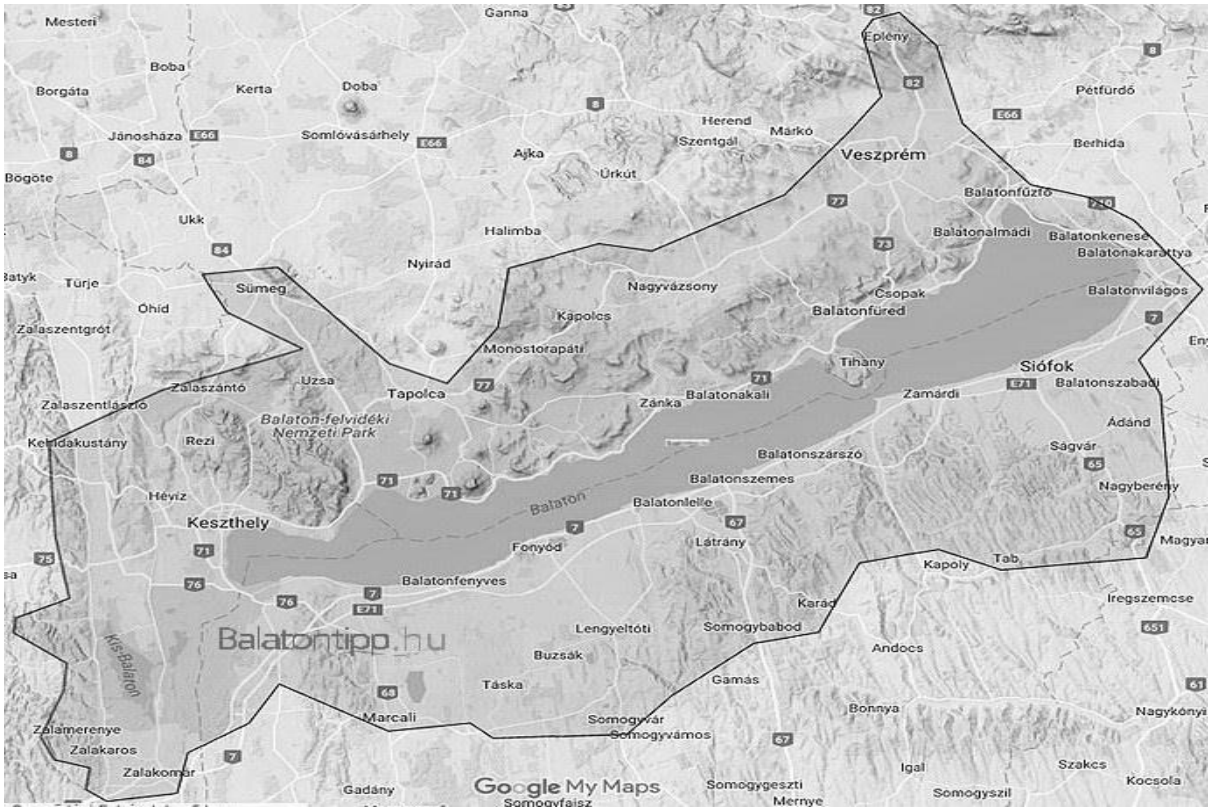

Forrás: Győrffy, 2017

A tanulmány a továbbiakban a következő felépítést követi: a következő fejezetben röviden ismertetjük az imázs, és ezen belül a desztináció imázs fogalmát, a hazánkban készült felméréseket, köztük a Balatonnal kapcsolatos vizsgálatokra fókuszálva, valamint azt, hogy ezekhez képest alapvetően miben tér el a most bemutatásra kerülő felmérés. Az ezt követő fejezetben bemutatjuk a felhasznált adatokat és az alkalmazott módszertant. Ezek után áttérünk az eredmények bemutatására, végül összefoglaljuk eredményeinket.

2. Szakirodalomi kitekintés, előzmények, a kutatás háttere

Az imázs egy szubjektív képként határozható meg, amely az emberekben kialakult, például egy személlyel, dologgal kapcsolatban, melyet számos külső tényező alakíthat (Kovács 2001). Ezen belül egy desztináció imázsa a vizsgált településsel, régióval, térséggel kapcsolatos benyomásokat, hiedelmeket, meggyőződéseket jelentik (Kotler et al. 1993). A desztináció imázst meghatározó elemekhez sorolhatók egyrészt személyes tényezők, úgymint az ember pszichológiai jellemzői (attitűdök, motivációk, személyiség) és szociális tényezők (kor, családi helyzet, foglalkozás, stb.), másrészt ösztönző tényezők, amelyek lehetnek korábbi tapasztalatok és információforrások (Baloglu – McClearly 1999). Ennek függvényében tehát egy desztináció imázsa egyénektől függően más és más lehet.

Magyarországon desztináció imázs témában elvégzett egyik legnagyobb felmérés a 2000-es évek elején indult a Magyar Turizmus Zrt. kezdeményezésére, aminek keretében a főbb küldőországokban vizsgálták hazánk imázsát (Kiss – Sulyok 2007). Az átfogó, több éven át zajló felmérés során Franciaországban és Spanyolországban (2000), Belgiumban (2001), Olaszországban (2002), Lengyelországban (KPMG 2003) és Nagy-Britanniában (2003), Ausztriában (2004), Hollandiában (KPMG 2005) és az USA-ban (2004), Németországban (2005), illetve Észak-Európában (2006) vizsgálták a Magyarországhoz köthető legfontosabb asszociációkat, az eltérő utazási motivációkat és a magyarországi utazással való elégedettséget. Imázskutatásokat nemcsak országos szinten, hanem Magyarország különböző településeire, térségeire vonatkozóan is végeztek, ezek általában a helyi desztinációmenedzsment-szervezetek vagy önkormányzata megbízásából készültek (Lőrincz 2007).

A tanulmány tárgyához szorosan kötődő Balaton régióról is készült már felmérés, amelyben megállapították, hogy a belföldi nyaralásról az embereknek tipikusan a Balaton jut eszébe, és csak ezt követően gondolnak a belföldi nyaralásról olyan fogalmakra, mint a kikapcsolódás, nyugalom, pihenés (Halassy 2013). A Pannon Egyetemen működő Balatoni Turisztikai Kutatóintézet 2015. évi megalakulása óta szintén számos tanulmányt készített a Balatonról, például az idegenforgalmi adó változásáról (Molnárné B. – Papp 2017), a munkaerőpiaci helyzetről (Sulyok – Biermann 2017). Értékes inputtal szolgálhat továbbá a Balaton mint vízparti turisztikai desztináció márkaértékeinek vizsgálata (Sulyok 2013).

Jelen tanulmány alapján képező felmérés alapvetően abban tér el ezektől a korábbi felmérésektől, hogy a 2016. végén meghatározott Balaton régióhoz (GOV 2016) kötődő lakosság körében végeztük a felmérésünket.

3. Adatok, alkalmazott módszertan

A primer adatfelvétel (kérdőíves megkérdezés) 2018 tavaszán kezdődött, és nyár végén zárult (márciustól augusztusig zajlott). A kérdőívek online és papír alapon kerültek kitöltésre a Balaton régió lakossága körében, akik életvitelszerűen élnek a településen vagy másodlagos otthonnal, nyaralóval rendelkeznek. Ezzel a módszerrel 844 fős értékelhető minta állt elő. A tervek szerint az adatgyűjtés még két évig (2019-ben és 2020-ban) folyamatosan zajlik.

Jelen tanulmányban az alábbi kérdéskörök mentén mutatjuk be a 2018-as primer adatfelvétel adott témához kapcsolódó eredményeit: néhány, a válaszadókra vonatkozó leíró statisztika ismertetése után a kérdőív imázzsal kapcsolatos kérdéseire fókuszálunk.

A mintába került lakosságnak a Balaton régióhoz való kötődését mutatja a *2. ábra.*

2. ábra

A kérdőívet kitöltőknek a Balaton régióhoz való kötődésük szerinti megoszlása

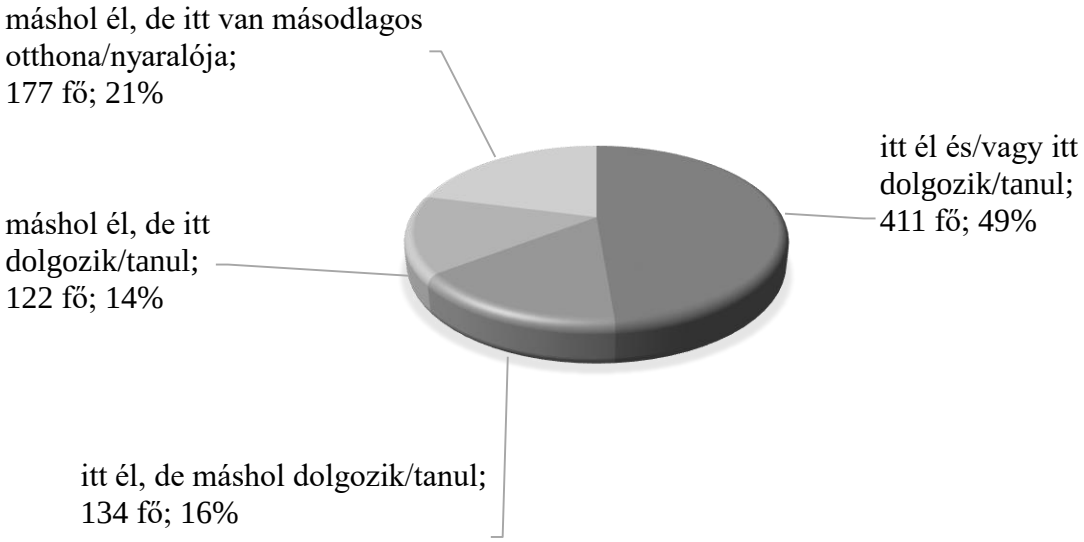

Forrás: saját kutatás

Néhány további adat az értékelhető kérdőívekről: a Balaton régió 174 települése közül 71-ről nyilatkoztak, ezen belül a régióba sorolható 42 part mentén elhelyezkedő település közül 37-ről. A válaszolók néhány demográfiai jellemzőjének leíró statisztikája:

- életkoruk átlagosan 37 év, tipikusan 22 év
- háztartásuk létszáma átlagosan 3,29 fő, tipikusan 3 fő
- a legmagasabb végzettségük szerinti megoszlásukat a *3. ábra* szemlélteti.

3. ábra

A kérdőívet kitöltők végzettség szerinti megoszlása

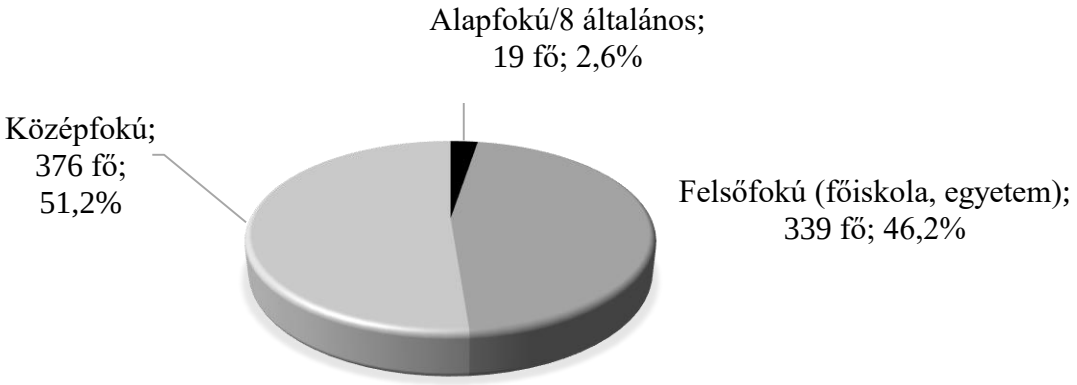

Forrás: saját kutatás

A kérdőívben az imázzsal kapcsolatos kérdések mindegyike nyílt kérdés volt, mégpedig:

1. A Balaton régió mely településeit tartja a legvonzóbbnak?
2. Mire gondol először
   - a település nevének hallatán?
   - a Balaton nevének hallatán?
3. Mire büszke leginkább
   - a településen?
   - a Balaton térségben?

Mindegyiknél legfeljebb három válaszra volt lehetőség.

A kutatás eredményeinek elemzése az egyes kérdések kapcsán az alábbi volt:

1. A legvonzóbbnak tartott települések említésének összegzése
2. A válaszokat a következő nyolc kategóriába soroltuk, és a kategóriákban történt említéseket összegeztük:
   - természeti adottságok (például fekvés, tájak)
   - település/régió jellemzők (például látnivalók, cégek, rendezettség, fejlesztések)
   - személyes kötődések (például gyerekkori élmények, nyaralás, család, barátok)
   - nyár (strand, Balaton, vízibicikli, turisták, fesztivál)
   - turisztikai termék (szolgáltatások, évszaktól független, kerékpározás)
   - érzések, hangulatok (békés, nyugodt)
   - negatív tényezők (drágaság, zaj, parkolási problémák)
   - egyéb.

4. Kutatás eredményei

A *4. ábra* az első kérdésre (mely településeket tartják a legvonzóbbnak) adott válaszok gyakoriságát mutatja. Első helyen Balatonfüred végzett, majd Tihany és Siófok.

4. ábra

A Balaton régió mely településeit tartja a legvonzóbbnak?

Forrás: saját kutatás

A „mi jut eszébe először a településről” kérdésre adott válaszokban leggyakrabban (a válaszok majdnem 40%-ában) az a kategória szerepelt, amely a település adottságait foglalja össze (például látnivalók, rendezvények, cégek, a település tisztasága, rendezettsége, a településen történt fejlesztések). Részletesebben megvizsgálva az ebbe a kategóriába sorolt válaszokat, az *5. ábra* szófelhője áll elő.

A válaszok között negatív jellemzők is előfordultak (a válaszok közel 2%-a), például a fejlesztések és munkalehetőségek hiánya, az utakkal, tömegközlekedéssel kapcsolatos problémák, elszigeteltség, unalom, és „minden a turistákért” szemléletmód.

5. ábra

Mire gondol először a település nevének hallatán?

Forrás: saját kutatás

A „mi jut eszébe először a Balatonról” kérdésre adott válaszokban leggyakrabban (a válaszok körülbelül 40%-ában) a nyárral kapcsolatos kategória szerepelt. Az ezen belül említett szavak gyakoriságát mutatja a *6. ábra.*

A negatív válaszok (a válaszok körülbelül 3%-a) között leggyakrabban a nagy tömeg és zsúfoltság jelent meg, valamint a drágaság, a zaj és a kosz, szemét is előfordultak.

6. ábra

Mire gondol először a Balaton nevének hallatán?

Forrás: saját kutatás

A „mire büszke a településen” kérdésre adott válaszokban leggyakrabban (a válaszok körülbelül 55%-ában) a település adottságaival kapcsolatos kategória szerepelt, nevezetesen a *7. ábrán* látható szavakat említették legtöbbször e kategóriában.

7. ábra

Mire büszke leginkább a településen?

Forrás: saját kutatás

A „mire büszke a Balaton régióban” kérdésre adott válaszokban leggyakrabban (a válaszok körülbelül 30%-ában) a természeti adottságokkal kapcsolatos kategória szerepelt, mégpedig a *8. ábrán* látható kifejezésekkel.

8. ábra

Mire büszke leginkább a Balaton régióban?

Forrás: saját kutatás

5. Következtetések, összefoglalás

Összefoglalásként megállapítható, hogy: (i) Balatonfüredet, Tihanyt és Siófokot tartják a legvonzóbbnak, (ii) a település nevéről a település adottságaira gondolnak először, és a településük kapcsán ezekre a legbüszkébbek, (iii) a Balaton nevének hallatán a nyárra asszociálnak, (iv) a Balaton térségben a természeti adottságokra a legbüszkébbek.

Ugyanakkor a negatív tényezők is – habár kis számban – jelen vannak. A válaszok szerint a helyi lakosság igényli a fejlesztéseket, a közösségi életet és hogy a településükön a turisták mellett az ő igényeik is előtérbe kerüljenek. Ezen tényezőkön a városvezetésnek kell enyhítenie, hogy a Balaton régió nemcsak turisztikai desztinációként, hanem lakóhelyként is vonzó tudjon maradni az emberek számára.

Köszönetnyilvánítás

Jelen publikáció/kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú "Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek" című projekt keretében jött létre.

Forrásjegyzék

Baloglu, S. – McCleary, K. W. (1999): A model of destination image formation. *Annals of Tourism Research.* Vol. 26, Issue 4. 868–897.

GOV (2016): 429/2016 (XII. 15.) Korm. rendelet a turisztikai térségek és a kiemelt turisztikai fejlesztési térségek meghatározásáról. https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600429.KOR&txtreferer=00000001.TXT (letöltés ideje: 2018. 08. 20.)

Győrffy, Á. (2017): Balaton Kiemelt Turisztikai Térség – Avagy ki fér hozzá a mézesbödönhöz. https://www.balatontipp.hu/balatoni_hirek/balatoni-kiemelt-turisztikai-terseg-avagy-ki-fer-hozza-a-mezesbodonhoz/ (letöltés ideje: 2018. 05. 22.)

KPMG Tanácsadó Kft. (2003): A lengyel lakosság utazásai szokásai, I. rész. *Turizmus Bulletin.* Vol. 7, Issue 3. 3–11. Forrás: http://neta.itthon.hu/site/upload/mtrt/Turizmus_Bulletin/bulletin200303/lengyelek_utazasa_I.pdf

KPMG Tanácsadó Kft. (2005): Magyarország ismertsége és imázsa Hollandiában, a holland lakosság utazási szokásai. *Turizmus Bulletin*. Vol. 9, Issue 1. 3–20. Forrás: http://neta.itthon.hu/site/upload/mtrt/Turizmus_Bulletin/bulletin200501/3-orszagtanulmany1.pdf (letöltés ideje: 2018.09.17.)

Halassy, E. (2013): A Balaton pozíciója és a balatoni utazásokkal való elégedettség. *Turizmus Bulletin*. Vol. 15, Issue 2. 3–22. Forrás: https://mtu.gov.hu/documents/prod/TB2013-2-_halassy_3_22.pdf (letöltés ideje: 2018. 09. 10.)

Kiss, K. – Sulyok, J. (2007): Magyarország turisztikai imázsa. *Turizmus Bulletin*. Vol. 11, Issue 1-2. 2–11.

Kotler, P. – Haider, D. – Rein, I. (1993): *Marketing Places: Attracting investment, industry and tourism to cities, states and nations*. Maxwell Macmillan Int., New York, 388.

Kovács, Z. (2001): *Társadalomföldrajzi kislexikon*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 176.

Lőrincz, K. (2007): Veszprém ismertsége és imázsa Magyarországon. *Turizmus Bulletin.* Issue Vol. 11. 3-4, 19.

Molnárné, B. K. – Papp, Zs. (2017): Az idegenforgalmi adó a Balaton Régióban. *Comitatus: Önkormányzati Szemle.* Vol. 27, Issue 224. 25–30.

Sulyok, J. – Biermann, M. (2017): A balatoni munkaerőpiac aktualitásai. *Comitatus: Önkormányzati Szemle.* Vol. 27, Issue 224. 31–37.

Sulyok, J. (2013): A Balaton mint vízparti turisztikai desztináció potenciális márkaértékeinek feltérképezése belföldi vonatkozásban. *Turizmus Bulletin.* Vol. 15, Issue 2. 23–33

BANÁSZ ZSUZSANNA[1] – BIERMANN MARGIT[2]:

A BALATON TÉRSÉGE MINT ÉLETTÉR I.: DEMOGRÁFIA ÉS MUNKAERŐ-PIAC

[1] egyetemi adjunktus, [2] mesteroktató
[1-2] PANNON EGYETEM, GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR, MENEDZSMENT INTÉZET
[1] KVANTITATÍV MÓDSZEREK INTÉZETI TANSZÉK, [2] SZERVEZÉSI ÉS VEZETÉSI INTÉZETI TANSZÉK

[1] banasz.zsuzsanna@gtk.uni-pannon.hu
[2] biermann.margit@gtk.uni-pannon.hu

Absztrakt

Jelen tanulmány a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség demográfiáját és munkaerő-piacát vizsgálja. Primer forrásként a Balaton régióhoz kötődő lakosok körében 2018-ban végzett kérdőíves felmérés eredményei kerülnek bemutatásra, ahol a mintát 844 fő véleménye képezte.

Az elemzések alapján az alábbi főbb megállapítások tehetők a vizsgált Balaton térségről a demográfia és a munkaerő-piac tárgykörben.

A demográfia kapcsán: (i) a lakosság kor-, illetve etnikai összetételének alakulását a lakosok többsége fontosnak tartja, és viszonylag elégedett is ezzel.

A munkaerő-piac kapcsán: (ii) a lakosok többsége nagyon fontosnak tartja a települési munkalehetőségeket, viszont csak közepes szinten elégedettek ezzel, (iii) a településről egy éven belüli elköltözést tervezők fele a munkalehetőségekkel indokolja ezt, (iv) a turizmusbeli munkaerőhiányt már nemcsak a vállalkozók érzékelik, hanem a szolgáltatások igénybevevői is (a lakosok negyede).

Kulcsszavak: *Balaton térség, demográfia, munkaerő-piac, kérdőíves felmérés*

1. Bevezetés

Egy 2016 decemberi kormányrendelet (GOV 2016) definiálta Magyarország három kiemelt turisztikai fejlesztési térségét, amelyek közül az egyik a Balaton. A kutatás tárgyát e 174 települést összefoglaló Balaton turisztikai fejlesztési térség képezi, amelyet a továbbiakban Balaton térségként, illetve Balaton régióként említünk. E térség nagyon változatos településeket tartalmaz, mind azok nagysága, mind Balatontól való távolságuk alapján *(lásd 1. ábra)*.

1. ábra

A Balaton régió térképe

Forrás: Győrffy (2017)

Bár a 174 települést felölelő Balaton régiónak 170 települése átfed a Balaton kiemelt üdülőkörzet 179 településével, amelyet egy másik törvény szabályoz (GOV 2000), a leglényegesebb különbség köztük az, hogy az általunk vizsgált régióba beletartozik Veszprém is, míg az üdülőkörzetbe nem.

2. A kutatás háttere, előzmények, szakirodalmi kitekintés

Hazánk demográfiai folyamatait tanulmányozva megfigyelhető, hogy a népesség létszáma folyamatosan csökken, ugyanakkor növekszik az idősek aránya, az eltartott népesség rátája és az öregedési index (KSH 2018). A népesség változását alapvetően befolyásoló három tényező – a születések, a halálozások és a vándorlás – közül az első kettő lassan érezteti hatását, míg a vándorlás rövid idő alatt nagymértékű változást idézhet elő mind a kibocsátó, mind pedig a befogadó térségek népességében (Földházi 2014). A vándorlások két irányban történő mozgást jelenthetnek. Magyarországon a vonzó célterületek között említhető meg Somogy és Veszprém megye is, azonban esetükben feltehetően nem a munkaerő-piaci előnyök, hanem a Balaton-part környéki letelepedés jelenti a vonzerőt (Bálint – Gödri 2015).

Egy térség gazdasági fejlettségében meghatározók a munkaerő-piaci folyamatok, amiben döntő szerepe van a munkaerő-kínálat alakulásának. A munkaerő-kínálat vizsgálatánál a népesség mennyiségi, minőségi és strukturális összetevőit is figyelembe kell venni (Tóthné 2012). A Balaton térségében lakók túlnyomórészt helyben vállalnak munkát, így meghatározó a népesség demográfiai folyamatainak alakulása. A Balaton régió területén a népesség öregedése a munkaerő utánpótlás szempontjából problémát jelenthet (Hablicsek 2003).

A kutatás előzményeként szekunder statisztikák (a KSH 2000-2016 évekre vonatkozó országos és településstatisztikai adatai) alapján az alábbi megállapításokat tettük (Banász – Biermann 2018):

- a demográfia kapcsán: (1) csak a legalább 60 évesek körében nőtt a népesség, (2) a lakónépesség életkor szerinti megoszlása közel azonos a Balaton-parttal rendelkező, és egyéb településeken;
- a munkaerő-piac kapcsán: (3) míg országosan 2013-tól kezdett el csökkenő tendenciát mutatni a nyilvántartott álláskeresők száma, a Balaton térségben már 2010-től.

Jelen kutatásban e szekunder adatok alapján végzett vizsgálatainkat bővítettük ki primer kérdőíves felmérés alapján.

3. Adatok, kutatási kérdések

A primer adatfelvétel (kérdőíves megkérdezés) 2018 tavaszán kezdődött, és nyár végén zárult (márciustól augusztusig zajlott). A kérdőívek online és papír alapon kerültek kitöltésre a Balaton régió lakossága körében, akik életvitelszerűen élnek a településen vagy másodlagos otthonnal, nyaralóval rendelkeznek. Ezzel a módszerrel 844 fős értékelhető minta állt elő. A tervek szerint az adatgyűjtés még két évig (2019-ben és 2020-ban) folyamatosan zajlik.

Jelen tanulmányban az alábbi kérdéskörök mentén mutatjuk be a 2018-as primer adatfelvétel adott témához kapcsolódó eredményeit:

- iskolai osztályzatoknak megfelelő 1-től 5-ig tartó skálán mennyire fontos számukra (1=egyáltalán nem fontos, 5=nagyon fontos), illetve mennyire elégedettek (1=egyáltalán nem vagyok elégedett vele, 5= teljes mértékben elégedett vagyok vele):
    - a demográfia kapcsán: a lakosság korösszetételével, etnikai összetételével?
    - a munkaerő kapcsán: a települési munkalehetőségekkel?
- tervezik-e, hogy a következő egy évben elköltöznek a településről? Amennyiben igen, ennek mi az oka?
- érzékelte-e a turizmust jellemző munkaerőhiányt a településen? Amennyiben igen, hogyan érzékelte?

A kérdésekre adott válaszokat leíró statisztikákkal összegezzük.

4. Kutatás eredményei

A *2. ábra* azt szemlélteti, hogy a Balaton régióban élő lakosok többsége fontosnak ítéli a lakosság etnikai- és korösszetételét (az 1-től 5-ig tartó skálán 212 fő 4-esre értékelte), és tipikusan ekkora az ezzel való elégedettségük is (az 1–5 skálán a legtöbben 4-es szintre értékelték). A mintába került lakosságnak 12,3%-a (104 fő) nem válaszolt a fontossággal kapcsolatos kérdésre, és 23,3% (197 fő) nem nyilatkozott az elégedettségéről. A válaszolók átlagosan 3,5 fontosságúnak tartják a lakosság etnikai- és korösszetételét, és átlagosan 3,6-ra elégedettek vele.

2. ábra

A lakosság korösszetételének és etnikai összetételének fontossága és a vele való elégedettség

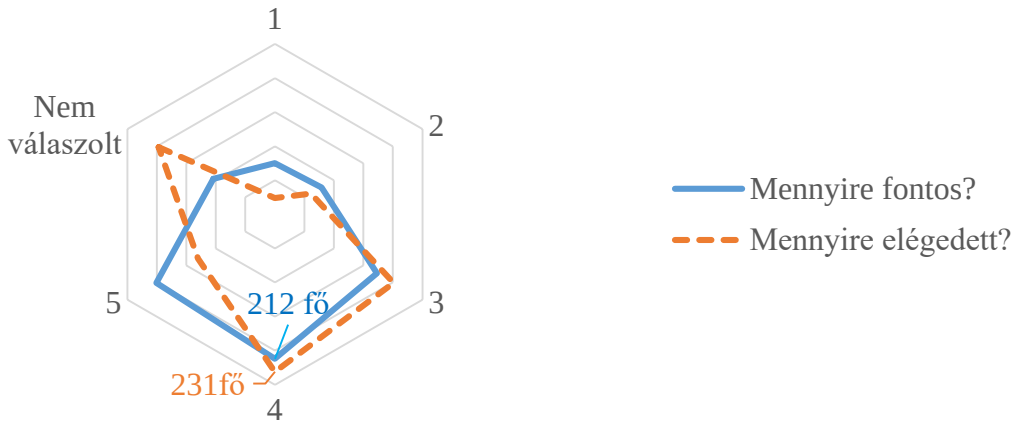

Jelmagyarázat az 1-től 5-ig tartó skálához:
— fontosság: 1=egyáltalán nem fontos, 5=nagyon fontos
- - elégedettség: 1=egyáltalán nem vagyok elégedett, 5= teljes mértékben elégedett vagyok

Forrás: saját kutatás (2018)

A 3. ábra azt mutatja, hogy a települési munkalehetőségeket a lakosok többsége (367 fő) a lehető legfontosabbra (5-ös szintűre) értékeli, azonban az ezzel való elégedettség tipikusan csak közepes (3-as szintű). Érdekes megfigyelés, hogy e kérdésre nem válaszolt – a fontosság kapcsán 121 fő (a minta 14,3%-a), az elégedettség kapcsán 199 fő (a minta 23,6%-a). A válaszolók átlagosan 3,5 fontosságúnak tartják a lakosság etnikai- és korösszetételét, és átlagosan 3,6-ra elégedettek vele. A válaszolók átlagosan 4,0 fontosságúnak tartják a munkalehetőségeket, és átlagosan 3,2-re elégedettek vele.

3. ábra

A települési munkalehetőségek fontossága és a velük való elégedettség

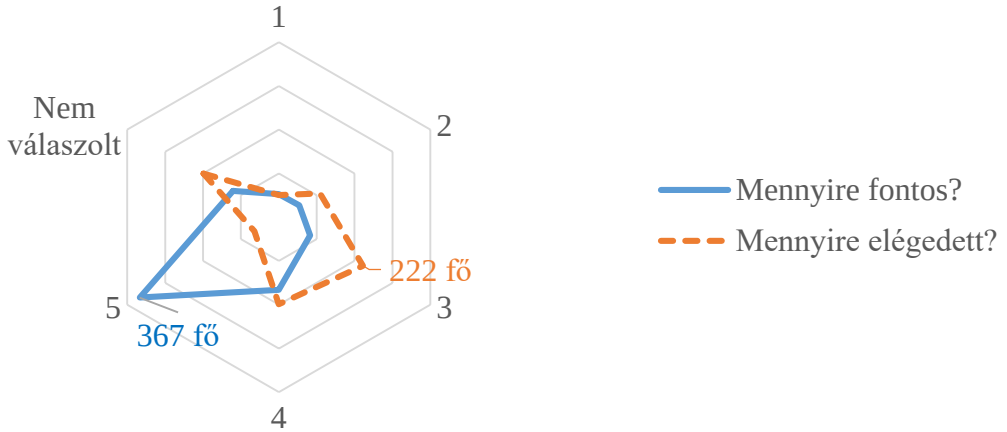

Jelmagyarázat az 1-től 5-ig tartó skálához:
— fontosság: 1=egyáltalán nem fontos, 5=nagyon fontos
- - elégedettség: 1=egyáltalán nem vagyok elégedett, 5= teljes mértékben elégedett vagyok

Forrás: saját kutatás (2018)

Arra a kérdésre, hogy tervezik-e a következő egy évben azt, hogy elköltöznek a településről, nem válaszolt 90 fő (a minta 10,7%-a), a többség (651 fő, 77,1%) nem tervezi a költözést, és 103-an (12,2%) válaszolták azt, hogy tervezik. Tőlük megkérdeztük, hogy mi ennek az oka, és mindenki válaszolt is erre a kérdésre. A *4. ábrán* látható, hogy a költözést tervezőknek jelentős része, azaz fele indokolja ezirányú terveit a munkalehetőségekkel.

4. ábra

Amennyiben tervezi azt, hogy az elkövetkezendő 1 évben elköltözik a településről, mi ennek az oka?

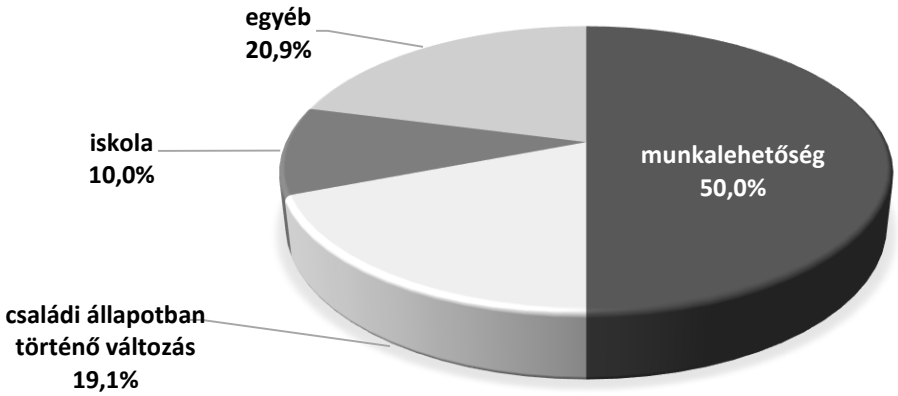

Forrás: saját kutatás (2018)

Utolsóként azt kérdeztük, hogy érzékelték-e (illetve hogyan érzékelték) a turizmust jellemző munkaerőhiányt a településen? A válaszadóknak mindössze csak negyede nyilatkozott úgy, hogy érzékelte ezt a jelenséget. Arról, hogy hogyan érzékelik ezt a munkaerőhiányt, meglepően sokan említették azt, hogy a munkaerőhiány

- szinte minden ágazatban megtalálható
- már nemcsak a vállalkozók oldaláról érzékelhető azáltal, hogy nem találnak alkalmazottat, hanem a szolgáltatásokat igénybevevők részéről is (a kommunikáción, illetve a színvonal romlásán keresztül)

Néhány tipikus témakört tartalmazó választ mutat az *5. ábra.*

5. ábra

Hogyan érzékelte a turizmus jellemző munkaerőhiányt a településen? – néhány tipikus témakört tartalmazó válasz

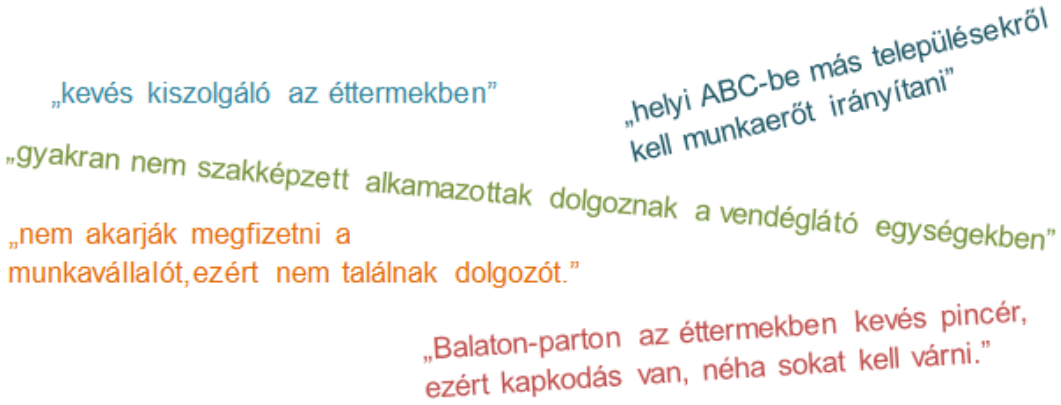

Forrás: saját kutatás (2018)

Ezek főbb oka a szerzők meglátása szerint nemcsak a csökkenő munkanélküliség lehet, hanem a külföldön munkát vállalók számának emelkedése, továbbá a kevésbé motivált, nem megfelelő kompetenciákkal rendelkező munkavállalók is.

5. Következtetések, összefoglalás

A primer felmérés alapján megállapításra került:

- a demográfia kapcsán: (i) a lakosság kor-, illetve etnikai összetételének alakulását a lakosok többsége fontosnak tartja, és viszonylag elégedett is ezzel.
- a munkaerő-piac kapcsán: (ii) a lakosok többsége nagyon fontosnak tartja a települési munkalehetőségeket, viszont csak közepes szinten elégedettek ezzel, (iii) a településről egy éven belüli elköltözést tervezők fele a munkalehetőségekkel indokolja ezt, (iv) a turizmusbeli munkaerőhiányt már nemcsak a vállalkozók érzékelik, hanem a szolgáltatások igénybevevői is (a lakosok negyede).

A kutatás előzményeként említett, szekunder adatokon alapuló vizsgálatainkból, valamint jelen primer felmérés eredményeiből levonható következtetéseink a következők:

- a demográfia kapcsán: a Balaton régiót jellemző demográfiai folyamatok hasonlóak az országos szinthez. A régióra jellemző az időskorú népesség növekvő aránya, amit célszerű figyelembe venni az infrastruktúra fejlesztéseknél és a települések programkínálatánál. A demográfiai szerkezet javítását elősegíthetik a városokban zajló lakásépítések és a fiatalok letelepedésének támogatása.
- a munkaerő kapcsán a Balaton régió megítélésében fontos szerepe van a munkalehetőségek meglétének, a nem megfelelő munkalehetőség a régióból való elköltözést válthatja ki. Jellemző a térségben a munkaerőhiány. A turizmusban a Balatonnál jellemző szezonális foglalkoztatás bizonytalansággal jár mind a munkáltatóknál, mind a munkavállalóknál. A munkaerőhiány már kihat a szolgáltatások színvonalára, ez a jelenség negatív hatással lehet a régióra, beavatkozást igényel.

Köszönetnyilvánítás

Jelen publikáció/kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú "Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek" című projekt keretében jött létre.

Forrásjegyzék

Bálint, L. – Gödri, I. (2015): Belföldi vándorlás. *In: Monostori J. – Őri P. – Spéder Zs. (szerk.): Demográfiai portré 2015.* KSH Népességtudományi Intézet, Budapest. 171–186. http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/download/2473/2480 (letöltés ideje: 2018. május 15.)

Banász, Zs. – Biermann, M. (2018): A Balaton régió demográfiai különbözőségei. *In: Pintér Gábor; Zsiborács Henrik; Csányi Szilvia (szerk.): Arccal vagy háttal a jövőnek? : LX. Georgikon Napok, tanulmánykötet.* Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 17–25. http://napok.georgikon.hu/hu/cikkadatbazis/cikkek-2012/doc_download/487-banasz-zsuzsanna-biermann-margit-a-balaton-regio-demografiai-kulonbozosegei (letöltés ideje: 2019. január 05.)

Földházi, E. (2014): Magyarország népességének várható alakulása 2060-ig – különös tekintettel a nemzetközi vándorlásra. *Demográfia*. 57. évf. 4. szám. 241–269. http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/2635/2487 (letöltés ideje: 2018. május 16.)

GOV (2000): *2000. évi CXII. törvény a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról.* https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0000112.tv (letöltés ideje: 2018. május 20.)

GOV (2016): 429/2016 (XII. 15.) *Korm. rendelet a turisztikai térségek és a kiemelt turisztikai fejlesztési térségek meghatározásáról.* https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600429.KOR&txtreferer=00000001.TXT (letöltés ideje: 2018. augusztus 20.)

Győrffy, Á. (2017): *Balaton Kiemelt Turisztikai Térség – Avagy ki fér hozzá a mézesbödönhöz.* https://www.balatontipp.hu/balatoni_hirek/balatoni-kiemelt-turisztikai-terseg-avagy-ki-fer-hozza-a-mezesbodonhoz/ (letöltés ideje: 2018. május 22.)

Hablicsek, L. (2003): *A Balaton régió demográfiai helyzete és népesség-előreszámítása, 1990-2041*. Aktív Társadalom Alapítvány, Budapest.

KSH (2018): *Népmozgalom, 2017* https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmoz17.pdf (letöltés ideje: 2018. április 26.)

Tóthné, S. G. (2012): Az emberi erőforrás gazdálkodás környezeti tényezői. *In: Matiscsákné L. M. (szerk.): Emberi erőforrás gazdálkodás.* Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Budapest. 41–81.

FEKETE-BERZSENYI HAJNALKA[1]:

A BALATON TÉRSÉGE MINT ÉLETTÉR III.: TELEPÜLÉSI TÉNYEZŐK – FONTOSSÁG VS. ELÉGEDETTSÉG

[1] egyetemi adjunktus
PANNON EGYETEM, GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR, GAZDÁLKODÁSI INTÉZET, SZÁMVITEL ÉS CONTROLLING INTÉZETI TANSZÉK

fekete.berzsenyi-hajnalka@gtk.uni-pannon.hu

Absztrakt

A tanulmány célja a Balaton Régió[30] településeinek vizsgálata abból a szempontból, hogy a régióban érintett lakossági kör tagjai mely települési tényezőket érzékelik fontosnak, és az egyes tényezőkkel mennyire elégedettek. A kérdőíves megkérdezés eredményei felhívhatják a figyelmet azokra a tényezőkre, amelyek a vizsgált célcsoport (helyi lakosság) szempontjából a legfontosabbak településükkel kapcsolatban, azokra, amelyekkel a legkevésbé elégedettek, illetve ahol a fontosság – elégedettség különbsége a legnagyobb. Ezek ismerete segítséget nyújthat abban, hogy a regionális és települési fejlesztési döntések és a fejlesztési források irányait a Balaton Régió lakosságának jólléte és életminősége javítása irányába tereljék.

Kulcsszavak: *Balaton Régió, települési versenyképesség, életminőség, települési tényezők*

1. Bevezetés

A versenyképességről szóló szakirodalmak általában statisztikai adatbázisokban többnyire elérhető „kemény” tényezőkkel: bevétel, jövedelem, adó, javak és szolgáltatások előállításával mérik a versenyképességet. A települések közti verseny azonban nem csupán erről szól, hanem arról, hogy az ott élők szeretnek-e ott élni, jólétük (welfare) mellett a jóllétük (well-being) is fontos, ami már a nehezebben mérhető „puha” kategória. A kutatás célja a települési tényezők értékelése, de nem a statisztikai adatbázisokban elérhető „kemény” tényezőkkel, hanem a lakossági vélemények alapján.

A válaszadókat arról kérdeztük, hogy az egyes települési tényezők mennyire fontosak nekik az adott település kapcsán, illetve mennyire elégedettek az egyes tényezőkkel a településükön. A

[30] A 429/2016. (XII. 15.) kormányrendelet a turisztikai térségek és a kiemelt turisztikai fejlesztési térségek meghatározásáról tételesen felsorolja a Balaton Régióhoz tartozó településeket. A Balaton Régió a kormányrendeletben meghatározottak szerint 174 településre terjed ki, melyek három megyében (Veszprém, Somogy, Zala) helyezkednek el.

települési tényezők, a kérdőív változói kiválasztása során a versenyképesség szakirodalmában fellelhető versenyképességi tényezők szolgáltatatták az alapot, amelyek kiegészítésre, módosításra kerültek a Balaton Régió sajátosságait is figyelembe véve.

2. A kutatás háttere, előzmények, szakirodalmi kitekintés

A versenyképesség rugalmas és széles körben használható komplex fogalom, a gazdaság minden alapegységére (vállalat, iparág, régió, nemzet, makrorégió) értelmezhető. A regionális tudományok felfogása szerint a régiók, városok versenyképessége több, mint az inputok termelékenysége, olyan gazdasági növekedést jelent, amelynek hatására javul az átlagos életszínvonal, ami magas foglalkoztatottság mellett tud megvalósulni (Lengyel 2000, 2016).

A területi versenyképesség szakirodalmában számos modell található, a szerzők különböző tényezőkkel írják le a versenyképességet. A versenyképességi modellek nagy része (például: versenyképességi cilinder, versenyképességi fa, piramismodell) valamilyen csúcsmutatót tartalmaz például: kibocsátás, GDP, foglalkoztatottság, termelékenység, jövedelem. Jelen kutatás célja annak vizsgálata, hogy a Balaton Régió lakosai a települési versenyképesség mely tényezőit tartják fontosnak, és mennyire elégedettek velük saját településükön. Így az előbbi kategóriák most nem kerülnek górcső alá, de fontos megjegyeznünk, hogy ezen csúcsmutatókban kiteljesülő modellek talapzatát olyan tényezők alkotják, amelyek lakossági vizsgálata értékes és érdekes eredményeket hozhat, és minőségük hozzájárulhat az általuk érzett jólléthez és életminőségük javulásához (például: infrastruktúra, környezet, a lakóhely minősége, szociális és egészségügyi ellátás).

3. Az empirikus kutatás

A primer adatfelvétel (kérdőíves megkérdezés) 2018 tavaszán kezdődött, és nyár végén zárult (márciustól augusztusig zajlott). A kérdőívek online és papír alapon kerültek kitöltésre a Balaton régió lakossága körében, akik életvitelszerűen élnek a településen vagy másodlagos otthonnal, nyaralóval rendelkeznek. Ezzel a módszerrel 844 fős értékelhető minta állt elő. A tervek szerint az adatgyűjtés még két évig (2019-ben és 2020-ban) folyamatosan zajlik.

Jelen tanulmányban a települési tényezők mentén mutatom be a 2018-as primer adatfelvétel adott témához kapcsolódó eredményeit A települési tényezők tekintetében a szakirodalom alapján legfőképp Koltai (2005, 2016) versenyképességi tényezői szolgáltatták az alapot, amelyek a vizsgált régió és a kutatás sajátosságaira való tekintettel átalakításra, illetve kiegészítésre kerültek. A vizsgált 27 tényező változócsoportjai: települési szolgáltatások, gazdasághoz köthető tényezők, szabadidőhöz és turizmushoz köthető tényezők, demográfiai tényezők, települési adottságok. *(1. ábra)*

A települési vonzerő / versenyképesség vonatkozásában a következő tényezőket értékelték ötfokozatú Likert-skálán[31] a válaszadók, fontosság és a velük való elégedettség szempontjából:

1. ábra

A kérdőíves megkérdezés változói

Települési szolgáltatások:

- Megközelíthetőség
- Infrastruktúra (például gáz, víz, csatornázottság, utak állapota, közvilágítás)
- Helyi tömegközlekedés
- Parkolási lehetőségek
- Járda megléte
- Kerékpárút megléte
- Közintézményekkel való ellátottság
- Egészségügyi ellátás, egészségügyi szolgáltatások
- Közbiztonság színvonala
- Oktatási intézmények
- Lakókörnyezet állapota (például zöldterületek, tisztaság, rendezettség)

Szabadidőhöz és turizmushoz köthető tényezők:

- Pihenés, feltöltődés lehetőségei (wellness, amatőr sport)
- Szórakozási lehetőségek, éjszakai élet
- Kulturális programok választéka
- A látnivalók száma, színvonala
- Éttermek, vendéglátás színvonala
- Strandok

Demográfiai tényezők:

- Lakosság korösszetétele, etnikai összetétele
- Emberi (családi, baráti) kapcsolatok, közösség megléte
- Lakosság barátságossága

Gazdasághoz köthető tényezők:

- Munkalehetőségek
- Vásárlási lehetőségek
- Megélhetési költségek
- Kedvező ingatlanárak
- Folyamatos fejlesztések a településen

Települési adottságok:

- Település természeti adottságai
- Település történelme, hagyományok, tradíciók

Forrás: saját szerkesztés

[31] A Likert skála mérési szintjével kapcsolatban a módszertani szakirodalomban számos kritikai és támogató jellegű publikáció jelent meg, ami azért lényeges, mert a mérési skálától függ, hogy milyen statisztikai módszereket, eljárásokat alkalmazhatunk. Az átlag minimum intervallumskálás adatok esetén alkalmazható. Ugyanakkor számos szerző elfogadja a Likert skálából számolt átlagokat, mint a társadalomtudományokban könnyen értelmezhető és prezentálható módszert.

Mint ahogy Lengyel (2003) is rámutat a regionális specializáció fontosságára, a települési tényezők lakossági értékelése során figyelembevételre került az a vitathatatlan tény, hogy a Balaton Régió – bár nem csak a part menti területeket foglalja magában – erősen turizmus-specifikus terület, így az ezzel kapcsolatos olyan tényezők is beépítésre kerültek a kérdőívbe, amelyek az ott élők szempontjából is relevanciával bírnak életminőségük tekintetében. (Ld. fentebb: szabadidőhöz és turizmushoz köthető tényezők.)

4. A fontosságra és az elégedettségre adott válaszok vizsgálata átlagokkal

A válaszadók összességében az egyes tényezők fontosságát átlagosan 4,1170-re értékelték. Ezzel szemben, mikor az egyes tényezőkkel való elégedettségre kérdeztünk rá a tényezőkkel való elégedettség átlaga 3,5863 volt. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált tényezőkkel átlagosan lényegesen elégedetlenebbek, mint amennyire fontosak nekik.

Fontosság tekintetében – mint ahogy az *1. táblázat* is mutatja – az első hat helyen szereplő tényező (a közbiztonság színvonala, az infrastruktúra, a lakókörnyezet állapota, a nyugalom, a megközelíthetőség, az egészségügyi ellátás) mind az adott település szolgáltatásának tekinthető.

1. táblázat

A települési tényezőkre adott válaszok átlagai fontosság és elégedettség tekintetében

Fontosság	**Átlag**	**Elégedettség**	**Átlag**
Közbiztonság színvonala	4,6938	Természeti adottságok	4,2804
Infrastruktúra	4,5924	Nyugalom	4,1238
Lakókörnyezet állapota	4,5712	Megközelíthetőség	4,0737
Nyugalom	4,5506	Történelem, hagyományok, tradíciók	4,0433
Megközelíthetőség	4,5052	Közbiztonság színvonala	4,0412
Egészségügyi ellátás	4,4390	Emberi kapcsolatok, közösség	3,8741
Megélhetési költségek	4,3392	Lakókörnyezet állapota	3,8425
Természeti adottságok	4,3087	Közintézményekkel való ellátottság	3,8101
Lakosság barátságossága	4,2513	Lakosság barátságossága	3,7731
Folyamatos fejlesztések	4,2417	Oktatási intézmények	3,7489
Emberi kapcsolatok, közösség	4,2344	A látnivalók száma, színvonala	3,6653
Járda megléte	4,2086	Infrastruktúra	3,6127
Pihenés, feltöltődés lehetőségei	4,1910	Éttermek, vendéglátás színvonala	3,6057
Vásárlási lehetőségek	4,1739	Lakosság kor- és etnikai összetétele	3,5904
Közintézményekkel való ellátottság	4,0940	Kulturális programok választéka	3,5302
Éttermek, vendéglátás színvonala	4,0904	Járda megléte	3,5073
Munkalehetőségek	4,0235	Pihenés, feltöltődés lehetőségei	3,4844
Oktatási intézmények	3,9877	Kerékpárút megléte	3,4421
A látnivalók száma, színvonala	3,9777	Folyamatos fejlesztések	3,3883
Kulturális programok választéka	3,9584	Vásárlási lehetőségek	3,3806
Parkolási lehetőségek	3,8865	Egészségügyi ellátás	3,3254
Kerékpárút megléte	3,8478	Megélhetési költségek	3,2977
Kedvező ingatlanárak	3,8287	Parkolási lehetőségek	3,2331
Történelem, hagyományok, tradíciók	3,6810	Munkalehetőségek	3,1798
Lakosság kor- és etnikai összetétele	3,5203	Helyi tömegközlekedés	3,1722
Szórakozási lehetőségek, éjszakai élet	3,4820	Szórakozási lehetőségek, éjszakai élet	3,0336
Helyi tömegközlekedés	3,4799	Kedvező ingatlanárak	2,7698
Összátlag:	**4,1170**	**Összátlag:**	**3,5863**

Forrás: saját szerkesztés

Ugyanezen tényezőkkel való elégedettséget vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a fontosság szempontjából első helyen szereplő közbiztonság még előkelő helyen szerepel (az ötödiken), a település természeti adottságai kerültek az első helyre, ami egy olyan csodálatos természeti környezetben, mint amilyenben a Balaton Régió elhelyezkedik, egyáltalán nem meglepő.

Ha a válaszadók által megadott fontosság tényezőnkénti átlagaiból kivonjuk az elégedettség átlagokat, és a kapott értékeket sorba állítjuk, megkapjuk, hogy melyek azok a tényezők, amelyeknél a legnagyobb a különbség e tekintetben *(2. ábra)*.

Az elégedettség csak két esetben nagyobb a fontosságnál, mégpedig a lakosság korösszetétele, etnikai összetétele vonatkozásában elhanyagolható mértékben és a település történelme, hagyományok, tradíciók tekintetében.

2. ábra

A fontosság és elégedettség átlagok különbsége

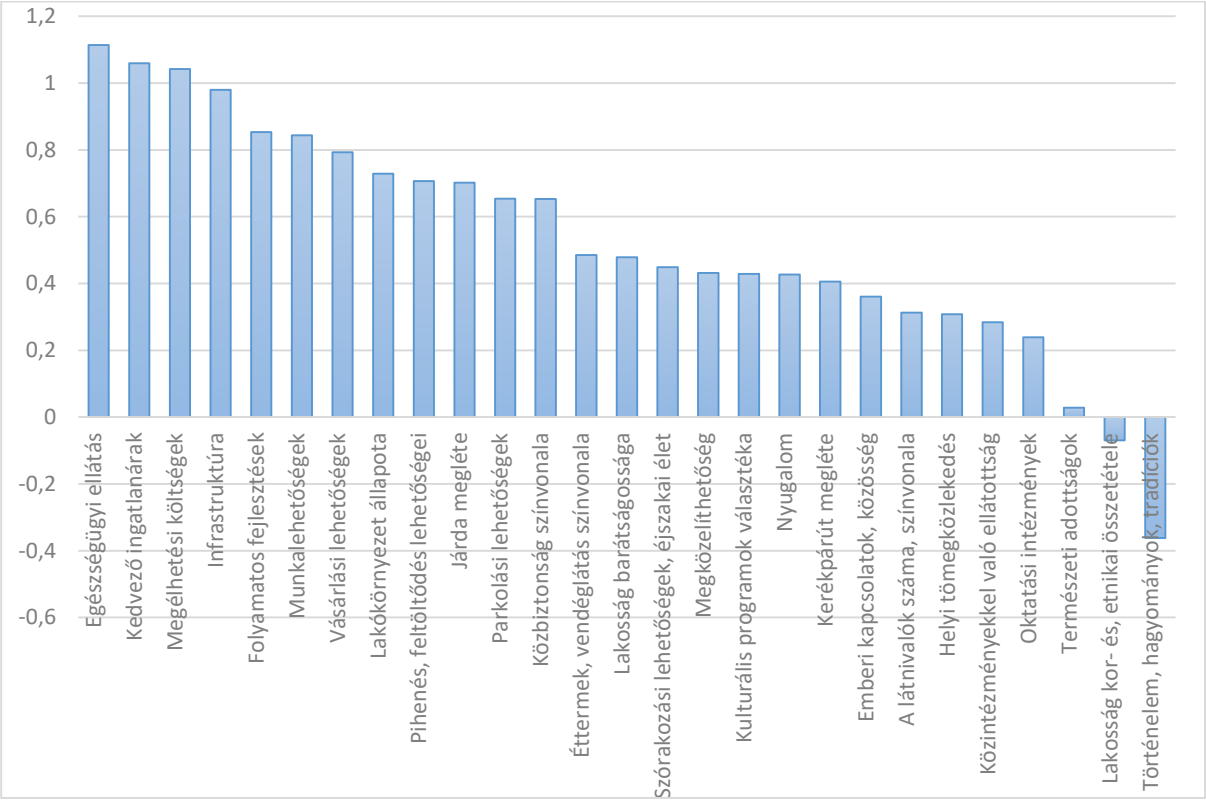

Forrás: saját szerkesztés

5. Következtetések, összefoglalás

Jelen tanulmány a Balaton Régió településein élők, dolgozók, tanulók és másodlagos otthonnal rendelkezők körében mérte fel, hogy az egyes települési tényezők mennyire játszanak fontos szerepet számukra, mikor településükre gondolnak – illetve, hogy ezekkel a tényezőkkel mennyire elégedettek településük kapcsán. A kutatás során sorba állításra kerültek az egyes települési tényezők a megkérdezett lakossági kör által érzékelt fontosság és elégedettség

szempontjából, valamint vizsgálatra kerültek az egyes változók mentén érzékelt fontosság és elégedettség különbségek.

A vizsgált települési tényezők közül a következőkkel leginkább elégedett a megkérdezett lakossági kör: település természeti adottságai, nyugalom, megközelíthetőség, történelem, hagyományok, tradíciók, közbiztonság színvonala, emberi kapcsolatok, közösség megléte. Ezen implikációk a regionális és települési szintű marketing fókuszterületei lehetnek.

A fontosság (a kedvező ingatlanárak és a megélhetési költségek kivételével) mind olyan tényezők mentén magasabb átlag felett az elégedettségnél, amelyek a régió, a megyei, és települési szintű fejlesztési döntéseknél, a fejlesztési források elosztásánál figyelemfelhívó jelleggel bírhatnak abban a tekintetben, hogy mely területekre való áramlásuk növelné a lakosság elégedettségét, mely területek fejlesztésétől várható az általuk érzett életminőség javulása. Ezek kiemelten sorrendben: az egészségügyi ellátás, az infrastruktúra, folyamatos fejlesztések a településen, munkalehetőségek, vásárlási lehetőségek, a lakókörnyezet állapota, a pihenés, feltöltődés lehetőségei, járda megléte, parkolási lehetőségek. Ezen tényezők között számos olyan tényező is található, ami a régióba látogató turisták szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír.

Köszönetnyilvánítás

Jelen publikáció/kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú "Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek" című projekt keretében jött létre.

Felhasznált irodalom

Lengyel I. (2000): A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle*. XLVII. évf. 962–987.

Lengyel, I. (2003): *Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon*. JATEPress.

Lengyel I. (2016): A megyék versenyképességének néhány összefüggése a megújult piramismodell alapján. *In: Lengyel I. – Nagy B. (szerk.) 2016: Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. JATEPress, Szeged, 143–161.

Koltai Z. (2005): A magyarországi városok versenyképességének lakossági megítélése. *Tér és Társadalom*. 19. évf. 2005/3-4. 23–41.

Koltai Z. (2016): Városok vonzereje országos és regionális léptékben. *In: Lengyel I. – Nagy B. (szerk.) 2016: Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. JATEPress, Szeged, 272–289.